

Cecilia Åhl, Jonas Karlsson ir Shanti Ingeström

Vaikų dalyvavimo ir poveikio vadovas

TEORIJA IR PRAKTIKA NORINTIESIEMS PAMATYTI
PASAUĮ IŠ VAIKŲ PERSPEKTYVOS

An illustration at the bottom of the page shows several hands holding up rectangular signs. One hand in the foreground holds a light blue sign, while others hold yellow signs. The hands are rendered in simple, flat colors: brown, white, and blue.

unicef
för alla barn

Cecilia Åhl, Jonas Karlsson ir Shanti Ingeström

Vaikų dalyvavimo ir poveikio vadovas

TEORIJA IR PRAKTIKA NORINTIESIEMS PAMATYTI
PASAULĮ IŠ VAIKŲ PERSPEKTYVOS

Autoriai

Cecilia Åhl, kvalifikuota mokytoja, aktyviai dalyvaujanti pilietinės visuomenės veikloje ir atsakinga už sportą bei savanorystę UNICEF Švedija organizacijoje.

Jonas Karlsson, kiekybiniais tyrimai užsiimantis sociologas ir „Förnyelselabbet“ analitikas, dirbęs prie Vaikų ombudsmeno metodikos kūrimo ir tobulinimo.

Shanti Ingeström, kvalifikuota socialinių mokslų specialistė, einanti vaikų rūpybos socialinės sekretorės pareigas ir vaiko teisių patarėja, atsakinga už vaikų įtraukimą UNICEF Švedija organizacijoje.

Projekto vadovė

Cecilia Åhl

Referencinė grupė, UNICEF Švedija

Agnes Melin, Eva Kellerman, Karin Strömstedt Johansson, Katharina Eisen, Marie Hugander Juhlin ir Mikael Blixt.

Išorės referencinė grupė

Jessica Constantinou, Norteljė seniūnijos plaukimo ir sporto skyriaus vedėja bei Švedijos maudyklų prižiūrėtojų asociacijos pirmininkė, Linus Wellander, Jaunimo ir pilietinės visuomenės reikalų tarnybos plėtros vadovas, Malin Andersson, Tebio seniūnijos organizacinių reikalų administratorė, Marie Lundin Karphammar, Švedijos seniūnijų ir regionų vaikų teisių advokatė ir administratorė, Maria Melin, Įtraukimo tarnybos veiklos koordinatorė, Mikael Stark, Švedijos skautų organizacijos plėtros skyriaus projektu vadovas, Sassa Orebring, Švedijos skautų organizacijos plėtros skyriaus projektu vadovė, Tanya Möller Forastieri, Lundo universiteto žmogaus teisių studijų studentė ir Jaunimo ir pilietinės visuomenės reikalų tarnybos praktikantė.

Referencinė vaikų grupė

Vaikams skirta anketinė apklausa buvo vykdoma šiose į vaikų teises orientuotose mokyklose: Kryddgårdsskolan, Malmė; Flyingeskolan, Eslovas; Emanuelskolan, Šiobu.

Kalbos kultūra ir korektūra

Gabriella Sköldenberg, „Marczak Communications“
Karin Forsselius Reimer, UNICEF Švedija

Grafinis dizainas ir iliustracijos

Bedow

Spauda

„Larsson Offsettryck AB“, pirmas leidimas

ISBN

978-91-519-7805-5

ĮVADINIS ŽODIS

Jaustis įtrauktam, žinoti, kad tavo balsas girdimas, ir galėti paveikti su tavimi susijusių sprendimus – ne tik teisė, bet ir svarbus aspektas motyvacijai, įsitraukimui ir ryšio jausmui stiprinti. Be to, tai svarbu siekiant stiprinti demokratiją ir gerbti lygias kiekvieno žmogaus teises. Suteikiant erdvės įvairiems balsams ir patirtims taip pat skatinama pažvelgti iš kitos perspektyvos ir įgyti žinių, kurios gali būti vertingos tiek asmenims, tiek apskritai veikloms ir sprendimams.

Vis dėlto ne visi jaučia, kad jų nuomonė yra pastebima ar vertinama. Daugybė vaikų mūsų šalyje ir visame pasaulyje neturi galimybės paveikti su jais susijusių aplinkybių ir sprendimų. Taip yra dėl įvairių priežasčių, tokių kaip požiūris į vaikus, pavyzdžiui, manymo, kad suaugusieji žino geriau arba kad vaikų įtraukimas yra sudėtinga ir ilgai trunkanti procedūra. Taip gali būti ir dėl nežinojimo, kaip paliesti sudėtingas temas kalbant su vaikais. Be to, nuolat didėja atotrūkis tarp tų, kurie turi galimybę dalyvauti skaitmeninėje erdvėje, ir tų, kurie tokios galimybės neturi.

Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje aiškiai nurodyta: „Vaikas turi teisę išreikšti savo nuomonę ir būti išklaustas bet kokiais su juo susijusiais klausimais. Jo nuomonei turi būti skiriamas dėmesys priklausomai nuo vaiko brandos.“ Siekdama informuoti,

kodėl svarbu įtraukti ir įgalinti vaikus bei kaip ir kokius metodus naudoti, UNICEF Švedija kartu su kitomis šioje srityje veikiančiomis organizacijomis parengė šį vadovą. Jame aptariamos tokios sąvokos kaip „dalyvavimas“ ir „poveikis“, jų svarba ir su jomis susiję iššūkiai. Be to, šiame vadove pateikiami įvairūs vaikų įtraukimo metodai, padėsiantys įkvėpti vaikus daryti įtaką.

Vaikai yra mūsų ateitis. Jiems svarbu būti matomiems, išklaustiems, įtrauktiems ir jausti, kad jų balsas yra svarbus. Mes, suaugusieji, turime išklausti, kas vaikams svarbu, ir sukurti sąlygas, kad vaikai galėtų keisti pasaulį, kuriame jie gyvena. Vaikai turi savo teises, yra kompetentingi, kūrybingi ir suteikia unikalią perspektyvą. Todėl turime siekti to, kas geriausia vaikams, kartu su vaikais. Jų įtraukimas yra svarbus norint kartu kurti tvarią ateitį, kurioje būtų vietos visiems.

Pernilla Baralt

UNICEF Švedija generalinė sekretorė

TURINYS

Įvadas	7
1 dalis. Teorija	11
Vaiko teisės kaip visa ko pagrindas	13
Keturi pagrindiniai Vaiko teisių konvencijos principai.....	16
Individuali vaiko teisė pateikti skundą Švedijoje turi būti sustiprinta.....	18
12 straipsnis sustiprina vaiko kaip individo teises.....	18
Vaikų nuomonės nėra pakankamai paisoma.....	19
Vaiko teisės ir Darnaus vystymosi tikslai.....	20
Dalyvavimo ir poveikio reikšmė	23
Kodėl verta įtraukti vaikus.....	27
Vaikų įtraukimo iššūkiai.....	29
Teisė būti išklaustytam ir veikti.....	33
Vaikų dalyvavimo ir poveikio modeliai	35
Harto dalyvavimo kopėčios.....	38
Šiero dalyvavimo modelis.....	44
Danijos vaikų teisių ombudsmenų dalyvavimo modelis.....	48
Vaikų dalyvavimo ir poveikio modelių apibendrinimas.....	50

2 dalis. Gairės	53
Vaiko interesus užtikrinantis požiūris	55
Metodo pasirinkimą lemiančios praktinės sąlygos ir tikslai.....	58
Devyni reikalavimai, užtikrinantys vaikų įtraukimo ir įtakos procesų kokybę.....	60
Saugūs susitikimai ir pokalbiai.....	71
Dalykai, apie kuriuos reikia pagalvoti nerimaujant dėl vaiko.....	72
3 dalis. Metodai	79
Praktiniai vaikų dalyvavimo ir poveikio metodai	81
Praktiniai vaikų įtraukimo ir įtakos metodai.....	85
Susipažinimo metodai.....	86
Refleksijos ir diskusijos metodai.....	100
Sąveikai ir kūrybingumui skatinti skirti metodai.....	108
Nuomonei ir poveikiui skatinti skirti metodai.....	122
Metodai, kurie remiasi įsitraukimu.....	134
Informacijai rinkti skirti metodai.....	142
4. Papildoma literatūra	155
Patarimai, kur rasti daugiau informacijos apie vaikų dalyvavimą ir poveikį	157
UNICEF Švedija.....	158
Valdžios institucijos.....	158
Organizacijos.....	160
Metodinės medžiagos ir literatūros patarimai.....	162
1 priedas. Trumpa Vaiko teisių konvencijos straipsnių versija	164

APIE UNICEF

UNICEF yra pasaulyje pirmaujanti vaikų teisių organizacija, veikianti 190 šalių. Mes siekiame užtikrinti vaikų teisę į saugumą, gyvybę, vystymąsi ir poveikį, deramės su valdžia ir politikais, stebime augančius vaikus ir padedame jiems patenkinti tokius pagrindinius poreikius kaip švarus vanduo, maistas, vakcinos, švietimas bei apsauga nuo smurto, prievartos ir diskriminacijos. Kartu esame pasirengę katastrofoms ir greitai reaguojame į bet kokią krizę. Mes keičiame vaikų gyvenimus.

ĮVADAS

Šio UNICEF Švedija parengto vadovo tikslas yra sudaryti palankesnes sąlygas suaugusiesiems prisidėti prie to, kad daugiau vaikų jaustųsi įtraukti ir išklaustyti sprendžiant su jais susijusius klausimus. Švedijoje yra maždaug du milijonai vaikų, kurių kiekvienas turi teisę išreikšti savo nuomonę ir paveikti su jais susijusius sprendimus. Tačiau suaugusieji dėl įvairių priežasčių vengia įtraukti vaikus.

Suaugusieji turi suprasti, kad vaikai yra savo gyvenimo ekspertai. Suaugusieji turi teisę priimti sprendimus ir pareigą būti atsakingiems, tačiau norėdami priimti teisingą sprendimą, jie turi išgirsti vaikų, kurie žino ir mato dalykus kitaip nei suaugusieji, mintis ir nuomonę.

Todėl šio vadovo tikslas yra suteikti žinių, argumentų ir įkvėpimo. Norime, kad suprastumėte, kodėl vaikų dalyvavimas yra itin svarbus, ir kad jų įtraukimas ir nuomonės išklausymas taptų svarbia ir smagia patirtimi.

Tiems, kurie nori pakeisti pasaulį

Tikslinė šio vadovo auditorija yra itin plati ir apima visus suaugusiuosius. Galbūt jūsų sprendimai paveikia jūsų namuose gyvenančius vaikus, galbūt dirbate su vaikais ar susiduriate su jais visuomenėje. Nepriklausomai nuo to, koks yra jūsų santykis su vaikais, spėjame, kad skaitote šį vadovą vedami smalsumo ir noro daryti teigiamą poveikį vaikams.

Šis vadovas suteiks teorinių žinių, kodėl verta įtraukti vaikus, ir atkreips dėmesį į galimus iššūkius. Jame taip pat rasite konkrečių patarimų, kaip įtraukti vaikus, bei gaires ir strategijas, kaip pasirinkti ir įgyvendinti metodą taip, kad visi jaustųsi saugūs ir įtraukti. Ypač norime atkreipti dėmesį į vaiko perspektyvos vertę.

Nuo teorijos iki praktikos

Šio vadovo pradžioje pateikiama daugiau informacijos apie Vaiko teisių konvenciją, 12 straipsnio turinio esmę ir vaiko teisių įtraukimą į 2030 m. Darnaus vystymosi darbotvarkę. Taip pat rasite, ką reiškia sąvokos „dalyvavimas“ ir „poveikis“, jų tikslus, iššūkius ir tris modelius, kurie padės geriau suprasti ir skatinti vaikų dalyvavimą. Vadovo pradžioje taip pat pateikiama informacija apie vaiko interesus užtikrinantį požiūrį bei metodų, užtikrinančių vaikų dalyvavimo ir poveikio procesų kokybę, pasirinkimo sąlygas ir reikalavimus.

Vaiko teisių perspektyva

Vaikai turi Vaiko teisių konvencijoje nurodytas teises, kuriomis turi būti remiamasi priimant su vaikais susijusius sprendimus ir dokumentus.

Vaikų perspektyva

Norėdami išsiaiškinti, kas geriausia vaikams, turime išgirsti jų mintis ir nuomonę. Vaikai gali būti įtraukiami į su jais susijusius procesus ir sprendimus.

Vaiko perspektyva

Suaugusieji įsivaizduoja save konkretaus vaiko padėtyje, analizuoja, kaip sprendimai paveikia vaiką ir kas būtų geriausia šiam vaikui.

Trečiojoje knygos dalyje esančiame idėjų banke pateikiami patarimai, kaip paskatinti vaikų dalyvavimą ir poveikį. Metodikos skyriuje pateikta papildoma literatūra, kuri padės pagilinti žinias. Šio vadovo pabaigoje taip pat rasite paaiškinimų sąrašą.

Kadangi išėities tašku laikome Vaiko teisių konvenciją, sąvoką „vaikas“ taip pat vartojame pagal konvencijos apibrėžimą, t. y. vaikais laikomi visi asmenys iki 18 metų. Tačiau šiame vadove pateikiamas turinys ir metodai gali būti taikomi ir dirbant su kitomis jaunimo grupėmis, pavyzdžiui, jaunimu nuo 18 ir 25 metų.

Tikimės, kad šis vadovas aiškiai atskleis tris lygiagrečius perspektyvas, svarbias įgyvendinant Vaiko teisių konvenciją:

Vaikų balsas

Rengdami šį vadovą apklausėme trijų į vaiko teises orientuotų mokyklų, kurios vadovaujasi UNICEF modeliu ir grindžia veiklą Vaiko teisių konvencija, mokinius. Klausimai, be kita ko, buvo susiję su patarimais, kaip suaugusieji galėtų išgirsti vaikus ir paskatinti jų dalyvavimą. Į mūsų internetinę anketą atsakė 145 vaikai. Keletą jų cituosime šiame vadove, taip siekdami perteikti vaikų perspektyvą tam tikrais klausimais ar tarp atsakymų išryškėjusią tendenciją. Kai kurios citatos buvo šiek tiek pakoreguotos siekiant palengvinti skaitymą ir išvengti nesusipratimų. Pavyzdžiui, viena citata skamba taip:

„Kartą buvau mokinių taryboje, tad taip dalyvavau sprendimuose. Tačiau ne daug iš to, kas nusprendžiama, iš tiesų yra įgyvendinama.“

Ne vienas vaikas patarė suaugusiesiems visų pirma leisti vaikams išreikšti nuomonę ir pastebėjo, kad vaikų ir suaugusiųjų idėjos gali būti suderinamos. Todėl tikimės, kad šis vadovas padės paskatinti bendradarbiavimą – ne tik dėl vaikų, bet ir kartu su vaikais – ir taps vertinga priemone siekiant paskatinti vaikų dalyvavimą ir poveikį!

Cecilia Åhl, Jonas Karlsson ir Shanti Ingeström

1 DALIS

Teorija

VAIKŲ TEISĖS KAIP
VISA KO PAGRINDAS

VAIKŲ TEISĖS KAIP VISA KO PAGRINDAS

1989 m. JT Generalinė asamblėja priėmė *JT vaiko teisių konvenciją*, kurią paprastai vadiname Vaiko teisių konvencija. Tai svarbus, teisiškai įpareigojantis susitarimas, kuris gali pagerinti vaikų padėtį visame pasaulyje.

Švedija ratifikavo (t. y. priėmė ir suteikė teisinę galią) Vaiko teisių konvenciją 1990 m. Tačiau siekdama pabrėžti šios konvencijos svarbą, sustiprinti jos statusą ir sugriežtinti taikymą, 2020 m. Švedija Vaiko teisių konvencijai suteikė įstatymo statusą.

Vaiko teisių konvencija skirta ne tik vaikams ir jaunimui iki 18 metų amžiaus, bet ir suaugusiesiems, kurie turi užtikrinti, kas jos būtų laikomasi.

JT Vaiko teisių komitetas, dažnai vadinamas tiesiog Vaiko teisių komitetu, prižiūri, kaip valstybės laikosi Vaiko teisių konvencijos. Valstybių vyriausybės ir pilietinės visuomenės teikia komitetui ataskaitas, o Vaiko teisių komitetas pateikia joms galimą kritiką, pasiūlymus ir rekomendacijas, kaip tobulinti ir plėtoti darbą.

Siekdamas praplėsti žinias apie tam tikrus Vaiko teisių konvencijos straipsnius, Vaiko teisių komitetas parengė vadinamuosius „bendruosius komentarus“. Komentare, skirtame „vaiko teisei būti išklausytam“, pabrėžiama teisėmis pagrįsto požiūrio, kuris, be kita ko, reiškia vaikų įgalinimą, įtraukimą ir leidimą paveikti gyvenimą, svarba.

KETURI PAGRINDINIAI VAIKO TEISIŲ KONVENCIJOS PRINCIPAI

Vaiko teisių konvencija susideda iš 54 skirtingų straipsnių (nutarimų) ir trijų papildomų protokolų, kuriuose nurodoma, kokios yra vaikų teisės ir nuo ko jie saugomi. Visi straipsniai yra tarpusavyje susiję ir daro vienas kitam įtaką. Keturi iš šių straipsnių yra laikomi pagrindiniais principais, apibendrinančiais visą Vaiko teisių konvencijos esmę:

2 STRAIPSNIS

Visi vaikai yra vienodai vertingi ir turi tas pačias teises. Nė vienas vaikas negali būti diskriminuojamas.

3 STRAIPSNIS

Priimant bet kokius su vaiku susijusius sprendimus būtina atsižvelgti į tai, kas geriausia vaikui.

6 STRAIPSNIS

Vaikas turi teisę gyventi, išgyventi ir vystytis.

12 STRAIPSNIS

Vaikas turi teisę išreikšti savo nuomonę ir būti išklaustas bet kokiais su juo susijusiais klausimais. Vaiko pažiūroms turi būti skiriamas dėmesys priklausomai nuo jo amžiaus ir brandos.

Šie straipsniai yra glaudžiai tarpusavyje susiję, ypač 3 ir 12 straipsniai. Siekiant įvertinti, kas geriausia vaikui, būtina jį išklausti visais su juo susijusiais klausimais.

INDIVIDUALI VAIKO TEISĖ PATEIKTI SKUNDĄ ŠVEDIJOJE TURI BŪTI SUSTIPRINTA

1989 m. priėmus Vaiko teisių konvenciją, buvo priimti trys papildomi protokolai, kuriais siekiama papildyti konvencijos turinį:

1

Pirmasis yra susijęs su vaikais ginkluotų konfliktų akivaizdoje.

2

Antrasis yra susijęs su prekyba vaikais, vaikų prostitucija ir vaikų pornografija.

3

Trečiasis suteikia vaikams galimybę pateikti skundą JT Vaiko teisių komitetui, kai pažeidus Vaiko teisių konvencijoje nurodytas teises vaikas neturi galimybės sulaukti teisingumo savo šalyje.

JT Generalinė asamblėja priėmė pirmuosius du protokolus, kurie saisto ir Švediją, 2000 m. Trečiąjį protokolą, prie kurio Švedija kol kas nėra prisijungusi, JT priėmė 2011 m. Tai reiškia, kad Švedijoje gyvenantys vaikai negali kreiptis į Vaiko teisių komitetą, jei pažeidus jų teises valstybė neįdeda pakankamai pastangų įgyvendinti Vaiko teisių konvencijos reikalavimus.

Švedija ne kartą sulaukė kritikos iš JT Vaiko teisių komiteto dėl to, kad nėra priėmusi trečiojo protokolo, susijusio su individualia teise pateikti skundą. Šiuo metu Švedijoje veikiančios skundų nagrinėjimo organai nėra pritaikyti vaikams.

Švedija turi ko pasimokyti iš kitų šalių, kurios priėmė papildomą protokolą dėl individualios vaiko teisės pateikti skundą ir įsteigė institucijas nacionaliniu ir vietos lygmeniu, į kurias vaikai gali kreiptis pažeidus jų teises ir sulaukti paramos bei pagalbos.

12 STRAIPSNIS STIPRINA VAIKO KAIP INDIVIDUO TEISES

Sutrumpintame Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje teigiama:

„Vaikas turi teisę išreikšti savo nuomonę ir būti išklaustas su juo susijusiais klausimais. Vaiko pažiūroms turi būti skiriamas dėmesys priklausomai nuo jo amžiaus ir brandos.“

Šis straipsnis kaip vienas iš keturių pagrindinių principų yra svarbus visais Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo aspektais bei kitų straipsnių aiškinimui. 12 straipsnis sustiprina vaiko kaip savo teises turinčio individo padėtį. Nors vaikui nėra suteikiama apsisprendimo teisė, jam suteikiama teisė dalyvauti priimant su juo susijusius sprendimus. Vaikas turi teisę išreikšti savo nuomonę laisvai ir nejausdamas jokių spaudimų. Tačiau svarbu pabrėžti, kad 12 straipsnis neįpareigoja vaiko išreikšti savo nuomonės.

Visa 12 straipsnio versija:

„1. Valstybės dalyvės turi garantuoti savo pažiūras suformuluoti sugebančiam vaikui teisę laisvai jas reikšti visais su juo susijusiais klausimais; be to, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą, jo pažiūroms turi būti skiriama pakankamai dėmesio.“

2. Todėl vaikui turi būti suteikta galimybė būti išklaustam bet kokio su juo susijusio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai, per atstovą ar kitą atitinkamą organą įstatymų numatyta tvarka.“

Nėra jokių amžiaus ribų savo nuomonei išreikšti. Vaikas gali formuluoti savo nuomonę ir tai daro nuo mažens. Pavyzdžiui, vaikas gali perteikti savo jausmus, suvokimą bei norus neišreikšdamas savęs kalba ar raštu. Sąvoka „branda“ nėra apibrėžta. Tai reiškia, kad turi būti atsižvelgiama į individualius vaiko gebėjimus. Kad suprastų vaiko nuomonę ir jausmus, suaugusieji turi vadovautis vaiko interesus užtikrinančiu požiūriu ir suprasti vaikų raidą bei jų gebėjimą išreikšti save.

12 straipsnis taip pat suteikia vaikui teisę būti išklaustam visose su juo susijusiose teisinėse ir administracinėse bylose. Tai apima įvairaus pobūdžio teises bylas ir formalius sprendimus, pavyzdžiui, ginčus ir baudžiamąsias bylas, švietimo ir sveikatos klausimus bei socialinių tarnybų priemones. Kad vaikas galėtų dalyvauti tokiuose procesuose ir prie jų prisidėti, jis turi būti tinkamai informuotas apie savo teisę būti išklaustam ir apie pačius procesus, jų rezultatus bei sprendimus. Todėl informacijos suteikimas yra laikomas esmine vaikų dalyvavimo sąlyga, kuri dažnai užmirštama kalbant apie 12 straipsnį.

VAIKŲ NUOMONĖS NĖRA PAKANKAMAI PAISOMA

JT Vaiko teisių komitetas tyrimuose apie tai, kaip šalys laikosi Vaiko teisių konvencijos, nurodo tam tikras kliūtis, kurios truk-

i Ar žinojote?

Be Vaiko teisių konvencijos egzistuoja dar viena su vaiko teisėmis susijusi konvencija – JT neįgaliųjų teisių konvencija. Vaiko teisių konvencijos 7 straipsnyje pabrėžiama, kad vaikams su negalia turi būti leista išreikšti savo nuomonę, tačiau vaikai su negalia yra viena iš kelių vaikų grupių, apie kurias retai kalbama.

do vaikams būti išgirstiems. Tai lemia su 12 straipsniu nesuderinamos tradicinės nuomonės ir požiūris į vaikus, kad jie nėra kompetentingi asmenys, o jų mintys ir dalyvavimas nėra vertingi. Taip pat egzistuoja įvairios politinės ir ekonominės kliūtys, dėl kurių vaikų balsui nėra skiriama pakankamai dėmesio, o naudojami metodai neretai turi trūkumų.

Pavyzdžiui, tam tikrame procese ar veikloje dalyvaujantys vaikai gali negauti pakankamai informacijos ir grįžtamojo ryšio. Gali būti, kad trūksta struktūros, medžiagos ir technologijų, kurios leistų įtraukti vaikus ir suteiktų jiems saugumo ir dalyvavimo jausmą. Tam tikros vaikų grupės apskritai nėra įtraukiamos. Pavyzdžiui, pažeidžiamose ekonominėje ir socialinėje padėtyje esantys vaikai bei negalia turintys vaikai retai gauna galimybę išreikšti savo nuomonę, o jų nuomonė nėra pakankamai vertinama.

Taip pat trūksta žinių apie vaiko teises bei supratimo, kad vaiko mintys ir patirtis yra svarbios. Procedūros ir metodai turi būti įvairūs ir pritaikomi pagal konkrečią situaciją ir poreikius. Be to, turi būti sukuriama saugi aplinka, kurioje vaikai galėtų drąsiai susidaryti ir išreikšti savo nuomonę. Tokie procesai reikalauja daug laiko, todėl, kiek įmanoma, turėtų būti sudarytos ilgalaikei veiklai palankios sąlygos. Taip galimybė dalyvauti ir paveikti gali būti aiškiai susieta su vaiko gyvenimu ir jam svarbiais klausimais.

2030 M. VAIKO TEISĖS IR DARNAUS VYSTYMOŠI TIKSLAI

2030 m. Darnaus vystymosi darbotvarkė – tai bendras tarptautinis susitarimas, apimančias 17 visuotinių tikslų ir 169 potikslis, kuriais siekiama tvaraus vystymosi. Tvarus vystymasis yra tokio pobūdžio vystymasis, kuris patenkina žmonių poreikius šiandien nekeliant pavojaus ateities kartų galimybei patenkinti savo poreikius. Tai reiškia, kad šiandien turime gyventi taip, kad ateities kartos galėtų naudotis tokiomis pačiomis galimybėmis kaip ir mes.

Priimant visuotinius tikslus buvo atsižvelgta į tris darnaus vystymosi sritis: ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę. Šios sritys apima ir vienija visus visuotinius tikslus – taip siekiama raidos, kuri būtų vienodai tvari, įtraukianti ir teisinga visiems.

Todėl 2030 m. Darnaus vystymosi darbotvarkė apima skurdo ir neteisybės mažinimą, laisvos visuomenės skatinimą ir su klimato kaita susijusius klausimus. Šie tikslai yra universalūs ir taikomi visiems žmonėms, kad ir kurioje pasaulio vietoje jie gyvena. Visos šalys prisiėmė atsakomybę kurti teisingesnį, tvaresnį ir geresnį pasaulį, kuriame nėra vienas nebūtų paliktas nuošalyje.

Vaiko teisės yra artimai susijusios su tokiais visuotiniais tikslais kaip skurdo mažinimas ir siekis, kad nėra vienas nealktų, kad visi turėtų prieigą prie vandens, sanitarijos bei sveikatos priežiūros ir būtų apsaugoti nuo smurto ir prievartos.

Taip pat siekiama užtikrinti saugų ir visiems prieinamą išsilavinimą bei lygias sąlygas, kad nėra vienas asmuo nebūtų diskriminuojamas. Šie tikslai gali paveikti vaiko gebėjimus ir galimybes išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką jiems svarbiais klausimais.

Įsipareigojimas „Nė vienas nebus paliktas nuošalyje“ yra pagrindinis 2030 m. darbotvarkės tikslas, susijęs su aktyviu pasirinkimu pasiekti pažeidžiamas, diskriminuojamas ir atskirtas visuomenės grupes. Šiuo įsipareigojimu ypatingas dėmesys skiriamas pažeidžiamiems ir skurde gyvenantiems žmonėms, kurie dažnai yra sunkiausiai pasiekiami.

Siekdama įgyvendinti 2030 m. darbotvarkę tiek Švedijoje, tiek pasaulyje, Švedijos vyriausybė siekia įtraukti visą visuomenę.

Vyriausybės pasiūlyme Nr. 2019/20:188 dėl 2030 m. darbotvarkės įgyvendinimo Švedijoje konstatuojama jaunimo perspektyvų, įsitraukimo ir inovacijų svarba įgyvendinant 2030 m. darbotvarkę. Būtent vaikai ir jaunuoliai yra labiausiai paveikiami vyresnių kartų priimamų sprendimų. Todėl jų dalyvavimas ir įtaka sprendimams itin svarbūs. Ypatingas dėmesys skiriamas siekiant pastebėti ir įtraukti tuos, kurie yra itin pažeidžiamose padėtyje, jaučiasi atstumti arba patys negali išreikšti savo nuomonės.

📄 Siūlome perskaityti:

Vaiko teisių konvencijos santrauka, pateikta 1 priede.

Visą straipsnių tekstą ir papildomus protokolus galite rasti [unicef.se/barnkonventionen](https://www.unicef.se/barnkonventionen).

Vaiko teisių komiteto 12 straipsnio bendrieji komentarai (2009), „Vaiko teisė būti išklausytam“ (šved.)

UNICEF ir „Gelbėkit vaikus“ (2011), „Kiekvieno vaiko teisė būti išgirstam. Išteklių vadovas, skirtas JT Vaiko teisių komiteto 12 straipsnio bendrosioms pastaboms“ (angl.)

UNICEF Švedija (2017), „Kaip Švedijoje gyvenantiems vaikams turėtų būti atlyginama žala už jų teisių pažeidimus? Vaiko teisių konvencijos papildomo protokolo, susijusio su individualia teise pateikti skundą, priėmimo pranašumai ir trūkumai“ (šved.)

UNICEF Švedija (2020), „JT Vaiko teisių komitetas kelia reikalavimus Švedijai“ (šved.)

Apie visuotinius tikslus:
[globalamalen.se](https://www.globalamalen.se)

UNICEF, „Kaip galima pasiekti Darnaus vystymosi tikslus vaikams ir kartu su vaikais?“ (angl.), [unicef.org/sdgs](https://www.unicef.org/sdgs)

UNICEF Švedija (2020), „Siūlant priimti 2030 m. Darnaus vystymosi darbotvarkę pabrėžiamas vaikų ir jaunimo įtraukimas“ (šved.)

Švedijos statistikos tarnybos (SCB) užduotis – koordinuoti statistinę Švedijos pažangą siekiant 2030 m. Darnaus vystymosi darbotvarkės 17 tikslų ir 169 potikslų, [scb.se/agenda2030](https://www.scb.se/agenda2030)

DALYVAVIMO IR POVEIKIO REIKŠMĖ

DALYVAVIMO IR POVEIKIO REIKŠMĖ

Kaip minėjome įvade, paklausėme vaikų, kaip būtų galima juos įtraukti į jiems svarbius sprendimus. Vienas atsakymas buvo:

„Jie turi klausyti, ką sakome, o ne tik nuolat kartoti, kad to niekada nebus, ar ką nors panašaus.“

Visi – tiek vaikai, tiek suaugusieji – turi jausti galintys paveikti savo gyvenimą ir su jais susijusius sprendimus. Šis poreikis gali būti nusakomas tokiomis sąvokomis kaip „dalyvavimas“ ir „poveikis“, kurios, nors ir plačiai vartojamos, neturi visuotinai priimto apibrėžimo. Mūsų manymu, „dalyvavimas“ ir „poveikis“ yra dvi atskiros, tačiau artimai susijusios sąvokos. Dalyvavimas yra susijęs

su siekiu paskatinti vaikus dalyvauti ir dalytis savo nuomone. Poveikis yra susijęs su vaikų galimybe paveikti priimamus sprendimus.

Gali kilti, ir dažnai kyla¹, klausimas, ar galimas dalyvavimas be poveikio. Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad įtraukimas – išklausa – turi būti susijęs su poveikiu, tad vaiko nuomonei turi būti skiriamas atitinkamas dėmesys ir svarba. Dalyvavimu siekiama suteikti vaikams galimybę daryti įtaką jiems svarbiais klausimais ir jiems svarbiems sprendimams. Kad vaikų dalyvavimas būtų prasmingas, jis turi apimti ir tam tikrą poveikį priimamiems sprendimams. Visuomenėje įprasta, kad sprendimus priima suaugusieji. Kad vaikai turėtų galimybę daryti įtaką, suaugusieji turi

įtraukti vaikus ir suteikti jiems dalį sprendimų priėmimo galios.

Kad vaikų dalyvavimas būtų reikšmingas, jis turi būti autentiškas ir prasmingas. Tai gali būti pasiekama, jei vaikai ir jų realybė bus laikomi išėjimo tašku. Tai reiškia, kad suaugusieji turi aktyviai klausyti vaiko ir jo norų. Tam suaugusiųjų mąstymas ir veiksmai turi iš esmės pasikeisti taip, kad vaikai ir jų gebėjimai būtų vertinami ir įtraukiami kur kas dažniau nei dabar.

Vienas iš vaikų įtraukimo ir įtakos iššūkių yra suvokti, kad tai neapima vienos srities, metodo ar lygmens. Vaikų, kaip ir suaugusiųjų, gyvenimas apima įvairias sritis. Vaikams įtaką daro šeimos, vietiniai, regioniniai bei nacionaliniai sprendimai.

Tai reiškia, kad vaikų įtraukimas ir įtaka skirsis priklausomai nuo to, kur bandomė įgyvendinti šiuos sprendimus, bei to, kokia yra jų svarba su jais susijusiems vaikams. Tai taip pat reiškia, kad vaiko vaidmuo juose gali keistis. Kartais vaikas bus įtrauktas į jį tiesiogiai dominančius klausimus, o kartais jis gali dalyvauti kaip konkrečios vaikų grupės arba net kaip vaikų kaip vienos grupės atstovas. Kiekviena dalyvavimo forma susijusi su tam tikromis galimybėmis ir iššūkiais. Kad įgyvendintume Vaiko teisių konvencijos tikslus, turime vienu metu ir nuolat dirbti su jais visais.

¹ Pavyzdžiui, „A handbook of Children and Young People's participation“ tyrėjai ir specialistai teigia, kad dalyvavimas negali egzistuoti be įtakos. Svarbų dalyvavimo modelį sukūręs Shier mano, kad 12 straipsnis netiesiogiai nurodo vaiko įtaką.

KODĖL VERTA ĮTRAUKTI VAIKUS

Kitas vaikų patarimas skamba taip:

„Suaugusieji turi daugiau klausyti vaikų ir atsiklausti jų nuomonės.“

Vis dėlto vaiko teises į įtaką įtvirtina ne tik Vaiko teisių konvencija. Ji įtvirtinama daugeliu įstatymų, įskaitant ir savivaldybių, mokyklų bei socialinių tarnybų įstatymus, ir įvairiose ES sutartyse ir straipsniuose. Prasmingas įtraukimas ir galėjimas daryti realią įtaką daro teigiamą poveikį tiek vaikui, tiek prie to prisidedantiems suaugusiesiems, organizacijoms ir visuomenei apskritai.

Toliau pateikiame keletą pranašumų, kuriuos gali duoti vaikų dalyvavimas.

Žinios

Vaikai turi žinių ir patirties, kurių neturi suaugusieji. Vaikai yra savo gyvenimo ekspertai, todėl, norint sužinoti jų nuomonę ir požiūrį į situaciją, reikia jų paklausti. Kad ir koks būtų suaugusiojo ryšys su vaiku, jis negali kalbėti už vaiką neprarasdamas svarbių aspektų, kuriuos žino tik pats vaikas.

Taip pat negalima pamiršti, kad vaikai yra heterogeniška grupė, kurių gyvenimo sąlygos smarkiai skiriasi. Todėl vienas vaikas niekada neturėtų būti laikomas visos grupės atstovu.

Efektyvumas

Su konkrečia veikla susiję asmenys taip pat turi daugiau žinių apie tą veiklą, todėl įtraukus vaikus sprendimai gali būti priimami efektyviau ir tiksliau. Kai su veiksmis ir priemonėmis susiję sprendimai grindžiami daugybės vaikų poreikiais ir gyvenimo sąlygomis, yra geresnė galimybė nuo pat pradžių imtis tinkamų veiksmų ir efektyviau naudoti išteklius.

Aktyvus vaikų dalyvavimas reiškia, kad priimami sprendimai gali apskritai labiau skatinti veiklą. Gali būti, kad tam tikri į veiklą šiuo metu neįtraukti vaikai atspindi tikslinę grupę, ir, norint suprasti priežastis, šiems vaikams reikia suteikti galimybę būti išgirs-tiems.

Įtraukimas

Vaikai, kuriems suteikta galimybė paveikti, matydami, kad suaugusieji atsižvelgia į jų nuomonę, kur kas labiau įsitraukia į veiklą. Dažnai taip yra dėl to, kad vaikams suteikiama daugiau įtakos priimant sprendimus, be to, jie glaudžiai bendradarbiauja su suaugusiais.

Pavyzdžiui, kai mokykla suteikia vaikams daugiau galimybių paveikti mokymosi procesą, didėja mokinių motyvacija ir žinių įsivavinimas. Kai vaikai turi galimybę paveikti laisvalaikio pasiūlą savivaldybėje, sumažėja fizinė žala, piktnaudžiavimas ir nusikalstamumas, o vaikai, atsižvelgdami į įsipareigojimus, priiima daugiau atsakomybės.

Egzistuoja vaikų grupės, kurios dažnai turi galimybę daryti įtaką, bet sudarius sąlygas įsitraukti nestudijuojantiems ir nedirbantiems vaikams bei vaikams su negalia, galima įtraukti ir tuos vaikus, kurie ne visada jaučiasi įtraukti.

Igalinimas

Igalinimas, angliškai vadinamas *empowerment*, apima procesą, kurio metu asmuo ar grupė įgyja galią valdyti ir kontroliuoti savo aplinkybes, situaciją ir tikslus. Nors tai nėra pagrindinė vaikų įtraukimo priežastis, įgalinimas dažnai gali atnešti daug naudos. Galimybė būti įtrauktam ir dalyvauti sprendimų priėmimo procese dažnai suteikia dalyvaujantiems vaikams galios jausmą, kurio neretai trūksta toms vaikų grupėms, kurios nuolat jaučiasi paliktos nuošalyje.

Balso neturinčių vaikų grupių, kurioms retai suteikiama įtaka, parodymas ir sustiprinimas dažnai turi teigiamą poveikį. Galint įsitraukti ir daryti įtaką sustiprėja jų savigarba, didėja galimybė dalyvauti savo gyvenime, o daugelis jų pradeda labiau pasitikėti suaugusiais.

Demokratija

Viena iš pamatinių demokratijos vertybių yra kiekvieno asmens teisė būti išgirstam, kuri yra svarbi ir siekiant įtraukti vaikus. Todėl svarbu išanalizuoti galimas kliūtis, kad visi galėtų dalyvauti ir nebūtų diskriminuojami.

Kadangi vaikai neturi teisės balsuoti ir daryti įtakos kitais kanalais, kuriuos turi suaugusieji, itin svarbu apsaugoti vaikų turimus demokratijos aspektus. Įtraukti ir poveikį daryti

galintys vaikai tampa aktyviais piliečiais. Todėl suaugusieji turi suteikti vaikams galimybę dalyvauti demokratijos procesuose.

Ugdymas

Ugdymas reiškia, kad vaikai mokosi apie demokratiją praktiškai dalyvaudami demokratinuose procesuose ir ugdydami įgūdžius, kurių jiems reikės kaip suaugusiems piliečiams. Jei norime, kad toks ugdymas būtų prieinamas visiems vaikams, turime stengtis suteikti jiems galimybę dalyvauti ir daryti įtaką neatsižvelgiant į jų šeimos situaciją ar aplinkybes.

Be to, svarbu pabrėžti, kad vaikai, kurių išklausa ir kurie dalyvauja priimančiam sprendimui, jaučiasi patogiau ir saugiau dalyvaudami tokioje veikloje. Tai padeda jiems drąsiau pateikti pasiūlymus ir kritiką. Įtraukiant vaikus į veiklą sukuriamas pozityvi erdvė, kurioje vaikai ir suaugusieji gali plėtoti veiklą jausdami pagarbą vieni kitiems. Tai ypač svarbu siekiant sustiprinti tas vaikų grupes, kurios paprastai neturi daug įtakos demokratijos, dalyvavimo ir savarankiško klausimais.

² Žiūrėkite, pavyzdžiui, ikimokyklinio ugdymo programą (lpo 18) 2:3, ir pagrindinio ugdymo programą (lgr 11) 2:3, Švietimo įstatymo 4 skyrių, Socialinių tarnybų įstatymo 11 skyriaus 10 skirsnį ir ES pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnį.

VAIKŲ ĮTRAUKIMO IŠŠŪKIAI

Taip skamba vienas atsakymas į klausimą, kuriuo buvo prašoma pateikti situacijos, kai suaugusieji neklausė vaikų, pavyzdį:

„Kai turėjome labai didelę problemą ir nuėjome pas direktorių, jam buvo visiškai vienodai.“

Šiuolaikinėje visuomenėje ilgą laiką galia buvo suteikiama vyresniesiems, o iš vaikų buvo sistemiškai atimama teisė dalyvauti ir paveikti. Vaikų gebėjimai buvo matomi kaip iš esmės kitokie nei suaugusiųjų.

Pastaraisiais dešimtmečiais atsirado naujas požiūris į vaikus, kai vaikai pripažįstami kaip aktyvūs dalyviai. Tai reiškia, kad vaikai nuo pat ankstyvo amžiaus kuria tarpusavio ryšius. Todėl vaikystė yra ne tik biologinis, bet ir socialinis bei kultūrinis tarpsnis.

Anksčiau vaikai buvo laikomi pasyviais ir neišmanančiais. Toks požiūris, vis dar dominuojantis šiandieninėje visuomenėje, reiškia, kad suaugusieji dažnai nuvertina vaikus ir jų gebėjimus. Nuvertinimas yra didelė problema siekiant įtraukti vaikus, net ir tada, kai suaugusiųjų ketinimai geri. Kadangi suaugusieji turi daugiau galios nei vaikai, jie taip pat turi palengvinti aktyvų vaikų dalyvavimą ir poveikį.

Tyrimai³ rodo daugybę bendrojo pobūdžio kliūčių, kurios trukdo įtraukti vaikus. Pavyzdžiui:

Vaikai yra skirtingi

Suaugusieji kartais mano, kad vaikų dalyvavimas ir įtaka reiškia, kad vaikai įtraukiami dėl to, kad jie priklauso tam tikrai vaikų grupei. Suaugusiųjų atveju yra kitaip. Manymas, kad vaiko dalyvavimas yra svarbus ne dėl jo žinių ar patirčių, o tik dėl to, kad

jis atstovauja visai vaikų grupei, reiškia, kad vaikai ir jų nuomonė nėra pakankamai vertinami.

Taip pat kyla pavojus, kad vaikai, kuriems dėl tam tikrų priežasčių sunkiau nei kitiems, nebus išgirsti, o vaikų iš daug išteklių turinčios aplinkos balsas dar labiau sustiprės. Todėl svarbu, kad suaugusieji užtikrintų visų vaikų įtraukimą ir galimybę paveikti su jais susijusius sprendimus. Tai gali būti ypač svarbu vaikams, kurie yra įpratę nebūti išgirsti ir įtraukti. Pavyzdžiui, vaikams su funkciniais sutrikimais, jaunesniems vaikams, socioekonominiu požiūriu pažeidžiamiems vaikams bei neseniai į Švediją atvykusiems vaikams.

Itin svarbu, kad amžius nebūtų naudojamas kaip kategorija, nes to paties amžiaus vaikai gali gyventi visiškai skirtingomis sąlygomis. Branda tampa reikšminga atsižvelgiant į metodus, kuriais siekiama įtraukti vaikus ir suteikti jiems įtaką. Vaikui turi būti suteikiama informacija, kurią jis gali suprasti, ir jis turi suprasti, ką reiškia jo dalyvavimas ir kokias pasekmes jis gali turėti. Branda nėra priežastis neįtraukti vaiko, tačiau suaugusiųjų atsakomybė gali keistis priklausomai nuo vaikų brandos.

Vaiko pažeidžiamumas

Viena iš priežasčių, dėl kurių vaikams nesuteikiama galimybė dalyvauti ir paveikti, yra argumentas, kad vaikai yra labiau pažeidžiami nei suaugusieji.

Šis argumentas iš dalies yra pagrįstas, nes vaikams gali reikėti daugiau apsaugos ir paramos. Priešingai nei suaugusieji, tam tikru atžvilgiu vaikai gali būti bejėgiai. Tačiau vaikų laikymas pažeidžiamais, kai taip iš tiesų nėra, yra priežastis, kodėl vaikai atskiriami. Vaikų pažeidžiamumas niekada neturėtų būti naudojamas kaip argumentas prieš jų dalyvavimą. Suteikus vaikams daugiau įtakos keisti savo situaciją, jų atskyrimas ir pažeidžiamumas sumažės.

Suaugusiųjų apibrėžimo galia

Visuomenėje suaugusieji turi daugiau galios nei vaikai, o vaikų įtaka dažnai priklauso nuo suaugusiųjų, kurie sukuria erdvę dalyvauti. Daugeliu atvejų ši erdvė gali sukurti tam tikrus apribojimus, su kuriais turi būti kovojama, nes vaikų dalyvavimo sąlygas nustato suaugusieji.

Tokia suaugusiųjų perspektyva retai atspindi faktinį vaikų įnašą, pavyzdžiui, naudodami interviu ar apklausas. Kai suaugusieji apibrėžia klausimus, vertina vaikų įnašą ir analizuoja surinktą medžiagą, kyla didelė tikimybė, kad jie pirmiausia atkreipia dėmesį į tai, kas atitinka jų pačių požiūrį. Tai ypač pavojinga dirbant su jaunesniais vaikais ir vaikais, kurie bendrauja kitaip nei suaugusieji. Tokie sunkumai niekada neturėtų būti priežastimi atskirti vaiką ar sumenkinti jo nuomonę. Suaugusieji turi atsargiai stebėti savo reakcijas (pavyzdžiui, neatmesti to, kas svarbu ir aktualu vaikams) ir suteikti

vaikams galimybę būti aktyviai įtrauktiems į kuo daugiau šio proceso dalių.

Trumpalaikiai projektai ir interesų konfliktai

Net ir tada, kai organizacijos dirba siekdamos įtraukti vaikus ir suteikti jiems daugiau įtakos, dauguma projektų yra pavieniai. Tai reiškia, kad skirtingi projektai nėra jungiami vienos esminės idėjos. Trūkstant sistemishumo, sėkmingas projektas nebūtinai paskatina ilgalaikius ar prasingus pokyčius, tad veikla tokiu atveju iš esmės lieka nepakitusi.

Vaikams turi būti suteikta galimybė paveikti sprendimų procesą taip, kad jų įnašas būtų aiškiai matomas. Daug sunkumų kyla tada, kai vaikų ir suaugusiųjų interesai skiriasi. Tada pirmenybė gali būti teikiama tam, kas svarbu suaugusiesiems. Vykdamas ilgalaikę veiklą svarbu suteikti vaikams galimybę dalyvauti vietinio lygmens sprendimuose ir vienyti. Veikla, kurioje dalyvauja vaikai, turi suteikia pojūtį, kad jie yra girdimi ir gali paveikti sprendimus. Dalyvavimas vietiniu lygmeniu sukuria pagrindą, kuris stiprina vaikų pasitikėjimą savo gebėjimais ir leidžia jiems natūraliau reikalauti įtakos kituose kontekstuose.

Laikinas vaikystės pobūdis

Dar viena kliūtis dalyvauti yra pats vaikystės laikinumas. Tai išskiria vaikus iš kitų grupių, kurios taip pat siekia galios visuomenėje bei

galimybės dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. Vaikai turi būti nuolat įtraukiami į įvairius procesus ir turėti galimybę mokytis iš vyresnių ir daugiau patirties turinčių vaikų, kurie sėkmingai dalyvauja tokiuose procesuose.

Natūralus vaikų įsitraukimas ir atsitraukimas apsunkina mokymosi procesus, be to, dėl to gali būti prarastos dalyvaujant įgytos žinios. Ši problema ypač aktuali tada, kai vaikų dalyvavimas pasireiškia reprezentacine forma, t. y. vaikų atstovai dažnai keičiasi, taip išnykstant sukurtiems ryšiams. Todėl svarbu suteikti vaikams galimybę dalyvauti savo gyvenime nuo mažens, o ne tik artėjant brandai.

Vaikai kaip atstovai

Itin didelis iššūkis siekiant įtraukti vaikus į visuomenę yra tai, kad vaikai neturi teisės balsuoti. Dėl šios priežasties jie atskiriami nuo daugelio įtaką ir sprendimus darančių platformų. Daugelis seniūnijų bandė spręsti šią problemą įkurdamos įvairias jaunimo tarybas, kurios suteikia galimybę priimančioms sprendimus atsižvelgti ir į vaikų bei jaunimo patirtis ir nuomones. Tiesa, seniūnijoje galiojančios administracinės procedūros gali sutrukdyti vaikų įsitraukimui ir įtakai. Ši priešprieša tarp noro skatinti vaikų įtaką ir nepajudinamos, nusistovėjusios struktūros, kurioje vaikų įtakai nėra aiškios vietos, lemia tai, kad vaikai atlieka tik simbolinį vaidmenį.

Jaunimo tarybos ir kitos vaikų reprezentavimo formos dažnai atlieka konsultacinį vaidmenį, kuriam trūksta galios priimti sprendimus. Šios ir kitų atstovaujamojo dalyvavimo formų vertinimas ir tyrimai rodo, kad vaikai dažnai patenka į sprendimų priėmimo procesą per vėlai, kad galėtų atlikti svarbų vaidmenį. Laiku nesuteikus vaikams balso kyla rizika, kad bandymas suteikti jiems realią įtaką taps tik simboliu gestu. Be to, vaikai yra pirmiausiai įtraukiami ne į bendrojo pobūdžio klausimus, susijusius su vaikų interesais, o į tuos klausimus, kuriuose jie yra pagrindinė tikslinė auditorija.

Dalyvavimo slenkstis paprastai taip pat yra palyginti aukštas. Dėl šios priežasties jaunimo tarybose veikiantys vaikai dažnai yra iš kur kas labiau homogeniškų bei pasiturinčių grupių nei tos, kurias jie turėtų atstovauti. Tai sukuria iškreiptą atliekamo darbo vaizdą, nes tam tikros vaikų grupės yra atskiriamos, todėl svarbios patirtys ir aspektai nėra įtraukiami.

Ilgalaikę veiklą taip pat apsunkina dalyvių kaita. Nepaisant to, poveikis individualiems dalyvaujantiems vaikams dažnai yra teigiamas. Jie jaučia galintys daryti įtaką ir apskritai būti stipresni. Be to, jie gali daug išmokti apie tai, kaip veikia visuomenė. Šis išaugęs demokratijos ir įgalėjimo jausmas yra itin naudingas vaikams.

Jaunimo ir pilietinės visuomenės reikalingą tarnyba savo Jaunimo tarybų ketinimų vertinime (2016) konstatavo, kad jaunimo tarybos retai padidina jaunimo įtaką seniūnijų lygmenyje. Ji taip pat konstatavo, kad tokia atstovavimo forma labiau tinka asociacijoms, kurios yra arčiau savo narių ir turi didesnes galimybes daryti įtaką. Vis dėlto kai kurie mokslininkai mano, jog siekiant, kad vaikams būtų suteikta tokia įtaka, kokia nurodyta 12 straipsnyje, vaikai turi būti atstovaujami ir politinėje sferoje. Šie mokslininkai pabrėžia, kad tokiais atvejais vaikų atstovavimas turi būti organizuojamas taip, kad jis būtų artimesnis patiems vaikams ir jiems būtų suteikta galimybė mesti iššūkį jau egzistuojančioms struktūroms, o ne tik jas imituoti. Šiuo metu šioje srityje Švedijoje išbandomi nauji sprendimai, išsiskiriantys didesnio savarankiškumo bei aktyviu ryšių ir komunikacijos tarp vaikų, politikų ir vyresniųjų pareigūnų kūrimu. Siekiama pasinaudoti vaikų iniciatyvomis ir pasiūlymais ankstyvose projektų stadijose.

³ Warming Hanne, „Vaiko įtraukimo vadovas“ (dan.), Danijos vaiko teisių taryba ir Lansdown Gerison, „Vaiko teisės dalyvauti įgyvendinimas“ (angl.), Teoksessa Percy-Smith Barry ir Thomas Nigel (toim), „Vaikų ir jaunimo įtraukimo vadovas: teorijos ir praktikos perspektyvos“ (angl.), Malone Karen ir Catherine Hartung, „Vaikų dalyvavimo praktikų iššūkiai“ (angl.), Le Borgne Carine ir E. Kay M. Tisdall, „Vaikų dalyvavimas: kompetencijos ir kompetencijų kvestionavimas?“ (angl.), *Socialinė įtrauktis* 5.3 (2017): 122–130.

TEISĖ BŪTI IŠKLAUSYTAM IR VEIKTI

Į mūsų anketą atsakė vaikai patarė suaugusiems:

„Suaugusieji turi būti dėmesingesni ir priimti ir kitų, ne tik savo idėjas.“

Vaikams turi būti suteikta ne tik galimybė pareikšti nuomonę jiems svarbiais klausimais, bet ir erdvė paveikti ir aktyviai reaguoti. Tyrimai rodo⁴, kad vaikų dalyvavimas tam tikrame projekte dažnai yra efektyvesnis, kai vaikai yra įtraukiami kaip aktyvūs atstovai. Kai vaikai ir suaugusieji dirba kartu siekdami tam tikro tikslo, gali būti sugriaunama hierarchija, sukuriama nauji ryšiai, o visų dalyvių įnašas vertinamas ir pripažįstamas.

Į veiksmą sutelktos iniciatyvos geriausiai veikia vietiniu lygmeniu – arčiau vaikų – kur veiksmai nebūtinai grindžiami suaugusiųjų organizavimo logika. Vietiniu lygmeniu galima sukurti erdvę, kuri sugriautų aukštesniuose lygmenyse įsigaliojusią segregaciją pagal amžių. Siekiant išspręsti šį praktinį iššūkį galima sukurti erdvę dialogui ir diskusijoms, kurioje būtų vertinama tiek vaikų, tiek suaugusiųjų patirtis.

Naujos sąveikos formos suteikė vaikams daugiau galimybių organizuoti vietas, regiono, nacionaliniu ir pasauliniu lygmeniu, tačiau tai taip pat reikalauja dalyvavimo bei įtakos. Vienas akivaizdus pavyzdys – aktyvus vaikų įsitraukimas į klimato ir aplinkos apsaugos klausimus, kai vaikai prieš

suaugusiųjų valią suorganizavo pasaulinį judėjimą ir susikūrė galimybę tiesiogiai daryti įtaką. Tačiau tai, kad vaikų nuomonės ir susirūpinimas dar nėra paversti veiksmais ir konkrečiais sprendimais, taip pat rodo vaikų savarankiško organizavimo ribas. Tai rodo, kad suaugusieji turi išmokti priimti ir valdyti vaikų iniciatyvas bei suprasti jų pasaulį.

⁴ *Se exempelvis* Fitzgerald, Robyn, et al., „27 Children's participation as a struggle over recognition“.

„A handbook of children and young people's participation: Perspectives from theory and practice“, Tisdall, E. Kay M., „29 Governance and participation“.

📄 Siūlome perskaityti:

Percy-Smith Barry ir Nigel Thomas (red.), „*Vaikų ir jaunimo įtraukimo vadovas: teorijos ir praktikos perspektyvos*“ (angl.), Routledge, 2009. (Apima straipsnius visomis temomis)

UNICEF (2001), Lansdown Gerison, „*Vaikų dalyvavimo ir demokratių sprendimų priėmimo skatinimas*“ (angl.)

Warming Hanne. „*Vaikų dalyvavimas ir pilietiškumas globaliame amžiuje. Įgalinimas, tokenizmas ar diskriminacinė disciplina?*“ (angl.), *Social Work & Society* 9.1 (2011): 119–134.

Jaunimo ir pilietinės visuomenės reikalų tarnyba (2019), „*Fokus 19 – būtų šaunu, jei jie kada nors paklaustų. Jaunimo galimybės daryti įtaką vietos lygmeniu*“ (šved.)

Jaunimo ir pilietinės visuomenės reikalų tarnyba (2016), „*Jaunimo taryba – geros intencijos, tačiau ne tokia gera institucinė struktūra*“ (šved.)

Karin Åhman, Pernilla Leviner ir Kavot Zillén (red.) (2020), „*Vaiko teisių konvencija praktiškai: teisiniai iššūkiai ir galimybės*“ (šved.)

VAIKŲ DALYVAVIMO IR POVEIKIO MODELIAI

VAIKŲ DALYVAVIMO IR POVEIKIO MODELIAI

Į klausimą, kaip suaugusieji galėtų suteikti vaikams daugiau galimybių daryti poveikį, vienas vaikas atsakė:

„Jie galėtų leisti vaikams išreikšti savo nuomonę. Vaikai neturi visko nuspręsti patys, bet galėtume bent jau dalytis idėjomis.“

Yra daug skirtingų modelių, paaiškinančių, kaip turėtų būti suprantamas ir palaikomas vaikų dalyvavimas. Šie modeliai nagrinėja šią problemą iš įvairių perspektyvų, tačiau nė vienas modelis neapima visų vaikų dalyvavimo ir poveikio aspektų. Todėl svarbu pradėti nuo vieno modelio, kuris sutelktų

dėmesį į iššūkius, su kuriais susiduria pati organizacija, ir kaip įmanoma labiau padėtų suaugusiesiems įtraukti vaikus. Kartais gali būti naudinga suderinti kelis modelius, kad būtų aiškiau matyti, kokie tikslai turėtų būti pasiekti.

Kitame skyriuje pateikiami trys modeliai, pristatantys skirtingus su vaikų dalyvavimu ir įtaka susijusius iššūkius. Pirmieji du modeliai, Harto dalyvavimo kopėčios ir Šiero dalyvavimo modelis, yra gerai žinomi ir dažnai naudojami skatinant vaikų dalyvavimą. Trečiasis dalyvavimo modelis žinomas mažiau. Jį sukūrė Danijos vaikų taryba (atitinka Švedijos vaiko teisių ombudsmeno organizaciją), siekianti geriau suprasti vaikus.

Harto dalyvavimo kopėčios

1992 m. pasirodžiusios Harto dalyvavimo kopėčios yra tarptautiniu mastu gerai žinomas vaikų dalyvavimo modelis. Šiuo modeliu siekiama paaiškinti skirtingus vaikų dalyvavimo lygmenis ir tai, kad, priklausomai nuo šių lygių, vaiko ir suaugusiojo vaidmenys gali skirtis.

Nors Hartas pasirinko kopėčias kaip metaforą, jis aiškiai nurodė, kad aukštesnis

dalyvavimo lygmuo nėra automatiškai geresnis nei žemesnis lygmuo. Svarbiausia pasirinkti lygmenį, kuris geriausiai tinka aktualiam klausimui ir aiškiai informuoja vaikus, ko tikimasi iš jų dalyvavimo ir kaip bus naudojamas jų įnašas. Hartas teigia, kad dalyvavimo kopėčios turėtų būti matomos ne kaip dalyvavimo įrankis, o kaip išeities taškas diskusijoms apie prasmingą vaikų įtraukimą.

Dalyvavimo kopėčias sudaro aštuonios pakopos. Apatinės pakopos atspindi manipulavimą vaikais, jų kaip dekoracijos ar simbolio naudojimą, t. y. tariamą dalyvavimą. Harto manymu, šios pakopos yra žalingos vaikams ir neturėtų būti naudojamos. Penkios viršutinės pakopos atspindi skirtingas dalyvavimo formas. Aukštesnė pakopa nurodo daugiau įtakos bendradarbiaujant su suaugusiais. Harto modelyje vaikų dalyvavimas laikomas demokratiniu procesu, kurio metu vaikai pripažįstami aktyviais piliečiais. Todėl bendradarbiavimas su suaugusiais ir sprendimų priėmimo proceso dalijimasis yra tarp viršutinių pakopų.

Dešinėje pateikiame pakopų paaiškinimą. Kartais ties kiekvienu lygmeniu bandoma pateikti trumpus pavyzdžius, tačiau jie dažnai sumenkina Harto argumentus. Norint suprasti, ką reiškia kiekvienas lygis, rekomenduojame perskaityti teksto originalą.

- ⑧ Šis lygmuo yra grindžiamas vaikų atliekamais procesais, tačiau į bendrą sprendimų priėmimą įtraukiami ir suaugusieji.
- ⑦ Didžioji dalis vaikų dalyvavimo vyksta žaidimo forma. Tačiau ši forma nėra įprasta kituose lygmenyse, nes suaugusiesiems dažnai sunku nesikišti į tokius projektus.
- ⑥ Šiame lygmenyje dalyvavimas tampa realus. Nors procesus inicijuoja suaugusieji, jie organizuojami taip, kad vaikai galėtų aktyviai paveikti jų formą ir sprendimus.
- ⑤ Procesus inicijuoja suaugusieji, tačiau vaikai turi galimybę pasidalyti savo nuomone, o jų nuomonė vertinama. Sprendimus priima suaugusieji, tačiau pasveriamos ir vaikų nuomonės.
- ④ Vaikui suteikiamas daugiau nei simbolinis vaidmuo, tačiau jis neturi įtakos priimamiems sprendimams ir negali pateikti savo nuomonės apie procesą.
- ③ Vaikui suteikiamas vaidmuo, tačiau jis neturi jokios įtakos tam, kaip atrodo procesas ar jo paties dalyvavimas. Pavieniai vaikai dažnai yra naudojami kaip vaikų grupės atstovai.
- ② Vaikai naudojami klausimui spręsti, tačiau neturi jokio aktyvaus vaidmens.
- ① Vaikai dalyvauja nesuprasdami tikslo ar to, ką vaidmenį jie atlieka dalyvaudami. Vaikų nuomonės yra atsiklausoma, tačiau jie negauna jokio grįžtamojo ryšio, kaip jų nuomonė paveikė sprendimą.

Pasak Harto, kad būtų galima laikyti, jog vaikai dalyvauja koku nors lygmeniu, turi būti įgyvendintos tam tikros sąlygos:

- Ar vaikas supranta šio projekto tikslą?
- Ar vaikas supranta, kas priėmė sprendimą jį įtraukti ir kodėl?
- Ar vaikas atlieka realų vaidmenį ar dekoratyvinę arba simbolinę funkciją?
- Ar prieš vaikui nusprendžiant dalyvauti jam buvo paaiškinta apie projektą?

Be to, vaikai turi suprasti, kaip bus naudojama jų nuomonė ir įsitraukimas. Grįžtamasis ryšys ir procesų skaidrumas itin svarbūs. Taip vaikai gali matyti, ar jų dalyvavimas atitinka susitarimą. Hartas taip pat teigia, jog visuomenė turi siekti, kad vaikai nuo pat mažens suprastų savo teisę į dalyvavimą bet kuriuo lygmeniu. Tai, kad vaikai supranta savo teises, nereiškia, kad vaikai visada turi įsitraukti aukščiausiu lygmeniu. Vaikai gali jaustis saugūs inicijuodami projektus ir prašydami suaugusiųjų palaikymo jiems įgyvendinti tik tada, kai vaikai iš tiesų tiki turintys teisę dalyvauti šiuose procesuose.

Suaugusiųjų noras įtraukti vaikus į kiekvieną projektą aukščiausiu lygmeniu kelia pavojų. Toks siekis gali supaprastinti ir sumenkinti vaikų dalyvavimą tam tikru lygmeniu iki niekinio. Kai suaugusiųjų pasaulis nuvertina vaiko gebėjimus, kaip neretai nutinka, dalyvavimas dažnai tampa manipuliatyvus, dekoratyvus ar simbolinis, net jei siekiama dalyvavimo aukštesniu lygmeniu. Kai žadama daugiau, nei galima įgyvendinti, vaikas tai supranta ir gali prarasti pasitikėjimą suaugusiųjų pasauliu. Todėl svarbu, kad suaugusieji iš anksto pagalvotų, kokia galios dalimi jie nori dalytis, ir informuotų apie tai dalyvaujančius vaikus.

Šiero dalyvavimo modelis

Haris Šieras (Harry Shier) dalyvavimo modelį įkvėpė Harto dalyvavimo kopėčios, todėl juo siekiama papildyti, o ne pakeisti Harto modelį. Hartas sutelkia dėmesį į vaikus kaip aktyvius veikėjus ir piliečius, o Šieras atkreipia dėmesį į suaugusiųjų organizacijas bei galios pasiskirstymą tarp vaikų ir suaugusiųjų. Pasak Šiero, norėdami pasidalyti valdžia su vaikais, suaugusieji visų pirma turi sutikti jos atsiskyti. Todėl valdžios pasidalijimas turi būti sąmoningai priimtas veiksmas. Kaip ir Hartas, Šieras išskyrė keletą vaikų įsitraukimo lygmenų:

1

Vaikai yra išklausomi

Vaikui pradėjus reikšti savo požiūrį, suaugusysis turėtų rūpestingai ir atidžiai išklaustyti, ką vaikas nori pasakyti. Šiame lygyje suaugęs asmuo nededa jokių pastangų iš tiesų išgirsti, ką vaikas nori pasakyti.

2

Vaikai sulaukia palaikymo išreikšdami savo nuomonę ir požiūrį

Suaugusieji sukuria sąlygas, kurios leidžia vaikams atvirai ir užtikrintai išreikšti savo nuomonę.

3

Į vaikų nuomonę ir požiūrį atsižvelgiama

Priimdami sprendimus suaugusieji atsižvelgia į vaikų nuomonę ir požiūrį. Vadovaujantis 12 straipsniu, šis lygmuo yra minimalus

reikalavimas, todėl galima abejoti, ar du pirmieji lygiai yra susiję su dalyvavimu.

4

Vaikai yra įtraukiami į su sprendimų priėmimu susijusius procesus

Šiame lygmenyje vyksta perėjimas nuo konsultacinio vaidmens prie aktyvaus įtakos sprendimų priėmimui darymo. Ankstesniuose lygiuose sprendimų priėmimas buvo suaugusiųjų sritis, o ketvirtame lygmenyje vaikas tiesiogiai įtraukiamas į sprendimų priėmimo procesą.

5

Įtaka ir atsakomybė už sprendimų priėmimą yra dalijamasi su vaikais

Penktame lygmenyje suaugusieji perleidžia dalį sprendimų priėmimo galios vaikams. Palyginti su ketvirtu lygmeniu, nuo pat pradžių aišku, kad suaugusieji dalijasi galia ir atsakomybe už tam tikrus sprendimus su vaikais. Tad vaikai neturi įtikinėti suaugusiųjų suteikti jų nuomonei ir požiūriui įtakos.

Šie lygmenys yra panašūs į Harto dalyvavimo kopėčias, tačiau kiekviename lygmenyje Šieras prideda tris aspektus – spragas, galimybes ir atsakomybę – kurie nurodo, kaip, siekiant įtraukti vaikus, galėtų veikti organizacija.

Spragos reiškia, kad suaugęs asmuo ar organizacija nori dirbti pasirinktu lygmeniu,

tačiau jiems gali trūkti paramos ir žinių tikslams įgyvendinti.

Galimybės apibūdina jau egzistuojančias žinias, įrankius ir paramą, reikalingą norint įtraukti vaikus tam tikru lygmeniu.

Atsakomybė reiškia, kad organizacija priima politiką, pagal kurią suaugusieji, norėdami užtikrinti vaikų dalyvavimą tuo konkrečiu lygmeniu, turi veikti tam tikru numatytu būdu.

Kiekvienoje modelio dalyje, t. y. kiekviena-

me aspektus apimančiame lygmenyje, užduodamas klausimas, į kurį atsakant galima lengvai įvertinti savo organizacijos padėtį. Šis praktinis Šiero modelio aspektas leido jam tapti svarbiu įrankiu suaugusiesiems, norintiems į savo veiklą įtraukti vaikus.

Be kita ko, šis modelis tapo pagrindu Vaikų ir jaunimo priežiūros įstaigos socialinių paslaugų modeliui „Vaiko poreikiai dėmesio centre“. „Vaiko poreikiai dėmesio centre“ siekia sustiprinti vaikų dalyvavimą ir įtaką priežiūros srityje ir susisteminti bei supaprastinti mokymą.

	SPRAGOS	GALIMYBĖS	ATSAKOMYBĖ
5 LYGMUO Įtaka ir atsakomybė už sprendimų priėmimą dalijamasi su vaikais	Ar aš kaip suaugusysis esu pasiruošęs dalytis įtaka ir atsakomybe su vaiku (-ais)?	Ar yra kokia nors procedūra, pagal kurią vaikai ir suaugusieji galėtų dalytis įtaka ir atsakomybe už sprendimus?	Ar tai, kad vaikai ir suaugusieji dalytųsi įtaka ir atsakomybe už sprendimus, yra politikos reikalavimas?
4 LYGMUO Vaikai įtraukiami į su sprendimų priėmimu susijusius procesus	Ar esu pasiruošęs suteikti vaikams galimybę dalyvauti priimant sprendimus?	Ar yra procedūra, leidžianti vaikams dalyvauti sprendimų priėmimo procese?	Ar vaikų dalyvavimas priimant sprendimus yra vienas iš politikos reikalavimų?
3 LYGMUO Į vaikų nuomonę ir požiūrį yra atsižvelgiama	Ar esu pasiruošęs atsižvelgti į vaikų nuomonę ir požiūrį?	Ar sprendimų priėmimo procesai suteikia vaikams galimybę, kad jų nuomonę ir požiūrį būtų atsižvelgta?	Ar tai, kad priimant sprendimus būtų atsižvelgiama į vaikų nuomonę ir požiūrį, yra vienas iš politikos reikalavimų?
2 LYGMUO Vaikai sulaukia palankymo išreiškdami savo nuomonę ir požiūrį	Ar esu pasiruošęs palaikyti vaikus jiems išreiškiant savo nuomonę ir požiūrį?	Ar turiu priemonių ir metodų, kurie suteiktų vaikams galimybę išreikšti savo nuomonę ir požiūrį?	Ar tai, kad vaikų galimybė išreikšti savo nuomonę ir požiūrį turi būti remiama, yra vienas iš politikos reikalavimų?
1 LYGMUO Vaikai yra išklausomi	Ar esu pasiruošęs klausyti vaikų?	Ar dirbdamas suteikiu vaikams galimybę būti išklausytiems?	Ar tai, kad vaikai būtų išklausyti, yra politinis reikalavimas?
PRADĖTI ČIA >	>	>	>

Priešingai nei Hartas, Šieras matė savo modelį kaip praktinį įrankį, galintį padėti sprendžiant vaikų dalyvavimo ir įtakos klausimus. Tačiau jis taip pat įspėjo, kad šis modelis neturėtų būti laikomas paprastu pratimu užpildyti langelius. Jis pažymi, kad modelis iš esmės atsakoma „ne“, nes tada suaugęs asmuo turi paklausti savęs, ar jis nori, gali ir yra pasiruošęs priimti pasekmes.

Pavyzdžiui, aukščiausias lygmuo reiškia, kad organizacija įsipareigoja suteikti dalį savo sprendimų priėmimo galios vaikams. Šieras taip pat pabrėžia, kad organizacijos nėra homogeniškos, o vaikai gali dalyvauti įvairiais lygmenimis net ir toje pačioje organizacijoje. Todėl naudojant Šiero modelį ir bandant atrasti, koks turėtų būti kitas žingsnis, svarbu neužmiršti individualių sąlygų ir aplinkybių.

Danijos vaikų teisių ombudsmenų dalyvavimo modelis

Be Harto ir Šiero modelių taip pat yra kito tipo modelis, kuris atkreipia dėmesį ne į vaikų dalyvavimą ar suaugusiųjų struktūras, o į kontekstą, kuriame šis dalyvavimas vyksta.

Šiame modelyje vaikas laikomas savo situacijos ekspertu. Su tuo susijusios žinios gali būti perduodamos tiek diskutuojant su vaiku tiesiogiai susijusius klausimus, tiek tada, kai vaikas matomas kaip tam tikros vaikų grupės atstovas. Šiuo modeliu siekiama apmąstyti, kokios praktikos yra reikalingos prasmingam dalyvavimui ir poveikiui. Šiuo modeliu (kaip ir Harto) siekiama padėti pradėti diskusiją. Kartu šis modelis suteikia praktinius projekto kūrimo rėmus.

Šis modelis turi horizontaliąją ir vertikaliosią ašis ir aiškina ne skirtingus dalyvavimo lygmenis (kaip Harto ir Šiero modelių atveju), o siekia parodyti skirtingus vaikų dalyvavimo tipus. Horizontalioji ašis rodo, ar vaikas dalyvauja sprendžiant su juo tiesiogiai susijusius klausimus, ar priešingai – dalyvauja kaip tam tikros grupės, kuriai jis priklauso, atstovas. Vertikaliąją ašis rodo, ar vaikai dalyvauja kaip individai ar kaip grupė, t. y. ar projektas yra susijęs su vienu, keliais vaikais, o gal jų grupe.

Kairėje modelio pusėje dalyvavimas yra susijęs su paties vaiko ar vaikų situacija. Dalyvaujant vaikai gali tiesiogiai paveikti savo pačių situaciją ir aplinkybes.

Tai nereiškia, kad priimant sprendimą vaikui

automatiškai suteikiamas lemiamas balsas. Tačiau vaikas kalba apie save ir su juo susijusius klausimus. Apatinė modelio dalis atspindi individo, o viršutinė – tam tikros vaikų grupės dalyvavimą.

Dešinė modelio pusė atspindi dalyvavimą, kai vaikai, užuot dalyvavę su jais tiesiogiai susijusių klausimų sprendimo procesuose, dalyvauja kaip tam tikros vaikų grupės, pasižyminčios specifine patirtimi, atstovai. Tai nereiškia, kad nagrinėjami klausimai nėra svarbūs vaikams, ar tai, kad jų nuomonė nepaveiks jų situacijos – pirminis dalyvavimo tikslas yra ne toks. Šio tipo dalyvavimas gali būti susijęs su žinių apie tam tikros vaikų grupės (pavyzdžiui, tam tikroje socialinėje veikloje dalyvaujančių vaikų ar vaikų apskritai) situaciją rinkimu. Kai kuriais atvejais tokia informacija gali būti naudojama kaip pagrindas siekiant ilgalaikių pokyčių tokioje ar panašioje situacijoje esantiems vaikams. Kaip ir kairėje modelio pusėje, apatinė dalis yra susijusi su individualiu dalyvavimu, kai tam tikra istorija yra naudojama siekiant pailustruoti tam tikroje situacijoje esančio vaiko padėtį. Viršutinė dešinės modelio pusės dalis reprezentuoja žinių apie tam tikrą sritį rinkimą įtraukiant didesnę vaikų grupę, dažnai naudojant tokius kiekybinius metodus kaip anketos.

Danijos vaiko teisių taryba atkreipia dėmesį į tai, kad projektas ar veiksmas gali būti susijęs su vaiko kontekstu įvairiais būdais, ir

yra svarbu informuoti vaiką apie dalyvavimo tikslą bei galimą poveikį.

Tam tikros dalyvavimo formos, pavyzdžiui,

mokinių taryba, atsiduria tarp tiesioginio vaikų įtraukimo bei vaikų kaip atstovų įtraukimo. Todėl svarbu iš anksto apgalvoti kuriamos formos struktūrą.

ĮTRAUKTAS KARTU SU KITAIŠ

ĮTRAUKTAS INDIVIDUALIAI

VAIKŲ DALYVAVIMO IR POVEIKIO MODELIŲ APIBENDINIMAS

Labai svarbu suprasti, kad visi su vaikų dalyvavimu ir įtaka susiję modeliai yra teoriniai (t. y. supaprastinti!) sudėtingos realybės paaiškinimai. Nė vienas iš šių modelių negali iki galo atsakyti, kaip turėtų būti įgyvendinama vaikų teisė dalyvauti ir daryti įtaką. Tačiau kiekvienas iš šių modelių gali būti naudojamas kaip medžiaga aktyviai refleksijai ir diskusijai. Jie padeda suprasti, apie ką svarbu pagalvoti siekiant į organizaciją ar veiklą įtraukti vaikus. Daugeliu atvejų šie modeliai gali būti sujungiami ir papildyti vienas kitą, tačiau tam tikrais atvejais gali būti kur kas įdomiau sužinoti, kokią informaciją gali suteikti kiekvienas iš šių modelių. Jais siekiama palengvinti, o ne apriboti vaikų įtraukimą ir poveikį.

Remiantis Harto dalyvavimo kopėčių modeliu, svarbu apsvarstyti, kokios dalyvavimo formos siekiama ir kiek galios bus suteikta vaikams. Tik uždavus šiuos klausimus dalyviai gali gauti tikslią informaciją apie projektą. Šis modelis taip pat svarbus siekiant išvengti įvairių netikro dalyvavimo formų.

Šiero modelis atkreipia dėmesį į dalyvavimo ir poveikio klausimus organizacijose ir leidžia suprasti, kokios aplinkybės galėtų palengvinti vaikų dalyvavimą jų veikloje. Tik atsakius į modelyje pateiktus klausimus galima sukurti tam tikrą struktūrą, kuri įpareigoja organizaciją dirbti siekiant vaikų dalyvavimo ir poveikio pasirinktu lygmeniu. Kadangi kiekvienas lygmuo turi aiškiai api-

brėžtus klausimus, galima lengviau suprasti, kurioje modelio vietoje yra organizacija. Tačiau priėmus sprendimą įtraukti vaikus, šis modelis nenurodo jokių procesų, kaip tai padaryti.

Danijos vaiko teisių tarybos modelis kontekstualizuoja, kokiais būdais vaikai kaip savo srities ekspertai gali būti įtraukti. Jis uždavęs svarbius klausimus apie vaikų – tiesiogiai savo vardu arba kaip atstovų – įtraukimą. Kontekstiniai skirtumai reiškia didelius vaikų įtraukimo skirtumus, net ir tada, kai gali skirtis dalyvavimo ir įtakos lygis.

© UNICEF / Zmey

Siūlome perskaityti:

Hart, Roger A (1992), „*Vaikų dalyvavimas: nuo tokenizmo iki pilietiškumo*“ (angl.), Nr. inness92/6

Shier, Harry (2001), „*Keliai į dalyvavimą: galimybės ir įsipareigojimai*“ (šved.), „*Galía augti – vaikų ir jaunimo dalyvavimas, apsisprendimas ir išsilaisvinimas*“ (šved.)

Danijos vaiko teisių taryba (2016), „*Vaiko įtraukimo vadovas*“ (dan.)

Švedijos nacionalinės sveikatos priežiūros ir socialinės gerovės valdyba (2018), „*Vaiko poreikiai dėmesio centre*“ (šved.)

2 DALIS

Gairès

VAIKO INTERESUS
UŽTIKRINANTIS POŽIŪRIS

VAIKO INTERESUS UŽTIKRINANTIS POŽIŪRIS

Siekdami įgyvendinti Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnį, suaugusieji turi vadovautis vaikų interesus užtikrinančiu požiūriu, kuris gali padėti įsisavinti vaikų patirtis ir nuomonę. Svarbu turėti pakankamai žinių apie vaikų vystymąsi ir gebėjimus išreikšti save, taip pat įvairius metodus ir jų pritaikymą. Mūsų anketoje vaikai nurodė:

„Suaugusieji turi būti dėmesingesni ir priimti ir kitų, ne tik savo idėjas.“

Negalima užmiršti, kad vaikai nėra homogeniška grupė, tad kiekvieno dalyvaujančio

vaiko aplinkybės skiriasi. Todėl atsakas ir sprendimai turi būti grindžiami tuo, kas geriausia kiekvienam vaikui. Kartais tai gali būti žinoma iš anksto, o kartais tai galima suprasti vėliau, pavyzdžiui, pasikalbėjus su vaiku.

Geriausia pradėti parodant nuoširdų susidomėjimą dalyvaujančiais vaikais. Reikia sutelkti dėmesį į aiškių ir saugių sąlygų sukūrimą ir suprasti, kad aplinkybės keičiasi, o vaiko nuomonės ir interesai vystosi.

METODO PASIRINKIMA LEMIANČIOS PRAKTINĖS SĄLYGOS IR TIKSLAI

Svarbu, kad egzistuotų skirtingi metodai, kurie leistų vaikui išreikšti savo nuomonę ir jausti, kad jis dalyvauja jam svarbių sprendimų priėmimo procese bei tose veiklose, į kurias jis yra įtrauktas. Prieš pradėdant ar plėtojant tokį darbą svarbu užduoti tam tikrus klausimus, kurie padės geriau suprasti mūsų priežastis.

Koks yra vaikų įtraukimo ir įtakos tikslas?

Nors paprastai siekiama pagrindinių vaikų teisių įgyvendinimo, į šį klausimą neretai galima atsakyti skirtingai. Kadangi metodo pasirinkimui dažnai įtakos turi mūsų tikslas bei uždaviniai, labai svarbu apgalvoti, ko iš

tiesių siekiame. Pavyzdžiui, jei norime sužinoti apie tam tikros vaikų grupės turimas žinias ir patirtį, apklausa ar interviu gali būti tinkamas metodas. Jei norime sukurti naują veiklą, galbūt būtų geriau naudoti kūrybiškumą ar dalijimąsi nuomonėmis skatinantį metodą.

Taip pat reikia apibrėžti, ar siekiama formalios ar neformalios įtakos. Pavyzdžiui, ar galvojame apie reguliarius susitikimus, vaikų tarybą ar tam tikrą pareigybę valdyboje? O gal apie nuolatinę veiklą, galimybę pasirinkti veiklas ir aiškias nuomonių bei balsų skaičiavimo tvarką?

Suteikdami pirmenybę ir parodydami, kad mums rūpi, ką nori pasakyti vaikai, sukuriame jiems sąlygas norėti išsakyti savo mintis bei išgyvenimus ir tobulėti.

Į ką kreipiamės?

Dažnai ieškoma vaikų, kurie paveikiami tam tikros veiklos ir jos tikslo. Kokiu nors būdu sprendimo paveikiami vaikai turėtų turėti galimybę jį aptarti ir daryti jam įtaką. Tai taip pat gali suteikti atviresnį išeities tašką, susijusį su bendra veiklos plėtra, vaikų įtraukimu ir poveikio suteikimu.

Taip pat gali egzistuoti skirtingos tikslinės grupės, tad svarbu jas apibrėžti ir patikslinti. Ar visų pirma turėtume kreiptis į tam tikro amžiaus vaikus, o gal norime pasiekti skirtingas amžiaus grupes? Kokią įtaką siekiant įgyvendinti šias veiklas taip, kad visi būtų įtraukti, daro lyties tapatybė ir gyvenamoji vieta? Kaip turėtume bendrauti su vaikais, juos pasiekti ir įtraukti į su dalyvavimu ir įtaką susijusias veiklas? Ar esama vaikų, kurių niekada nepasiekiamo, ir kaip galėtume juos pasiekti? Ar planuojame vykdyti šias veiklas internetinėje erdvėje ar gyvai, t. y. ar planuojame skaitmeninius susitikimus ar susitikimus gyvai?

Kokios yra mūsų aplinkybės?

Prieinami ištekliai, biudžetas, laikas ir personalas gali skirtis. Svarbu tai apgalvoti, nes nuo to gali priklausyti metodo pasirinkimas. Praktinės aplinkybės svarbios net ir esant itin dideliame norui įsitraukti.

Taigi svarbu aptarti, kas gali ir nori vykdyti tokią veiklą, kur (internete ar gyvai) ir kada ji gali būti vykdoma. Įsitinkite, kad yra biudžetas veikloms reikalingoms

priemonėms ar dovanoms padėkai už dalyvavimą įsigyti. Svarbu iš anksto apsvaistyti, ar reikia kaip nors pagerinti prieinamumą žmonėms su negalia, ar jiems gali būti reikalinga kitokio pobūdžio pagalba, ir peržiūrėti, kaip elgtis įvykio, kuris gali neigiamai paveikti vaiką, atveju.

Kaip suteiksime grįžtamąjį ryšį apie tai, kas yra daroma?

Informavimo, vertinimo ir stebėsenos pa-geidavimai ir poreikiai gali skirtis priklausimai nuo veiklų. Galbūt reikia įvertinti veiklų rezultatus, galbūt valdyba ar vykdomasis komitetas norės peržiūrėti ataskaitą apie plėtrą, o galbūt apie tai, kas vyksta, norės sužinoti dalyvaujantys vaikai. Geriausia tai apgalvoti planavimo ar pradinėje stadijoje, aptarti komunikacijos ir informacijos dalijimosi poreikius. Svarbu neužmiršti, kad turime įtraukti ir vaikus.

Prasmingas įtraukimas reikalauja grįžtamojo ryšio. Informacija apie tai, kas vyksta, ką pavyko įgyvendinti, ir tai, kodėl ko nors galimai nepavyko įgyvendinti, sustiprina ryšį, norą dalyvauti dar kartą ir susidomėjimą dalyvavimu panašiose veiklose. Kartais svarbiausia ne pats rezultatas. Proceso metu naudoti metodai, sukurti santykiai ir reakcija suteikia vertingą patirtį.

DEVYNI REIKALAVIMAI, UŽTIKRINANTYS VAIKŲ ĮTRAUKIMO IR ĮTAKOS PROCESŲ KŪKYBĘ

JT Vaiko teisių komitetas yra pateikęs reikalavimų, skirtų procesams, kuriuose yra išklausomas ir dalyvauja vienas ar keli vaikai, sąrašą. Jo tikslas – užtikrinti veiklą, kuriose dalyvauja vaikai, kokybę. Procesai turi būti:

1. Skaidrūs ir informatyvūs

Vaikai turi būti išsamiai ir jų tikslinei grupei pritaikyti būdu informuojami apie savo teisę laisvai išreikšti nuomonę ir tai, kad į jų nuomonę turi būti atsižvelgta. Vaikams turi būti suteikta informacija apie dalyvavimo tikslą, kaip jų dalyvavimas bus įgyvendintas ir kokios gali būti pasekmės jiems patiems bei kitiems asmenims.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- ☑ Ar vaikui buvo suteikta pakankamai informacijos apie procesą (jo tikslą, apimtį, galimus pranašumus ir riziką), kad jis galėtų apsispręsti dėl dalyvavimo?
- ☑ Koku būdu vaikas buvo informuotas? Ar informacija buvo suteikta tokiu būdu, kalba ir forma, kurią vaikas gali suprasti ir įsisavinti?
- ☑ Ar vaiko globėjams buvo suteikta visa reikalinga informacija apie procesą, kad jie galėtų pateikti sutikimą ir paskatinti vaiką dalyvauti?

2. Savanoriški

Vaikai negali būti verčiami reikšti savo nuomonę prieš savo valią. Jie turi būti informuoti, kad jie gali bet kada sustabdyti savo dalyvavimą.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- Ar vaikas dalyvauja savanoriškai?
- Ar vaikui buvo suteikta pakankamai informacijos ir laiko, kad jis galėtų nuspręsti dėl dalyvavimo?
- Ar vaikas bet kada gali sustabdyti savo dalyvavimą?

3. Pagarbūs

Vaikų nuomonė turi būti gerbiama. Be to, jiems turi būti suteikta teisė inicijuoti idėjas ir veiklas. Vaikams ir su vaikais dirbantys suaugusieji turi pripažinti, gerbti ir palaikyti jų idėjas, veiksmus ir įnašą.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- Ar buvo atkreiptas dėmesys į tai, koks laikas labiausiai tinka vaikams dalyvauti? Ar šios veiklos sutampa su kitomis veiklomis, pavyzdžiui, mokykla?
- Ar vadovas gali dirbti tuo metu, kuris labiausiai tinka dalyvaujantiems vaikams, pavyzdžiui, vakarais arba savaitgaliais?
- Ar vaikai yra palaikomi jų aplinkoje esančių suaugusiųjų? Pavyzdžiui, ar vaikai turi galimybę būti lydimi kito asmens, kad jaustųsi saugūs ar sulauktų praktinės pagalbos, pavyzdžiui, iš vertėjo.
- Ar vadovas gali dirbti tuo metu, kuris labiausiai tinka dalyvaujantiems vaikams, pavyzdžiui, vakarais arba savaitgaliais?

4. Aktualūs

Kad vaikai galėtų išreikšti savo nuomonę su jais susijusiais klausimais, jie turi turėti galimybę pasinaudoti savo patirti, žiniomis ir įgūdžiais. Vaikams turi būti sukuriama erdvė, kurioje jie galėtų iškelti problemas, kurias jie laiko aktualiomis ir svarbiomis, ir jas išspręsti.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- Ar tikslas ir klausimai, kuriems skiriamas dėmesys, yra įdomūs ir aktualūs patiems vaikams?
- Ar vaikai turi galimybę užduoti jiems svarbius ir aktualius klausimus?
- Ar vaikai jaučia suaugusiųjų spaudimą dalyvauti procesuose ir veiklose, kurios jiems neatrodo aktualios?
- Ar palaikomas dalijimasis patirtimi, mokymasis bei ryšių užmezgimas tarp vaikų?

5. Pritaikyti vaikams

Kuriant aplinką ir renkantis metodus svarbu atsižvelgti į vaikų gebėjimus bei interesus. Reikia turėti pakankamai laiko ir išteklių, kad būtų galima užtikrinti, jog dalyvaujantys vaikai būtų pakankamai tam pasirėngę, pasitikėtų savimi ir galėtų pateikti savo nuomonę. Skirtingiems vaikams reikalinga skirtingų tipų parama ir skirtingi įtraukimo į procesus būdai.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- Ar naudojami vaikams pritaikyti metodai? Svarbu naudoti įvairias priemones bei metodus ir sukurti saugią ir skatinančią erdvę dialogui ir kūrybai. Išėities tašku turi būti laikomos pačių vaikų idėjos ir poreikiai. Ar yra tam tikrų aspektų ar užduočių, kurios tam tikriems vaikams gali būti sudėtingos?
- Ar susitikimo vietos pritaikytos bei prieinamos visiems vaikams? Ar galima įeiti ir judėti aplink nepaisant negalios? Ar šviesa, garsas ir baldai pritaikyti visiems?
- Ar skiriama pakankamai laiko susipažinti ir sukurti tarpusavio pasitikėjimą?
- Ar vaikas sulaukia paramos plėtoti idėjas ir bendradarbiauti su kitais teikiant pasiūlymus?

6. Įtraukiantys

Dalyvavimas turi būti vienodai įtraukiantis ir atviras visiems vaikams. Vaikai yra heterogeniška grupė ir nė vienas vaikas neturėtų būti diskriminuojamas dėl galimybės dalyvauti.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- Ar vaikai iš įvairios aplinkos ir gyvenantys skirtingomis sąlygomis turi galimybę dalyvauti ir paveikti?
- Ar yra siekiama analizuoti su vaikų dalyvavimu susijusias kliūtis ir jas įveikti?
- Ar šios veiklos yra tinkamos ir prieinamos vaikams su negalia?
- Ar vaikų globėjai yra skatinami leisti vaikams dalyvauti?
- Ar vaikams yra suteikiama informacijos apie, pavyzdžiui, Vaiko teisių konvenciją, lygybę ir diskriminaciją?
- Ar vadovai turi pakankamai žinių sudaryti sąlygas dalyvauti visiems vaikams?
- Ar yra bendradarbiaujama su kitais siekiant pritaikyti ir stiprinti lygias visų vaikų galimybes dalyvauti? Pavyzdžiui, su organizacija, turinčia specifinių žinių apie LGBTQI.

7. Paremti švietimo

Tiek vaikams, tiek suaugusiesiems reikia paramos stiprinant savo supratimą, kas yra dalyvavimas ir kokia jo svarba. Vaikams – kad jie suprastų savo teises, sužinotų apie dalyvavimo ir įtakos formas ir galėtų aktyviai pasirinkti, koku būdu jie norėtų dalyvauti. Suaugusiesiems – kad jie galėtų palengvinti vaikų dalyvavimą, dirbti kartu su vaikais ir juos įtraukti.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- Ar yra galimybė papasakoti vaikams apie Vaiko teisių konvenciją, dalyvavimą, poveikio darymą ir kitas temas, kurios gali būti aktualios dalyvaujantiems vaikams?
- Ar vadovai yra dalyvavę mokymuose apie Vaiko teisių konvenciją, dalyvavimą ir poveikio darymą, vaikams pritaikytus procesus bei su prieinamumu ir saugumu susijusius klausimus?
- Ar vadovai turi sąlygas ir kompetencijas vadovauti su vaikų dalyvavimu ir įtaka susijusiems procesams taip, kad į vaikų nuomonę būtų žiūrima rimtai?

8. Saugūs ir leidžiantys suvokti riziką

Nuomonės išreiškimas gali būti susijęs su tam tikra rizika. Suaugusieji atsako už vaikus, kuriuos jie prižiūri ir su kuriais dirba, ir turi imtis visų priemonių siekdami sumažinti riziką, kad vaikai nebūtų išnaudojami, nepatirtų smurto ar kitų neigiamų pasekmių dėl savo dalyvavimo. Turi būti vaikų apsaugos planas, parengtas atsižvelgiant į riziką, kuri kyla tam tikroms vaikų grupėms. Vaikams turi būti paaiškinta apie jų teisę į apsaugą. Jie turi žinoti, į ką jie galėtų kreiptis pagalbos, jei to prireiktų. Vaikams turi būti suteikta galimybė dalyvauti ir sulaukti pagalbos dalyvaujant pavojų įvertinimo ir veiksmų plano rengimo veikloje. Siekiant ugdyti supratimą apie dalyvavimo vertę ir sumažinti vaikams kylančią riziką, svarbu į šią veiklą įtraukti šeimas ir bendruomenes.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- ☑ Ar yra saugumo procedūros ir gairės, skirtos procesuose dalyvaujančių vaikų saugumui užtikrinti?
- ☑ Ar yra rizikos įvertinimas bei veiksmų planas, kuriuo siekiama valdyti galimas rizikas ir jų išvengti?
- ☑ Ar vaikai jau yra anksčiau dalyvavę šiame procese? Ar dalyvaudami jie jaučiasi patogiai?
- ☑ Ar vaikai žino, į ką jie gali kreiptis, jei kas nors atrodys ne taip, kaip turėtų būti? Ar esama psichosocialinei arba kitokio pobūdžio paramai skirtų kontaktų?
- ☑ Ar vadovai buvo apmokyti ir ar jiems buvo paaiškinta, kaip jie turėtų elgtis vadovaudami ir kaip būtų galima sukurti veiklą, kuria užsiimdami visi jaustųsi patogiai?
- ☑ Ar yra informacija, kaip derėtų elgtis nenumatytose situacijose? Ar yra už saugumą atsakingas asmuo, su kuriuo būtų galima susisiekti, kai kas nors įvyksta?
- ☑ Ar atsakomybės ir vaidmenų pasiskirstymas yra aiškus?
- ☑ Ar vadovai buvo apmokyti ir ar jiems buvo paaiškinta, kaip jie turėtų elgtis, jei vaikai suteikia kokios nors nerimą keliančios informacijos?
- ☑ Ar prieš vaikams sutinkant dalyvauti jiems buvo pranešta apie galimas rizikas ir apsaugines priemones?
- ☑ Kaip vaikams suteikiamos galimybės dalyvauti ir kurti su elgsena susijusius įsipareigojimus?
- ☑ Ar vaikų globėjai suteikė vaikams leidimą dalyvauti?

9. Paremti atsakomybe

Vaikai turi teisę gauti grįžtamąjį ryšį apie savo dalyvavimą su įtraukimu ir poveikiu susijusiuose procesuose ir tai, kokią įtaką padarė jų prisidėjimas. Pavyzdžiui, atliekant bet kokius tyrimus ar konsultuojantis, vaikams turi būti pranešta, kaip jų nuomonė buvo interpretuojama ir naudojama. Esant poreikiui vaikams turi būti suteikta galimybė kvestionuoti ir paveikti rezultatų analizę. Vaikų dalyvavimo apžvalga ir įvertinimas turėtų būti atliekami kartu su vaikais.

Klausimai siekiant įsitikinti, ar šie reikalavimai buvo įgyvendinti:

- ☑ Ar suaugusieji atsižvelgia ir veikia vadovaudamiesi vaikų nuomone ir pasiūlymais?
- ☑ Ar vaikams suteikiamas grįžtamas ryšys, kaip buvo atsižvelgta į jų nuomonę?
- ☑ Ar šios veiklos yra tinkamos ir prieinamos vaikams su negalia?
- ☑ Ar yra pakankamai išteklių stebėti ir vertinti vaikų dalyvavimo ir įtakos procesų kokybę bei rezultatus?
- ☑ Ar dalyvaujantiems vaikams suteikiama parama, kurios reikia siekiant aktyviai dalyvauti stebėsenos ir vertinimo procesuose?
- ☑ Ar planuojama parengti vaikams pritaikytą ataskaitą apie procesą ir ją pasidalyti?

SAUGŪS SUSITIKIMAI IR POKALBIAI

Nuošalėje liekantiems vaikams naudinga susiburti į grupę kartu su kitais panašią patirtį turinčiais vaikais. Taip jie gali jaustis saugūs ir ilgainiui pradėti labiau pasitikėti kitais. Be to, taip vaikai nesijaučia kritikuojami ar smerkiami. Kartu jie gali kurti teigiamą tapatybę ir paveikti savo situaciją. Tačiau vaikų iš skirtingų socioekonominių sluoksnių ir su skirtingomis patirtimis subūrimas taip pat turi daug pranašumų. Taip galimai sukurti erdvę bendradarbiavimui bei naujiems ryšiams, kurie gali prisidėti prie stigmos ir diskriminacijos mažinimo.

Siekiant sukurti pasitikėjimą tarp vaikų bei tarp vaikų ir suaugusiųjų reikia laiko ir gebėjimo suvokti tarpusavio pažinimo ir bendravimo teikiamą naudą. Todėl skiriant laiko susipažinti ir apšilti, sudaromos sąlygos ateityje veikti keliais skirtingais lygmenimis. Pritaikant procesus pagal labiausiai pažeidžiamus dalyvius, laimi visa grupė.

Vaikai turi jausti turintys erdvę laisvai saviškai. Tačiau tokiu atveju būtina pabrėžti, kad kiekvienas asmuo yra vienodai vertingas, kad normalu turėti skirtingą nuomonę ir kad skirtingos nuomonės praturtina ir turi būti gerbiamos. Siekiant sukurti atmosferą, kurioje kiekvienas jaustųsi patogiai, ir suteikti vaikams erdvės išreikšti savo nuomonę dažnai reikia naudoti skirtingus metodus.

Skirtingiems asmenims reikia taikyti skir-

tingus metodus, kad jie jaustųsi patogiai. Toliau pateikiame daug įvairių metodų pavyzdžių. Kad ir kurį pasirinksite, svarbu apgalvoti šiuos aspektus:

1

Pradėkite nuo konteksto

Klausimų pavyzdžiai: *Kur esame? Ką veiksimė? Kas dalyvaus? Kodėl užsiimsime šia veikla?*

2

Būkite smalsūs ir užduokite atvirus klausimus

Venkite klausimų, į kuriuos galima atsakyti „taip“ arba „ne“. Užduokite atvirus klausimus, kurie suteikia erdvės išreikšti savo mintis ir pamąstymus. Klausimų pavyzdžiai: *Kas yra svarbu tau? Kaip tai darytum tu? Kodėl nori dalyvauti? Būkite kantrūs ir sulaukite atsakymų. Užduokite papildomus klausimus: Ar galėtum papasakoti daugiau?*

3

Apibendrinkite ir užtikrinkite

Įsitinkite, kad nėra nesupratimų ar neaiškumų. Apibendrinkite ir užduokite aiškinauosius klausimus, pavyzdžiui: *Ar teisingai supratau?*

4

Nupasakokite kitą žingsnį

Klausimų pavyzdžiai: *Kas vyks toliau? Kokios yra mūsų užduotys? Kada vėl susitiksime?*

DALYKAI, APIE KURIUOS REIKIA PAGALVOTI NERIMAUJANT DĖL VAIKO

Svarbu būti pasirengus, kad procesai ir veikla, kurioje dalyvauja vaikai, eisis ne taip, kaip buvo planuota. Tai gali būti susiję tiek su netikėtomis situacijomis, tiek su jausmu, kad kažkas ne taip, kaip turėtų būti. Nesvarbu, kas nutiko, privalote suteikti vaikui reikalingą pagalbą.

- Kilus pavojui gyvybei, turtui ar aplinkai, kreipkitės į Bendrosios pagalbos centrą telefonu 112.
- Jei esate susirūpinę ir įtariate, kad vaikui gali nutikti kas nors bloga, praneškite apie tai socialinei tarnybai, kuri patikrins, ar vaikui reikia apsaugos ir paramos. Vakaraus, naktimis bei savaitgaliais kreipkitės į budinčią Vaiko apsaugos tarnybą. Skambinkite Bendrosios pagalbos centrui telefonu 112 ir nurodykite, kad norite kalbėti su budinčia Vaiko apsaugos tarnyba. Darbo dienomis oficialiai nustatytu darbo laiku susisiekite su rajono ar savivaldybės administracija. Apie nusikaltimus būtina pranešti policijai.
- Avarinėse situacijose skambinkite 112. Jei nesate tikri, ar įvykis gali būti laikomas nusikaltimu, ir situacija nėra avarinė, skambinkite 114 14.

Nusikaltimų pavyzdžiai:

- vaikas buvo sumuštas
- vaikas patyrė fizinę prievartą, kuri vaikui buvo nemaloni ar jį išgąsdino
- vaikas yra seksualiai išnaudojamas
- vaikui yra grasinama ar jis bauginamas
- iš vaiko buvo atimtas jo turtas

Toliau pateikiami keli pavyzdžiai, koks vaiko elgesys gali kelti nerimą.

Girdite ar matote, kad vaikas:

- negali susikaupti (ir tai vyksta kitaip nei anksčiau)
- atrodo liūdnas ir prislėgtas
- yra agresyvus ir piktas
- atrodo išsigandęs
- patiria panikos priepuolius
- yra nerimastingas ir nervingas
- turi problemų mokykloje ar darbe (jei dirba)
- turi su alkoholiu ar narkotikais susijusių problemų
- vykdo nusikaltimą
- turi smurto požymių, pavyzdžiui, žaizdų, nudegimo, įkandimo ar įpjovimo ženklų

Manote, įtariate arba išgirdote, kad vaiko globėjas:

- nedalyvauja su vaiku susijusiuose reikaluose arba yra sunkiai pasiekiamas
- pakankamai nesirūpina vaiku
- nederamai elgiasi su vaiku smurtauja bei grasina
- turi su alkoholiu ar narkotikais susijusių problemų
- neturi pakankamai pinigų
- yra paveiktas bedarbystės, ligos ar išsiskyrimo
- daug pykstasi

Kaip jau minėjome kalbėdami apie saugumą ir rizikos suvokimą, vaikai turi būti įtraukti į rizikos vertinimą ir veiksmų plano parengimą. Jie turi žinoti, į ką kreiptis, jei kas nors atrodys ne taip, kaip turėtų būti. Tai dažniausiai bus už veiklą, kurioje dalyvauja vaikai, atsakingas asmuo. Tačiau tada, kai vaikas negali ar nenori kalbėti su šiuo asmeniu, jis turi būti informuotas apie kitus būdus būti išgirstam ir sulaukti pagalbos. Pavyzdžiui, gali būti sukurta galimybė atsiųsti klausimus paštu, pateikti skundą ar išreikšti nerimą anonimiškai arba pasikalbėti su paskirtu kontaktiniu asmeniu, kuris galėtų apginti vaiko balsą ir suteikti paramą.

Taikant skaitmeninius metodus itin svarbu informuoti vaikus apie saugumą internete. Jiems turi būti padedama suprasti, kaip jie turėtų reaguoti ir elgtis skaitmeninėje erdvėje. Tai turėtų būti jūsų kaip vadovo atsakomybė, tačiau taip pat galima paminėti, kad vaikai gali kreiptis patarimų ir paramos, pavyzdžiui, į BRIS. Vaikai gali skambinti šiai organizacijai, bendrauti jų interneto svetainėje ir siųsti el. laiškus. ECPAT Sverige turi paramos liniją vaikams ir jaunimui, kur jie gali sulaukti pagalbos ir patarimų dėl seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo skaitmeninėje arba fizinėje erdvėje ir grasinimų.

Siūlome perskaityti:

UNICEF (2020), „*ĮTRAUKTI IR GIRDIMI! Vaikų dalyvavimo ir pilietinio įsitraukimo gairės*“ (angl.)

EuroChild ir Learning for Well-Being (2019), „*Mes čia: vaiko dalyvavimo įrankių rinkinys*“ (angl.)

Vaiko teisių komiteto 12 straipsnio bendrieji komentarai (2009), „*Vaiko teisė būti išklaustyta*“ (šved.)

UNICEF (2012), „*Vaikų saugumas internetinėje erdvėje: globalūs iššūkiai ir strategijos. Techninė ataskaita*“ (angl.)

Childhood, End Violence Against Children, ITU, UNESCO, UNICEF, UNODC, We Protect, WHO (2020), „*COVID-19 ir jo pasekmės siekiant apsaugoti vaikus internetinėje erdvėje*“ (angl.)

3 DALIS

Metodai

PRAKTINIAI PATARIMAI
VAIKŲ DALYVAVIMUI IR
POVEIKIUI SKATINTI

PRAKTINIAI PATARIMAI VAIKŲ DALYVAVIMUI IR POVEIKIUI SKATINTI

Šioje vadovo dalyje pateikiama įvairių pratimų, praktikų ir metodų, kuriais siekiama skatinti vaikų dalyvavimą ir poveikį įvairiose veiklose. Tai visų pirma yra idėjų bankas, kuriuo siekiame parodyti esamų galimybių įvairovę. Taip pat pateikiame nuorodų į žinioms gilinti skirtą papildomą medžiagą ir literatūrą. Šio vadovo paskutinėje dalyje rasite skaitinių sąrašą, kuriame taip pat pabrėžiama, kaip svarbu išklausti vaikus. Kaip mūsų anketoje suaugusiesiems pataria vaikai:

„Paklausti ir ne tik spręsti, bet ir argumentuoti, kodėl toks sprendimas buvo priimtas.“

Manome, kad kiekvienas vadovas turi pats įvertinti, kas tinka jo veikloje dalyvaujantiems vaikams. Metodo pasirinkimas gali skirtis priklausomai nuo patirčių ir konteks-

to. Atidžiai apgalvokite įvairius su metodu, kurį planuojate pasirinkti, susijusius aspektus ir įsitikinkite, kad neatsiras jokių kliūčių visiems vaikams dalyvauti. Omenyje turime tokius iššūkius kaip kalbiniai gebėjimai, su-prastėjęs regėjimas, klausa ar judėjimas. Kartu derėtų apsvarstyti, kaip būtų galima pašalinti tokius iššūkius, kad visi galėtų dalyvauti vienodomis sąlygomis. Neužmirškite, kad pasirinkimas, kurie vaikai galės dalyvauti, neturėtų priklausyti nuo taikomo metodo, todėl, esant poreikiui, pasirinkite kitą metodą. Taip pat neužmirškite, kad vaikai turi būti įtraukiami laiku, kad galėtumėte kartu aptarti ir išplėtoti pasirinktus metodus.

Pratimai nėra suskirstyti pagal amžiaus grupes. Svarbu galvoti apie konkretaus pratimo tikslą ir tai, kaip jį būtų galima pritaikyti jūsų kontekste, atsižvelgiant į visų dalyvių galimybes.

Nėra jokios konkrečios tvarkos, kuria pristatomi metodai turėtų būti naudojami praktiškai. Pratimus galite naudoti tokia tvarka, kuri labiausiai tinka jūsų veiklai ar kurios reikia įkvėpimui. Mes nusprendėme pradėti nuo pratimų, kurie skatina susipažinimą, ugdo saviraišką grupėje ir savo nuomonės reiškimą. Toliau pateikėme dialogą, kūrybiškumą bei galimybę realiai paveikti skatinančius metodus. Galiausiai pateikėme metodus, skirtus stebėsenai ir įvertinimui.

Šiuos pratimus gali reikėti pritaikyti priklausomai nuo to, ar su vaikais susitinkama

skaitmeninėje erdvėje ar fiziškai. Įsitinkite, kad visi turi technines galimybes bei visą reikalingą informaciją apie veiklų struktūrą ir turinį. Daugelis metodų gali būti perkelti į skaitmeninę erdvę tiesiogiai, tačiau kitus reikės pritaikyti ar apskritai atmesti. Pavyzdžiui, forumas labiau tinka tada, kai asmenys gali susitikti fiziškai, kad galėtų žaisti ir vaizduoti scenas. Diskusijos ir pokalbiai puikiai tinkami ir skaitmeninėje erdvėje. Juk ir COVID-19 pandemija parodė, kad lanktumo suteikiančios skaitmeninės veiklos ir sąveikos gali pasiekti kur kas daugiau žmonių nei kada nors anksčiau.

NEUŽMIRŠKITE VAIKŲ PERSPEKTYVOS

Dalyvaujantiems vaikams turi būti suteikta galimybė patiems pasirinkti, kokiose veiklose jie nori dalyvauti. Jūs, kaip veiklos vadovai, žvelgdami iš vaikų perspektyvos, galite paskatinti jų dalyvavimą ir pritaikyti veiklą visiems vaikams pagal jų poreikius. Nors vaikai turi teisę išreikšti savo nuomonę, jie taip pat turi teisę pasirinkti to nedaryti. Vaikų teisė išreikšti savo nuomonę yra pasirinkimas, o ne įsipareigojimas.

Saugi ir įtraukianti aplinka yra viena iš pagrindinių sąlygų, kad vaikai norėtų dalyvauti. Todėl svarbu skatinti vienybės jausmą ir turėti konkretų planą, kaip veiklų metu būtų galima kartu sukurti visiems malonią atmosferą. Vadovas turi matyti ir girdėti kiekvieną vaiką,

užtikrinti, kad jis jaustųsi supastas, ir skatinti jį tobulėti. Todėl derėtų kartu su dalyvaujančiais vaikais aptarti, kokiomis veiklomis bus užsiimama, kaip bus stengiamasi jas atlikti kuo geriau ir kaip reikėtų paruošti vietą, kurioje vyks veiklos.

Taip pat svarbu pagalvoti, ką daryti, kad taikomi pratimai ir metodai skatintų vaikų dalyvavimą ir galimybę paveikti. Mintys ir nuomonės gali įgauti formą ir būti išreiškiamos skirtingais būdais. Gali reikėti kantrybės ir praktikos išdrįsti išreikšti savo mintis ir apginti savo nuomonę. Todėl pokalbių ir veiklų metu turi vyravoti pagarba kito asmens nuomonei ir mintims apie tai, kas jiems svarbu, ir būtina atrasti ryšį tarp nuomonės ir praktinių veiksmų.

SUSIPAŽINIMO METODAI

Toliau pateikti keli metodų, leidžiančių supažindinti vaikus vienus su kitais bei su dalyvavimo ir įtakos temomis, pavyzdžiai. Jie sukuria galimybę susipažinti, pabandyti išreikšti savo nuomonę, diskutuoti ir daugiau sužinoti apie Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnį.

Ledlaužis

Yra daugybė pratimų, kuriais galima padėti dalyviams apšilti ir „pralaužti ledus“. Jų tikslas gali būti dalyvių susipažinimas, tačiau jais taip pat gali būti siekiama prajuokinti dalyvius ir suteikti jiems daugiau energijos. Šiuos pratimus taip pat galima pasilikti atsargai ir atlikti tada, kai tam tikras pratimas užtrunka per ilgai ir jį reikia pakeisti kitu.

Ledlaužių pavyzdžiai:

Vardas ir savybė

Kiekvienas dalyvis prisistato, pasako savo vardą ir prideda savybę, kuri prasideda ta pačia raide kaip ir dalyvio vardas. Pavyzdžiui, Lukas linksmas, Erika energinga ir Tomas taupus.

Objekto pasirinkimas

Dalyvių paprašoma pasirinkti vieną kambaryje esantį objektą, kuris atspindi jų asmenybę. Tada jie turi prisistatyti ir paaiškinti, kodėl jie pasirinko būtent tą objektą. Pavyzdžiui: „Pasirinkau rašiklį, nes man patinka rašyti“; „Pasirinkau šiukšliadėžę, nes nieko kito neradau, bet man patinka, kad jos egzistuoja ir kad šiukšlės nesimėto, o metas jos į šiukšliadėžes.“

Piešimas kita ranka

Dalyviams pateikiama po popieriaus lapą ir spalvotų pieštukų ir paprašoma nupiešti save naudojant kitą ranką nei ta, kurią jie naudoja įprastai. Taip pat galima žaisti poromis, dalyviai turi kita

nei jiems įprasta ranka, žiūrėdami vienas kitam į akis, nupiešti kito dalyvio portretą. Svarbiau turėtų būti gerai praleisti laiką, o ne nupiešti dailų portretą.

20 klausimų

Vienas dalyvis pasirenka kokį nors asmenį. Kiti dalyviai užduoda klausimus, bandydami išsiaiškinti, kokį asmenį pasirinko pirmasis dalyvis. Į užduodamus klausimus galima atsakyti tik „taip“ arba „ne“. Pasirinktas asmuo gali būti tiek realus asmuo, tiek istorinis asmuo, tiek knygos ar filmo veikėjas.

Išradėjai

Dalyviams parodomas koks nors objektas. Dalyvių tikslas – sugalvoti kuo daugiau šio objekto panaudojimo būdų. Kiekvienam dalyviui turi būti suteikta galimybė pasisakyti. Pavyzdžiui, kavos puodelis gali būti naudojamas kaip vaza gėlėms, forma pyragui ar kastuvėlis.

Rask draugą

Dalyviai suskirstomi poromis – tam gali būti naudojamos atmintį lavinančios kortelės, kurių turėtų būti tiek, kiek yra dalyvių. Gavę kortelę dalyviai turi vaikščioti po kambarį ir bandyti surasti atitinkamą kortelę turintį asmenį (pavyzdžiui, asmuo, kurio kortelėje

pavaizduota skrybėlė, turi surasti kitą asmenį, kurio kortelėje taip pat pavaizduota skrybėlė). Taip pat dalyviams galima pašnibždėti kokį nors žodį (pavyzdžiui, gyvūno pavadinimą) ar užrašyti jį ant lapelio. Tada, naudodami judesius ir garsus, dalyviai turi atpažinti vienas kitą ir susiburti į tos pačios rūšies gyvūnų poras ar grupes.

Perkelkite elastines juosteles

Kiekvienas dalyvis gauna po elastinę juostelę, ji užjuosia ant galvos nosies lygyje. Dalyvių tikslas – nusmukti juosteles ant kaklo be rankų, naudojant tik grimasas ir veido judesius.

PATARIMAI

Helena Alsegård (2007), „Bendradarbiavimo uždaviniai“ (šved.)

Tarptautinis ŽIV / AIDS aljansas, „100 būdų pakelti grupės energiją: žaidimai dirbtuvėms, susitikimams ir bendruomenėms“ (angl.)

Veiklų pradžia ir pabaiga

Gali būti smagu veiklas pradėti ar užbaigti tuo pačiu principu. Pavyzdžiui, galima susirinkti toje pačioje vietoje, susiburti į ratą, kad visi būtų matomi, ir patikrinti, kaip dalyviai jaučiasi. Vadovas gali užduoti tokią klausimą: „Ar šiandien gerai praleisime laiką?“ arba „Ar šiandien buvo smagu?“ Tačiau kyla rizika, kad į tokius klausimus bus atsakyta „taip“ arba „ne“. Todėl, siekiant dialogo, būtų galima naudoti tokius atvirus klausimus: „Ką smagaus galime šiandien nuveikti?“ ar „Ką smagaus šiandien nuveikėte?“

Kad kiekvienas turėtų galimybę pasisakyti, derėtų eiti ratu ir suteikti pakankamai laiko kiekvienam dalyviui. Pavyzdžiui, pradėdami veiklas galite paklausti, ką vaikai norėtų veikti, išmokti ar apie ką jie norėtų kalbėti tą dieną. Galima paprašyti vaikų pasakyti, koks oras artimiausias vaiko tos dienos savaitautai. Tai taip pat padės geriau suprasti, kaip vaikas jaučiasi tą dieną.

Taip pat galima suteikti dalyviams galimybę pabūti vieniems ir užrašyti ant lapelio, apie ką jie galvoja, ką norėtų prisiminti arba ką planuoja veikti vėliau. Tada kiekvienas dalyvis sulanksto lapelį ir įsikiša jį į kišenę, kuprinę, stalčių ar kitą saugią vietą. Tai simbolinis būdas parodyti, kad, nors kol kas negalime paveikti tam tikrų dalykų, galime sutelkti dėmesį į tai, ką darome dabar. Veiklai pasibaigus lapelis ištraukiamas ir taip suteikiama galimybė sugrįžti į realybę.

Pasibaigus veiklai vadovai gali paklausti, kas vaikams labiausiai patiko, ką jie norė-

tų pakeisti, o ką – pakartoti. Taip pat galima paprašyti vaikų nurodyti, kaip jie jaučiasi, skalėje nuo 1 iki 10, kur 1 reiškia pavargę, be energijos, o 10 – žvalūs ir energingi. Kartais gali būti naudinga su savimi turėti kokių nors paveikslėlių ar kortelių, pavyzdžiui, iš atmintį lavinančių žaidimų. Tokiu atveju dalyviams nereikia formuluoti, kaip jie jaučiasi, jie gali pasirinkti tai paaiškinantį paveikslėlį.

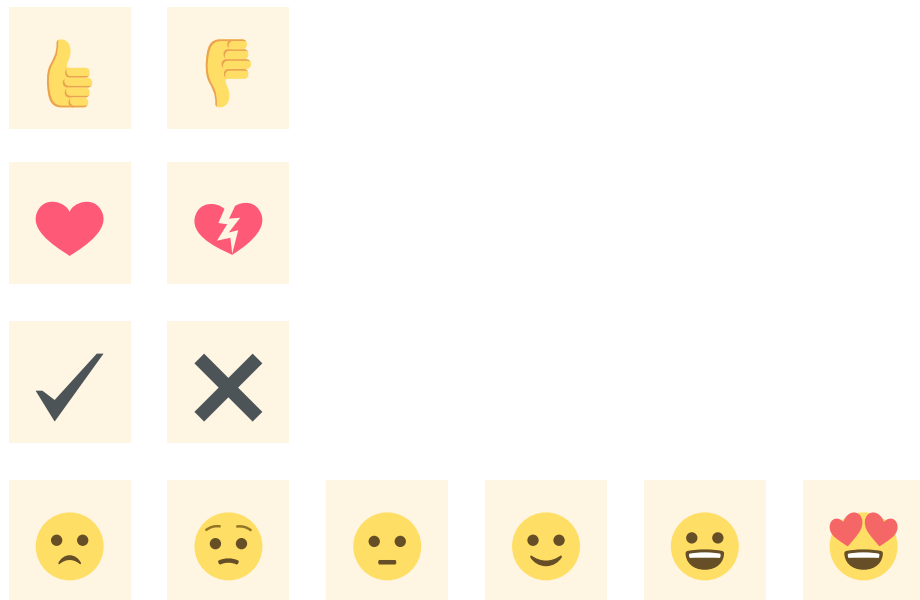

Raiškos kortelės

Pradedant ir užbaigiant veiklas galima naudoti paveikslėlius ir įvairių tipų raiškos korteles. Pavyzdžiui, į klausimą, kaip jaučiasi, dalyviai gali atsakyti naudodami jaustukus, paveikslėlius ar jausmų korteles. Savo nuomonę jie taip pat gali išreikšti balsuodami ir iš pateiktų alternatyvų pasirinkdami tam tikrus teiginius, klausimus ar pasiūlymus.

Naudojant korteles šį pratimą galima pritaikyti skirtingiems dalyviams pagal jų konkrečius poreikius. Pavyzdžiui, paveikslėlius galima naudoti tada, kai ne visi dalyviai gali ar pajėgia skaityti. Be to, dauguma vertina įvairovę. O balsavimas gali būti paprastas būdas atskleisti savo požiūrį ir atverti kelią pokalbiams ir diskusijoms.

Paveikslėlių pavyzdžiai:

Klausimų ir teiginių pavyzdžiai:

- Mokyklos kiemui reikia naujos laipiojimo sienelės.
- Piteo vasaros žaidynės yra mums tinkamos varžybos.
- Antradienis yra gera diena mokytis.
- Domiuosi jaunimo parlamentu.
- Gaunu visą man reikalingą informaciją.
- Esu patenkintas sprendimu dėl tvarkaraščio pakeitimo.
- Norėčiau daugiau laiko diskusijoms.

Kiti klausimai gali būti labiau susiję su tema ir, pavyzdžiui, dalyvavimu bei sprendimų priėmimu:

- Galiu dalyvauti ir priimti sprendimus namuose.
- Galiu dalyvauti ir priimti sprendimus mokykloje.
- Galiu dalyvauti ir priimti sprendimus dėl savo laisvalaikio veiklos.
- Galiu dalyvauti ir priimti sprendimus savivaldybės lygmeniu.

PATARIMAI

Nacionalinė kurčiųjų, klausos ir kalbos sutrikimų turinčių vaikų asociacija turi vaizdo įrašų, informacinių filmų, interviu bei instrukcijų, skirtų įvairioms vaizdinės pagalbos programoms.

Yra įvairių pokalbių kortelių su paveikslėliais, puikiai tinkančių pradėti ir pajavairinti pokalbiams. Nors daugelis jų mokamos, Kompensacijų nusikaltimo aukoms tarnyba turi nemokamą ir

laisvai prieinamą versiją, kuri vadinasi „Mažas ir saugus – pokalbių apie vaikų jausmus ir suaugusiųjų atsakomybę vadovas“. Joje pateikiami pratimai, galintys padėti vaikui rasti tinkamus žodžius savo jausmas apibūdinti, išmokti daugiau apie savo teises bei savo kūno galimybes. Tam tikros jausmų kortelės gali būti naudojamos skirtinguose kontekstuose.

Viktorina

Viktorinos ar protmūšio metu užduodami klausimai su keliais atsakymų variantais, iš kurių tik vienas yra teisingas. Viktorina gali padėti pralaužti ledus, pristatyti tam tikrą temą arba pradėti tam tikrą pokalbį. Klausimų pateikimas skirtingose kambario vietoje, kai dalyviai turi eiti nuo vieno klausimo prie kito, gali padėti pakelti energijos lygį.

PATARIMAI

Egzistuoja daug skaitmeninių programų ir internetinių svetainių, kuriose galima rasti viktorinų ar jas kurti, pavyzdžiui, kahoot.com.

Klausimų pavyzdžiai:

Kas yra pateikta Vaiko teisių konvencijoje?

Vaikų teisės

Vaikų įsipareigojimai

Vaikų teisės ir įsipareigojimai

Kuriais metais Vaiko teisių konvencijai Švedijoje buvo suteikta įstatymo galia?

1970

1990

2020

Kas pagal Vaiko teisių konvenciją yra laikomas vaiku?

Visi asmenys iki 12 metų

Visi asmenys iki 15 metų

Visi asmenys iki 18 metų

Kuris Vaiko teisių konvencijos straipsnis yra susijęs su vaikų teise į dalyvavimą ir poveikį?

2 straipsnis

12 straipsnis

21 straipsnis

Ką reiškia vaikų teisė į dalyvavimą?

Kad vaikai turi dalytis savo daiktais

Kad vaikai turi jaustis laukiami bendruose procesuose ir išgirsti

Kad vaikai turi saugotis pavojų

Ką reiškia vaikų teisė į poveikį?

Kad vaikai turi išmokti veikti

Kad visus reikalus turi spręsti vaikai

Kad vaikai turi turėti galimybę dalyvauti bei paveikti

Nepabaigti klausimai

Šis pratimas suteikia dalyviams galimybę pradėti mąstyti savo žodžiais remiantis jau suformuluotais sakiniais ir klausimais. Nuolat sugrįžtant prie šio pratimo, tačiau keičiant klausimus, galima padėti dalyviams pradėti jaustis vis saugiau ir patogiau. Tai taip pat gali padėti išsireikšti ir sustiprinti norą dalyvauti. Rekomenduojame susiburti į ratą, kuriame kiekvienas turėtų savo vietą ir galėtų matyti kitus.

Kartais kalbantis asmuo taip pat gali laikyti kokį nors objektą, pavyzdžiui, kamuolį ar pagaliuką, kuris simbolizuotų jo eilę kalbėti.

Sakinius taip pat galima užrašyti ant įvairių kortelių. Tada dalyviai gali susiburti į mažesnes grupes, ištraukti kortelę su ant jos užrašytu sakiniu ir aptarti ją tarpusavyje. Tai gali padėti susipažinti tarpusavyje ir pradėti dirbti pasirinkta tema.

Sakinių pavyzdžiai:

- Mano mėgstamiausias gyvūnas yra...
- Ilgiuosi...
- Man pavyzdžiu yra...
- Jei turėčiau burtų lazdelę...
- Didžiuojuosi tuo, kad...
- Norėdamas atsipalaiduoti...

Taip pat galima suformuluoti sakinius kitaip ir paprašyti dalyvių „papasakoti daugiau“ arba „papasakoti apie“:

- Papasakok apie svajonių kelionę...
- Papasakok apie ką nors, kas tave įkvepia...
- Papasakok apie išradimą, kurį norėtum vieną dieną išvysti...
- Papasakok apie ką nors, kas tau atrodo svarbu...
- Papasakok apie savo svajonę...
- Papasakok apie ką nors, ką darai itin gerai...
- Papasakok, ką linksmo esi padaręs...
- Papasakok apie savo svajonių darbą...
- Papasakok, ką norėtum išmokti...
- Papasakok, kokią gerą savybę turėtų turėti tavo draugas...
- Papasakok, kas tave domina...
- Pasakyk objektą, kurį pasiimtum su savimi į negyvenamąją salą...
- Papasakok, ką drąsaus esi kada nors padaręs...
- Papasakok, kam norėtum skirti daugiau laiko...

Vėliau, žinoma, galima pasirinkti tam tikrą klausimą ar temą, kurią norite aptarti, ir pakreipti dalyvių mintis taip, kad jie sukonkretintų savo nuomonę apie tam tikrą idėją, sprendimą ar sritį. Pavyzdžiui:

-
- Man svarbu...
-
- Man sunku, kai...
-
- Ypač vertinu...
-
- Vienas dalykas, kurį, mano manymu, reikia pakeisti...
-
- Norėčiau pasiūlyti...
-
- Jei galėčiau spręsti...
-
- Man atrodo prasminga...
-

REFLEKSIJOS IR DISKUSIJOS METODAI

Toliau pateikiame metodus, kurie padės aptarti skirtingas vertybes ir idėjas, apmąstyti ir priimti tam tikrą poziciją. Visada svarbu gerbti vienas kitą, tad praktikuojantis vertinimą ypač svarbu sukurti saugią aplinką, kurioje dalyviai klausosi vienas kito, pasirenka, kaip jie nori dalyvauti, ir supranta, kad nėra teisingų ar neteisingų atsakymų.

PATARIMAI

John Steinberg (2020), „Aktyvus vertinimas – vertinimo pratimai mokyklai“

Pasirinkimas

Šio pratimo metu dalyviai turi pasirinkti vieną iš dviejų pateiktų variantų. Galima pasirinkti tik vieną variantą, net jei abu variantai atrodo teisingi ar galima argumentuoti, kad „gali būti tiek vienaip, tiek kitaip, priklausomai nuo aplinkybių“. Tiesa, dalyviams leidžiama persigalvoti. Atlikdami šį pratimą kelis kartus su skirtingais teiginiais sukursite daugiau pasitikėjimo išdrįsti pasirinkti kitokį atsakymą.

Visi dalyviai turi sustoti į eilę arti vienas kito ir pasisukti veidu į tą pačią pusę. Turi būti pakankamai erdvės pasitraukti į šonus, į kairę ir dešinę. Vadovas turi stovėti priešais šią eilę taip, kad dalyviai galėtų jį aiškiai matyti ir girdėti.

Pateikdamas atsakymus vadovas turėtų nurodyti, į kurią pusę dalyviai turėtų pasitraukti pasirinkę vieną ar kitą variantą.

Paklauskite, ar dalyviams kyla kokių nors su žaidimu susijusių klausimų. Pavyzdžiui, pradėkite klausimu: „Kas skaniau – ledai ar saldainiai?“, ir nurodykite, kad tie, kurie renka ledus, turi žengti žingsnį į kairę, o tie, kurie renka saldinius, turi žengti žingsnį į dešinę. Aptarkite, kodėl jie pasirinko būtent tą variantą, ir paminėkite, kad išgirdę kitų dalyvių argumentus, jie gali persigalvoti. Tada padėkokite dalyviams ir leiskite jiems sugrįžti į eilę. Tęskite su kitais klausimais ar teiginiais.

Pavyzdžiui:

Kas geriau?

ŽIEMA	VASARA
„TIKTOK“	„YOUTUBE“
ŠUNYS	KATĖS
VALYTIS TARP DANČIUS	VALYTIS DANTIS
MATEMATIKA	LIETUVIŲ KALBA
„HARIS POTTERIS“	„ŽVAIGŽDŽIŲ KARAI“
RANKDARBIAI	SPORTAS

Ar žinau, kas yra Vaiko teisių konvencija?

TAIP | NE

Ar žinau, kas yra dalyvavimas?

TAIP | NE

Ar žinau, ką reiškia galimybė paveikti?

TAIP | NE

Kas svarbiausia Vaiko teisių konvencijoje?

TEISĖ Į SVEIKATOS PRIEŽIŪRĄ

APSAUGA NUO SMURTO

TEISĖ ŽAISTI

TEISĖ Į IŠSILAVINIMĄ

APSAUGA NUO NARKOTIKŲ

TEISĖ Į PRIVATUMĄ

Kas žino, kas geriausia vaikams?

PATYS VAIKAI

TRENERIAI

MOKSLININKAI

TĖVAI

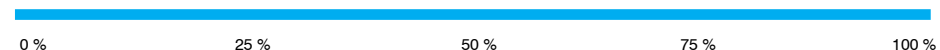
MOKYTOJAI

SOCIALINĖS TARNYBOS

Linijoje

Dalyviai atsisėda ant grindų ar žemės. Paaiškinkite, kad jie turės nuspręsti, ar jie sutinka su tam tikrais teiginiais, ir pasirinkti sutikimo lygį nuo 0 iki 100 proc., kur 0 reiškia „visiškai nesutinku“, o 100 – „visiškai sutinku“. Parodykite dalyviams, į kurią vietą jie turės susirinkti, jei tam tikra dalimi

sutinka ar nesutinka su pateiktu teiginiu. Paklauskite, kodėl jie sutinka su tam tikru teiginiu, pavyzdžiui, 75 proc. arba 25 proc.? Paklauskite, ar jie norėtų pasidalyti savo mintimis ir kodėl pasirinko būtent tokią dalį.

Teiginių pavyzdžiai:

- Svarbu, kad vaikai galėtų išsakyti savo nuomonę
- Man patinka galėti išsakyti savo nuomonę
- Svarbu, kad suaugusieji klausytų vaikų nuomonės
- Man atrodo, kad suaugusieji klauso mano nuomonės
- Matauėjimo į mokyklą prasmę
- Man nelengva rasti tinkamų laisvalaikio praleidimo būdų
- Džiaugiuosi, kad Vaiko teisių konvencija Švedijoje yra pripažįstama įstatymu

Visi, kurie

Dalyviai sustoja ratu, jo viduryje stovi kėdė ar kitas vietą žymintis objektas, pavyzdžiui, guli popieriaus lapas. Vadovas turi pasiruošęs tam tikrus klausimus ar teiginius, pavyzdžiui, ar dalyviai yra buvę mokinių tarybos nariais. Visi, kurie yra buvę mokinių tarybos nariais, turi pasikeisti vietomis, o tie, kurie nėra buvę arba nėra tikri, lieka savo vietoje. Gali būti, kad tik vienas dalyvis yra buvęs mokinių tarybos nariu. Tokiu atveju jis negali apsikeisti vietomis su kitu asmeniu, nes kitos tuščios vietos tiesiog nėra.

Šį pratimą galima naudoti apšilimui, siekiant greitai aptarti daugybę klausimų. Dalyviams gali būti smagu gauti galimybę

pajudėti detalai neaptariant kiekvieno klausimo. Vadovas gali apibendrinti ir paminėti pastebėtas tendencijas, pavyzdžiui, kad dauguma dalyvių yra buvę mokinių tarybos nariais, bet vos keliems dalyviams patinka priimti sprendimus.

Vadovas taip pat gali pasirinkti mažiau klausimų ir suteikti daugiau erdvės diskusijoms. Pasikeitę vietomis dalyviai gali stabelėti ir aptarti savo atsakymus. Vadovas gali užduoti tokius klausimus: „Matau, kad nepajudėjai. Gal gali papasakoti kodėl?“ arba „Matau, kad apsikeitei vietomis. Man smalsu išgirsti tavo patirtį, gal norėtum ją pasidalyti?“

Klausimų ir teiginių pavyzdžiai:

Visi, kurie apsikeičia vietomis

- Žino, ką reiškia demokratija
- Dalyvauja kokioje nors asociacijoje
- Žino, ką daro valdybos pirmininkas
- Yra dalyvavę metiniame susirinkime
- Mano, kad suaugusieji turi kitokias taisykles nei vaikai
- Mano, kad suaugusieji neklauso vaikų pakankamai
- Yra patyrę, kad įmanoma paveikti sprendimus

© UNICEF/Dahlstrand

Keturi kampai

Šio pratimo tikslas – suteikti dalyviams galimybę apmąstyti, pasirinkti poziciją ir aptarti skirtingas temas, dilemas bei kasdienes situacijas. Šis pratimas puikiai tinka siekiant aptarti skirtingus atsakymus.

Vadovas nupasakoja įvairias situacijas, o dalyviai pasirenka vieną iš keturių tam tikrą pasirinkimą atspindinčių kampų. Nėra teisingų ar neteisingų atsakymų, be to, dalyviai gali pateikti savo pasiūlymus ketvirtame kampe.

Visi dalyviai atsistoja kambario viduryje, o vadovas aiškiai nurodo, kuris kampas yra 1, 2, 3 ir 4. Taip pat galima pakabinti aiš-

kiai matomus lapelius su numeriais. Paskui vadovas perskaito tam tikrą situaciją, o dalyviai pasirenka, kaip jie reaguotų tokioje situacijoje. Perskaitydamas kiekvieną galimą reakciją vadovas nurodo į tam tikrą kampą. Dalyviai atsistoja į pasirinktą atsakymą atspindintį kampą ir pasidalija savo mintimis su kitais dalyviais. Jei kuris nors dalyvis stovi vienas, vadovas gali jį pakalbinti arba sujungti du kampus. Po kelių minučių visi dalyviai gali kartu aptarti, kodėl jie pasirinko 1, 2, 3 ar 4 atsakymo variantą. Vadovas turėtų paminėti, kad dalyviai gali persigalvoti ir pasirinkti kitą atsakymą.

Situacijų pavyzdžiai:

Daugelis vaikų mano, kad suaugusieji nusprendžia beveik viską. Tačiau tada, kai vaikams leidžiama dalyvauti ir priimti sprendimus, jiems tai gali atrodyti sudėtinga. Kaip manai, kodėl taip yra?

1. Suaugusieji vartoja man nesuprantamus žodžius
2. Susirinkimai yra neįdomūs
3. Mums vis tiek niekada neleidžiama nuspręsti
4. Kita (dalyvio atsakymas)

Kartais manoma, kad jaunesni vaikai neturėtų dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose ir kad tais atvejais, kai reikalinga vaikų nuomonė, geriau pasitelkti paauglius. Ką manai apie tai, kad kai kurie vaikai laikomi per jaunais dalyvauti?

1. Sutinku, jaunesni vaikai neturi tiek įgūdžių kaip vyresni vaikai
2. Galimybė dalyvauti turėtų priklausyti nuo vaiko įgūdžių ir patirties, o ne nuo jo amžiaus
3. Jaunesni vaikai gali priimti tam tikrus sprendimus
4. Kita (dalyvio atsakymas)

Daugybė suaugusiųjų norėtų suteikti vaikams daugiau galimybių dalyvauti ir priimti sprendimus, tačiau nežino, kaip jie turėtų elgtis. Ar turi kokių nors patarimų suaugusiesiems?

1. Klausyti, ką sakome
2. Leisti dirbti su tikromis problemomis
3. Suteikti pakankamai laiko
4. Kita (dalyvio atsakymas)

Pagal Vaiko teisių konvenciją vaikai turi teisę į prieinamą informaciją, pavyzdžiui, naudojantis internetu, radiju ar televizija. Kaip manai, kur galima rasti geriausias naujienas bei informaciją apie tai, kas vyksta pasaulyje?

1. „Mažųjų naujienos“ (žinios vaikams Švedijoje)
2. Vaikų radijas (radijas vaikams Švedijoje)
3. „Google“
4. Kita (dalyvio atsakymas)

Vaikai turi teisę į žodžio laisvę, t. y. laisvai ir gerbiant kitų asmenų teises mąstyti, turėti savo nuomonę ir ją išreikšti. Tačiau ką reiškia „gerbti kitų asmenų teises“?

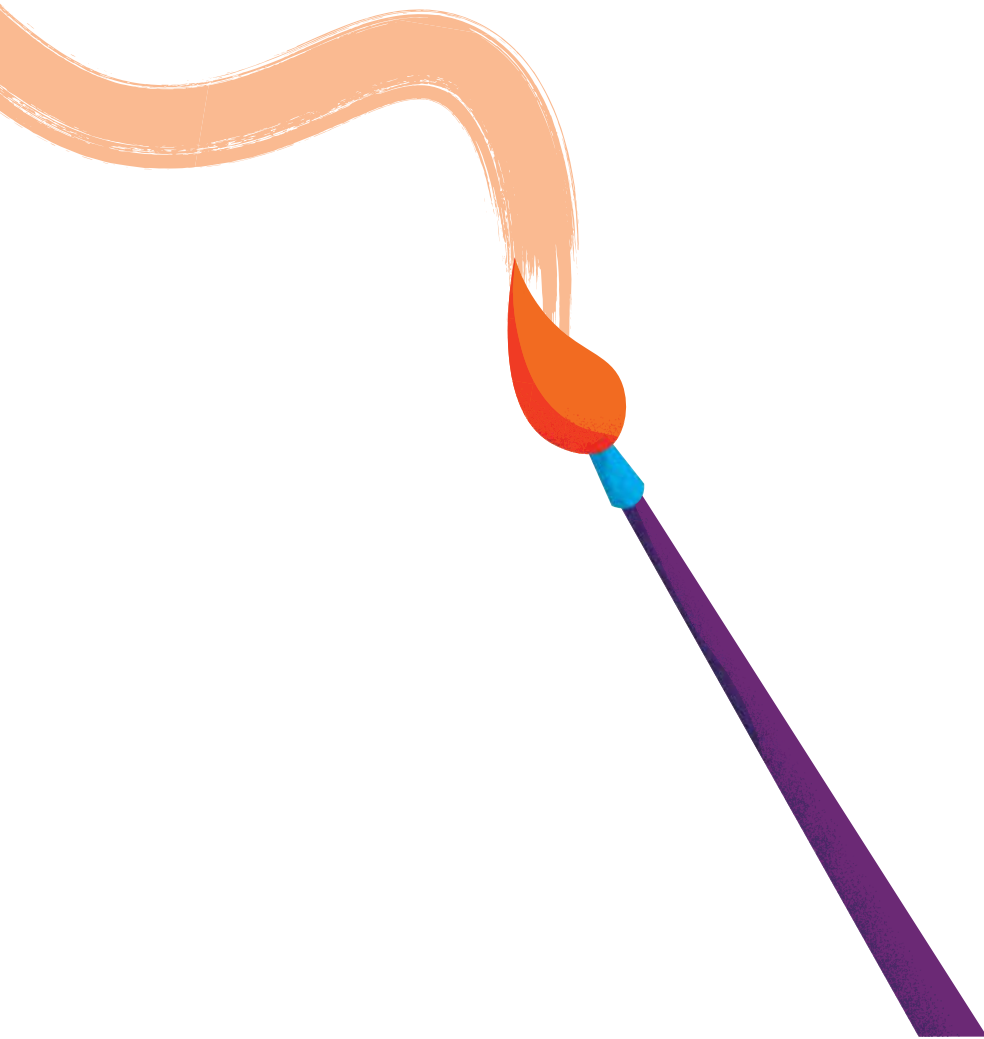
1. Kad turi būti geras ir padėti kitiems
2. Kad neturėtum muštis ar daryti ko nors negero
3. Kad turėtum daugiau sužinoti apie Vaiko teisių konvenciją ir vaiko turimas teises
4. Kita (dalyvio atsakymas)

Vaikai turi teisę į išsilavinimą, be to, vaikai mokykloje turėtų sužinoti apie tokius dalykus kaip žmogaus teisės. Kaip manai, kaip tai daryti sekasi tavo mokyklai?

1. Turbūt nelabai gerai, nes aš nieko apie tai nežinau
2. Švenčiame Jungtinių Tautų dieną
3. Darome labai daug, ruošiame parodas, paskaitas ir pan.
4. Kita (dalyvio atsakymas)

SAŪVEIKAI IR KŪRYBINGUMUI SKATINTI SKIRTI METODAI

Pateikiame metodų, kuriuos galima naudoti, kai dalyviai pažįsta vieni kitus ir pasitiki vieni kitais. Taikant šiuos metodus galima pagilinti dalyvių tarpusavio ryšį ir išsamiau aptarti tam tikras temas.

Atviras forumas „Open Space“

Pasakojama, kad šis metodas atsirado pastebėjus, kiek daug naudos mokymų metu suteikia kavos pertraukėlės. Ši susitikimo forma padeda suprasti, apie ką ir kaip nori kalbėti patys dalyviai. Vėliau dalyviai kartu užrašo apmąstymus, idėjas ir klausimus, kuriuos jie nori spręsti. Pavyzdžiui, tai gali atrodyti taip:

- 1** Dalyviai susiburia į vieną vietą. Po trumpo įvado apie pagrindinę dienos temą kiekvienas dalyvis pateikia pasiūlymą su klausimu, idėja ar mintimi, kurią būtų galima aptarti grupėje. Pasiūlymai gali būti užrašomi ant lipniųjų lapelių.
- 2** Panašūs pasiūlymai sugrupuojami. Tada klausimai paliekami skirtingose kambario vietose. Užrašykite, kur galima rasti kurį klausimą, kad dalyviai turėtų galimybę surasti klausimą, kurį jie nori aptarti. Nuspręskite, po kiek laiko susibursite į bendrą grupę.
- 3** Dalyviai susiburia į mažesnes grupes pagal klausimus, kuriuos jie nori aptarti. Dalyviai aptarę tam tikrą klausimą gali pereiti prie kito klausimo. Šis metodas remiasi judėjimo laisvės principu, kuris prisideda prie lankstumo ir suteikia prasmę.

- 4** Prie kiekvieno klausimo turi būti popieriaus lapas arba užrašų knygelė ir rašiklis, kad prie tam tikros grupės naujai prisijungęs dalyvis galėtų lengvai sužinoti, kas jau buvo aptarta. Nauji dalyviai gali atnešti naujos energijos ir naujų minčių diskusijai.

- 5** Atėjus laikui susiburti į bendrą ratą, surinkite užrašus ir pakabinkite juos matomoje vietoje. Taip visi galės matyti, kas buvo aptarta tam tikroje grupėje, net jei jie patys nedalyvavo tos grupės diskusijoje.

- 6** Trumpai aptarkite kiekvieną klausimą ir pasidomėkite, ar reikia atlikti kokius nors papildomus veiksmus. Jei reikia atlikti papildomus veiksmus, tai turi būti pažymima ir aptariami tolimesni žingsniai. Kiekvienam dalyviui turėtų būti suteikta galimybė išsakyti savo įspūdžius apie šią veiklą.

- 7** Tolimesnius veiksmus galima atlikti darbo grupėse ar internetu.

PATARIMAI

„Open Space“ metodą plėtoja ir žiniomis apie jį dalijasi Švedijos „Open Space“ institutas.

Vaidinimas

Siekiant praktiškai išbandyti įvairias nuomones ir veiksmus, kurių gali būti imamasi tam tikrose situacijose, naudinga surengti vaidinimą. Tačiau pagrindinė tokių žaidimų mintis yra ne praktikuoti spektaklį su paruoštomis eilutėmis, o improvizuoti ir išbandyti save.

Galite susitikimą pradėti nuo to, kad dalyviai nurodytų įvairias kasdienes situacijas, kurių metu gali kilti tam tikrų konfliktų. Pavyzdžiui, paeiliui lipant į autobusą, per susitikimą dėl mokyklinės kelionės ar renkantis filmą. Konfliktai turėtų būti bendrojo pobūdžio, tačiau aiškiai parodyti, kad vienas konflikto dalyvis elgiasi netinkamai.

Suskirstykite dalyvius į grupes ir leiskite jiems aptarti, kaip jie bandys sukurti konfliktą ir parodyti jį žiūrovams. Kiekvienos grupės nariai turi patys pasidalyti vaidmenimis ir sugalvoti tam tikrus teiginius, kurie perteiktų situaciją ir sukurtų konfliktą. Prasidėjus konfliktui scena sustabdoma. Žiūrovai, t. y. kiti dalyviai, turi pagalvoti ir nurodyti, kaip būtų galima išspręsti šį konfliktą. Jie gali pasikeisti su kuriuo nors iš veikėjų ir išbandyti naują teiginį ar naują būdą reaguoti į tam tikrą teiginį. Jie taip pat gali pateikti patarimų vaidinančiai grupei – ji tada gali dar kartą suvaidinti sceną ir atlikti pasiūlytus pakeitimus.

PATARIMAI

Katrin Byréus (2010), „*Tu atlieki pagrindinį vaidmenį savo gyvenime. Apie forumą kaip edukacinį įrankį nuomonei dalytis ir pokyčiams skatinti.*“ (angl.)

Pavyzdžiai:

1. Sutariama, kokia kasdienė konfliktinė situacija bus vaidinama. Pavyzdžiui, pasirenkamas susitikimas dėl mokyklos kelionės, kurio metu daugybė skirtingų nuomonių paskatina konfliktą ir netinkamą elgesį su vienu iš mokinių.
2. Keturi dalyviai susitaria, kokius vaidmenis jie atliks, pavyzdžiui, vienas dalyvis bus mokytojas, o kiti trys – mokiniai. Tada dalyviai sugalvoja kelis įvairius teiginius. Pavyzdžiui:

„*Artėja pavasario semestro pabaiga ir turime nuspręsti, kur keliausime.*

„*Ar turite kokių nors pasiūlymų?*“

„*To tai jau tikrai nedarysime.*“

„*Noriu važiuoti slidinėti.*“

„*Oi, ne. Nejau nesupranti, kad niekas nenori važiuoti slidinėti ir niekam nerūpi, ką tu nori veikti.*“

3. Galima vaidinti toliau, pridėti dar kelis teiginius ir labiau išvystyti konfliktą, o publika, pajutusi, kad su kuriuo nors veikėju netinkamai elgiamasi, gali įsiterpti. Pavyzdžiui, dalyviai turėtų sureaguoti į tai, kad mokiniui sakoma, jog jo norai niekam nerūpi. Tada turėtų būti suteikta galimybė išbandyti alternatyvius variantus, kalbėti ir elgtis taip, kad užgauliojimai būtų sustabdyti ar sumenkinti.
4. Scena suvaidinama dar kartą, o žiūrovai pateikia daugiau patarimų. Galima išbandyti kelis skirtingus teiginius ar veiksmus. Žiūrovai nuolat skatinami sustabdyti sceną vos pajunta, kad kuris nors veiksmas galėtų paskatinti užgauliojimus ir patyčias.
5. Išbandžius visus pasiūlymus galima aptarti, kaip būtų geriausia elgtis tokioje situacijoje. Aptariamoms kilusios mintys ir idėjos, o dalyviams suteikiama galimybė išanalizuoti, kaip jie jautėsi, kas jiems pasirodė lengva, o kas – sunku, ir apmąstyti, nuo ko derėtų pradėti kilus konfliktui. Svarstant imtis vaidmenų žaidimo rekomenduojame pasidomėti esamais sukurtais scenarijais.

Vaidmenų žaidimai

Vaidmenų žaidimai suteikia galimybę pamatyti save skirtingose situacijose, išbandyti, kaip jos atrodo ir kaip jos galėtų atrodyti. Pavyzdžiui, vaidmenų žaidimas apie vyriausybės susirinkimą gali parodyti, kaip toks susitikimas galėtų vykti. Vaidmenų žaidimais taip pat galima parodyti, kaip būtų galima suvaldyti su alkoholiu susijusį grupinio mąstymo procesą. Šie žaidimai leidžia pasimatuoti kito asmens drabužius, pavyzdžiui, klouno, gaisrininko ar superherojaus, arba pristatyti, kaip dalykai vykdavo praeityje ar vyks ateityje.

Paprastai vaidmenų žaidimai nereikalauja pasiruošimo, jie paremti improvizacija. Tačiau jiems taip pat galima pasiruošti iš anksto – paskirstyti vaidmenis, parinkti vie-

tą ir struktūrą (pavyzdžiui, kaip mokyklos žaidžia JT asamblėją). Gali būti naudinga inscenizuoti „valdymo technikas“, sustiprinti dalyvių gebėjimą reaguoti, geriau suprasti ir pakeisti savo reakciją. Taip pat gali būti naudinga vadovautis įvairių tipų normomis ir suprasti, kaip jos paveikia mūsų mąstymą ir veiksmus. Siekiant neapsiriboti normomis ir išvengti patyčių, vaidmenų žaidime galima išbandyti įvairius teiginius ir veiksmus.

Vedant vaidmenų žaidimą labai svarbu būti numaćius dalyvių išeities tašką ir sukurti tinkamas praktines sąlygas. Pavyzdžiui, numatyti temą, kurią analizuosite, pasiruošti reikalingą medžiagą ir paskirti laiką, o pasibaigus vaidmenų žaidimui – jį aptarti.

Geteborgo pedagogikos centras turi žaidimų duomenų bazę, kurioje galima rasti daug vaidmenų žaidimų su instrukcijomis ir kita reikalinga informacija.

Keletas pavyzdžių:

- „Standartai“ – žaidimas apie toleranciją ir demokratiją, kovojantis su diskriminacija ir rasizmu.
- „Kaimelis kaip kiti“ – žaidimas apie nacionalizmą ir konfliktus.
- „Vyriausybė“ – žaidimas vaidmenimis apie parlamentą ir demokratiją.
- „Ir tu gali priimti sprendimus“ – rinkimų į savivaldybės ir regiono tarybą simuliacija.
- „Nauja šalis“ – žaidimas vaidmenimis apie su demokratija susijusias dilemas.

PATARIMAI

Björn Nilsson ir Anna-Karin Waldemarsson (1998), „Žaidimas vaidmenimis: teorija ir praktika“ (šved.), *Studentlitteratur AB*

Frida Ekerlund, Jens Molander ir Gustaf Sörnemo (2018), „*Isikišk! Kasdienio pilietinio sąmoningumo vadovas*“ (šved.)

Kūrybingumo skatinimas

Galimybės įvairiais būdais išlaisvinti kūrybiškumą ir laisvai eksperimentuoti, kurti ir išbandyti įvairias išraiškas padeda dalyviams tobulėti, užimti tam tikrą poziciją ir atrasti tai, kas jiems tinka. Tai gali būti bet kas – nuo piešimo ir rankdarbių iki medžio darbų ir modelių kūrimo. Nėra jokių išankstinių atsakymų ir jokių reikalavimų dėl dalyvių gebėjimų, pasąmonė veikia kartu su skirtingais pojūčiais.

Prieš pradėdant tokią veiklą, svarbu įsitikinti, kad turite visas reikalingas medžiagas, pavyzdžiui, įrankius, žirkles, vielutes, adatas, dažus, klijus, popierių, lenteles, vinis, audinius, pypkių valiklius, lazdeles, kamuo-liukus, perlus, virveles, bižuteriją, laikraščius, kartoną, magnetus, siūlus, rašiklius, lego kaladėles, akmenukus ir t. t. Reko-

menduojame aptarti su dalyviais, ko būtent jiems gali prireikti.

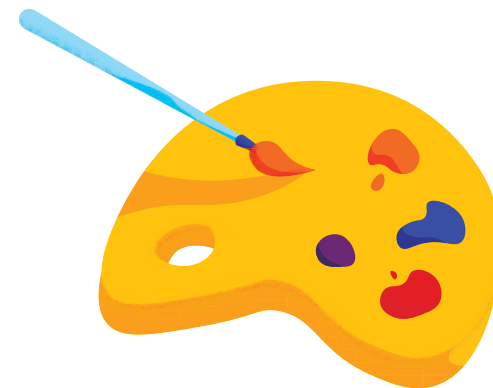
Taip pat galima leisti į lobių medžioklę ir kartu su dalyviais tiek lauke, tiek patalpoje ieškoti objektų, kuriuos būtų galima panaudoti. Dalyviai gali dirbti individualiai arba grupėje, tačiau itin svarbu numatyti aiškų išeities tašką – ar kuriama siekiant skatinti kūrybingumą arba refleksiją, ar kuriama kas nors, kas bus naudojama ar peržiūrima ateityje?

Įsitikinus, kad yra viskas, ko gali reikėti, galima pradėti. Vadovas neturėtų pakreipti kūrybos proceso tam tikra linkme ar siūlyti pakeitimų – dalyviai turi turėti galimybę išbandyti savo jėgas ir kurti be jokių apribojimų.

Keletas pasiūlymų, nuo ko būtų galima pradėti:

- Kaip galėtų atrodyti mūsų svajonių mokykla?
- Kokių laisvalaikio veiklų pasigendate?
- Koku būdu būtų galima atkreipti dėmesį į su klimato kaita susijusius klausimus taip, kad pasiektume rezultatų?
- Kaip mes norėtume prisijungti prie šios veiklos ir daryti įtaką?
- Norėtume patarti suaugusiems...
- Kad jaunimas turėtų daugiau įtakos, patariame...
- Idealiame pasaulyje mūsų aplinka atrodytų taip:

Rašymas

Rašymas yra puiki veikla, padedanti suformuluoti mintis ir nuomonę, aprašyti įvykius ir tai, kokius jausmus šitai sukėlė, taip pat pateikti įžvalgas bei pageidavimus. Yra daugybė būdų pajvairinti šį metodą. Rašymas gali labai skirtis priklausomai nuo tikslo. Pavyzdžiui, ar bus rašomas vadovas

su instrukcijomis ar dienoraštis? Kartu galite nuspręsti rašymo tikslą ir tai, kaip tekstą būtų galima padalyti į tam tikras dalis ir aptarti. Priminkite dalyviams, kad, esant poreikiui, galite padėti jiems, pavyzdžiui, dėl rašybos, tačiau tam tikrų rašymo procesų metu rašyba neturi didelio vaidmens.

Keletas pavyzdžių, kas gali būti rašoma:

Žurnalas

Žurnalas leidžia nuolat registruoti atliktus darbus ir kilusias mintis. Kas sekasi gerai, o kas – sunkiai? Ar yra klausimų, į kuriuos reikia atsakyti? Užduočių, kurias reikia prisiminti? Daugelis mokyklų taip pat naudoja žurnalus. Mokytojai neretai turi prieigą prie mokinių žurnalų ir taip gali sekti mokinių mokymosi procesą.

Žurnalai naudojami ir kitose srityse, ne tik mokykloje. Jie gali būti naudojami siekiant stebėti projektinių darbų raidą arba tarp susitikimų nuveiktus darbus. Žurnalą taip pat galima naudoti dalytis idėjomis tarp, pavyzdžiui, sporto valdžios institucijų ir sportininkų. Sportininkai palieka savo žurnalus vadovams, šie perskaito jų įrašus ir pateikia komentarus. Taip galima palaikyti ryšį ir aptarti bendrus tikslus, kas buvo smagu, ką norisi pakartoti. Rašyti galima naudoti darbo kalendorių, užrašų knygelę

ar planuoklį – galite pasitelkti visą kūrybiškumą ir sukurti tokį žurnalą, kuris geriausiai atitiktų jūsų poreikius.

© UNICEF/Herwig

Laiškas

Kartais gali būti naudinga parašyti laišką realiam asmeniui ir sulaukti jo atsakymo. Rašymas turi aiškų tikslą. Rašantis asmuo pasakoja apie save ir savo kasdienybę, jis gauna progą užduoti rūpimus klausimus kitam asmeniui ir taip sužinoti daugiau apie to asmens gyvenimą.

Galima rašyti laišką sau, kurį dalyviai galėtų perskaityti po, pavyzdžiui, dvejų metų. Tokiu atveju vadovas turėtų priimti atsakomybę praėjus dviem metams išsiųsti dalyviams jų pačių rašytus laiškus. Galima laišką rašyti fiktyviems asmenims, pavyzdžiui, ateiviui ar būsimam anūkiui. Taip pat gali būti įdomu parašyti laišką kokiam nors oficialiam asmeniui, pavyzdžiui, ministrui, ir pažiūrėti, kaip jis atsakys į jūsų laišką.

Laikraštis

Esama daugybės tipų laikraščių. Galite kurti laikraštį, kurį norėtų skaityti patys vaikai, arba rašyti temomis, į kurias jie nori sutelkti dėmesį. Jį galima rašyti ranka ant popieriaus, nukopijuoti ir surišti, tačiau taip pat galite naudoti skaitmeninius metodus. Puslapiai gali būti tiesiog sujungiami į vieną PDF failą arba galima naudoti specialias programas, tokias kaip „Scribus“ ar „InDesign“. Kad ir kokį laikraštį kursite, svarbu pradėti nuo kelių esminių klausimų:

- Kas yra šio laikraščio auditorija ir apie ką jis bus?
- Kokie vaidmenys ir darbo grupės reikalingi?
- Kaip turėtų atrodyti laikraštis?
- Kokiu būdu galima fotografuoti ir naudoti nuotraukas?
- Kaip galėtų atrodyti realus dizainas?
- Ar būtų galima pasitelkti kitus asmenis, kurie perskaitytų, kas parašyta, patikrintų, ar nėra klaidų ar kitų nesupratimų?
- Kaip galima pasidalyti savo laikraščiu su kitais?

PATARIMAI

www.brevannerna.se skatina vaikus tapti savo ateities kūrėjais. Naudodama laiškų rašymo metodą organizacija gali suformuluoti tam tikras užduotis ir išsiųsti jas mokiniams, paklausti jų nuomonės ir sulaukti laiškų su vaikų idėjomis ir įžvalgomis.

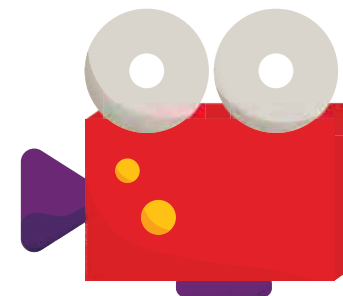
Tinklaraštis

Rašyti tinklaraštį reiškia pasiekti daugiau asmenų ir valdyti tai, kas rašoma. Pavyzdžiui galima rašyti tokiais dalyviu dominančiais klausimais kaip klimato kaita. Tinklaraštis gali tapti erdve dalytis žiniomis ir įkvėpimu. Be to, jis suteikia galimybę bendrauti.

Rašant apie kampaniją ar veiklą, pavyzdžiui, ėjimą nuo Kirunos iki Helsingborgo, siekiant atkreipti dėmesį į problemas, kurias kelia didėjantis išmetamo CO₂ kiekis, galima pasiekti daugiau žmonių ir paskatinti jų dalyvavimą kampanijoje. Taip pat galima rašyti iš asmeninės perspektyvos, pavyzdžiui, apie kelionę ar dalyvių kasdienybę, o prieigą suteikti tik tam tikriems žmonėms. Taip tinklaraštis gali tapti skaitmeniniu dienoraščiu.

© UNICEF/ Filipov

Scenarijus

Rašyti knygos, filmo, televizijos ar radijo programos scenarijų gali atrodyti konkrečiu ir neretai prasminga. Nors svarbiausia šiuo atveju kūrybingumas, kartais gera žinoti, kad užduotis yra tam tikru atžvilgiu apribota, todėl nėra sudėtinga pradėti rašyti, tęsti pradėtą darbą ar jį užbaigti. Pavyzdžiui, užuot kiekvienas dalyvis rašęs po romaną, keli dalyviai gali tuo pačiu metu dirbti prie skirtingų antologijos dalių. Arba užuot kūrę ilgą filmą, dalyviai galima pradėti nuo trumpametražių filmų. Vadovas gali padėti dalyviams sukurti tam tikrą minčių žemėlapi, kuriame būtų aiškiai nurodyta, ko jie siekia iš šio užsiėmimo ir į ką jie gali kreiptis pagalbos.

NUOMONEI IR POVEIKIUI SKATINTI SKIRTI METODAI

Pateikiami keli metodai ir veiklos, kuriais siekiama sukelti diskusiją, paveikti ir prisidėti prie pokyčių.

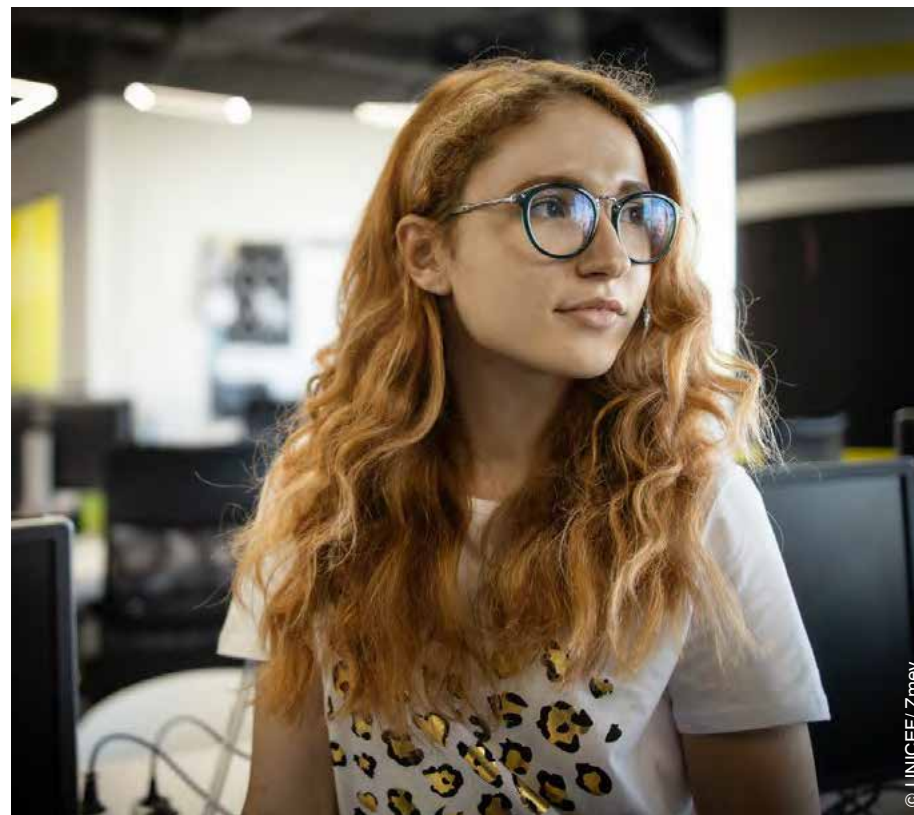

Jaunimo balsai (angl. *Voices of Youth*) – jaunimo balsų platforma

Jaunimo balsai (angl. *Voices of Youth*) – tai jaunimui skirta UNICEF platforma, kurioje jie gali daugiau sužinoti apie su darnia plėtra susijusius klausimus, tokius kaip aplinkosauga, išsilavinimas bei žmogaus teisės. Ši platforma taip pat suteikia galimybę išreikšti savo nuomonę. Jos tikslinė grupė yra 13–24 metų amžiaus jaunuoliai. Šiuo metu prie platformos yra prisijungę naudotojai iš daugiau nei 200 šalių. Jos tikslas –

padėti jaunuoliams tapti aktyviais pasaulio piliečiais, kurie kartu su kitais siektų daryti teigiamą įtaką įvairiais lygmenimis. Šioje platformoje dalijamasi įvairaus pobūdžio medžiaga, pavyzdžiui, straipsniais, interviu, eilėraščiais, asmeniniais pasakojimais, iliustracijomis, piešiniais, nuotraukomis, grafiniais paveikslėliais ir vaizdo įrašais.

voicesofyouth.org

Veiksmų rinkimas ir siūlymas

Vykdamas su poveikiu susijusią veiklą svarbu iš anksto apibrėžti, kas atrodo skubu ir svarbu. Ar tai konkretus įvykis, pavyzdžiui, asmeniui nebuvo suteiktas leidimas gyventi šalyje ir tai sukėlė pasipiktinimą? O galbūt pastebėjote padidėjusį susidomėjimą vaikų teisėmis ir reikia priminti, kad Vaiko teisių konvencija šiuo metu yra laikoma Švedijos įstatymu?

Apsvarstykite, aptarkite tarpusavyje ir užrašykite atsakymus į šiuos klausimus:

- Kodėl norime atkreipti į tai dėmesį?
- Ar kas nors yra daręs tai anksčiau? Ar galime papildyti jų darbą? Dirbti kartu?
- Kas turi įgaliojimus priimti sprendimus ir konkrečiai paveikti šį klausimą?
- Koks būtų geriausias būdas pasiekti šiuos asmenis?
- Kokių veiksmų siekiame?
- Kaip galėtume sukurti įtraukiantį ir uždegantį turinį?

Dalyviai turi patys pasirinkti, ką jie norėtų veikti. Pavyzdžiui, galima derinti kūrybiškumą skatinančius procesus, rašymo procesus ir veiksnumą skatinančius veiksmus. Pavyzdžiui:

Kampanijos socialiniuose tinkluose

Siųskite aiškų pranešimą, kad turime veikti nedelsdami. Pakvieskite žmones įsitraukti ir pasidalyti savo patirtimi. Tokie judėjimai kaip #MeToo ir #BlackLivesMatter sulaukė didelio susidomėjimo, o kitos panašios kampanijos liko vietinės svarbos. Tačiau tokios kampanijos taip pat gali būti reikšmingos ir pasiekti žmones, kurie turi galimybę paveikti. Tokios kampanijos gali būti skirtos

palaikyti tam tikriems žmonėms, kuriems reikia paramos, arba pakviesti jiems į kokį nors fizinį renginį, pavyzdžiui, kartu sukurti meno instaliaciją, uždegti žibintus ar dalyvauti demonstracijoje.

Pilietinis pasipriešinimas

Visada vertinga skatinti demokratinius procesus ir suprasti skirtingus visuomenės lygmenis, kuriuose priimami sprendimai. Pavyzdžiui, svarbu žinoti, kokius sprendimus priima Europos Parlamentas, vyriausybė ar regiono ir savivaldybių tarybos. Tačiau kartais vien demokratiškų procesų nepakanka ir reikia imtis vadinamojo

„pilietinio pasipriešinimo“ – esate per jaunas, kad galėtumėte balsuoti, procesai užtrunka per ilgai, o gal kenčia žmonės ar gamta. Pavyzdžiui, streikuoti dėl aplinkos ir penktadieniais neiti į mokyklą yra viena iš pilietinio pasipriešinimo formų, sulaukusių didelio susidomėjimo visame pasaulyje. Ar norite prisijungti prie šio streiko, o gal norite atkreipti dėmesį į kitas neteisybės formas?

Parašų rinkimas

Renkant parašus jūsų atstovaujamoji veikla įgyja daugiau svorio, nes taip parodoma, kad kiti asmenys taip pat sutinka su jumis ir norėtų matyti pokyčius, kurių reikalaujate. Tai ypač svarbu bendradarbiaujant su žiniasklaidos priemonėmis, politikais ir atsakingais pareigūnais. Parašų rinkimas ir perdavimas turi simbolinę vertę, o didelio skaičiaus parašų surinkimas savaime turi daug įtakos. Vienas iš šios veiklos pranašumų yra tai, kad renkant parašus gyvai sukuriama asmeninis ryšys ir pokalbis. Tačiau siekiant platesnės sklaidos galima naudoti įvairias skaitmenines platformas, pavyzdžiui, skrivunder.com.

Bendravimas su žiniasklaidos priemonėmis

Susisieki su žurnalistais ar redakcija galima juos informuoti apie tam tikrą klausimą, kurį norima iškelti, ir paminėti, kad egzistuoja skirtingos požiūrio perspektyvos ar nuomonės. Kartais naudinga patiems parašyti ir nusiųsti tam tikrą tekstą, pavyzdžiui, laišką redakcijai ar straipsnį. Siekiant padidinti publikavimo galimybes, tekstas

turi būti itin konkretus ir turėti aiškius argumentus ar išvadas. Renkant publikuoti skirtus straipsnius dėmesys skiriamas tam, ar tekstas atrodo aktualus, ar jame pateikiama nauja informacija, ar jis papildo šiuo metu dominuojančią nuomonę. Kritika turėtų būti skirta atsakingiems asmenims, tačiau būkite atsargūs ir siūlykite savo sprendimus. Neužmirškite, kad taip pat galite susisiekti su radiju ir televizija.

Susitikimas su politikais

Apsilankykite savivaldybės puslapyje arba susisiekiute telefonu ir pasiteiraukite dėl susitikimo su politikais tvarkos. Nuspręskite, su kuo norėtumėte susitikti, pavyzdžiui, su savivaldybės tarybos atstovu, o gal su Kultūros ir laisvalaikio komiteto atstovu. Neužmirškite, kad savivaldybės valdybų, tarybų ir komitetų posėdžių protokolai yra vieši dokumentai, su kuriais galite susipažinti ruošdamiesi susitikimui.

Taip pat vertėtų prisiminti, kurios instancijos priima konkrečius sprendimus, peržiūrėti partijų programas bei aktualius klausimus. Taip pasiruošus gali būti lengviau užduoti klausimus, diskutuoti ir teikti pasiūlymus. Be to, taip didėja tikimybė, kad susitikimas bus aktualus, nes galėsite eiti tiesiai prie jums rūpimo klausimo ir kaip galima geriau išnaudoti turimą laiką. Siekite, kad susitikimas leistų padaryti aiškias išvadas ar nuspręsti dėl tam tikros veiklos.

PATARIMAI

Švedijos parlamento išleistame „*Demokratijos vadove*“ pateikti 26 konkretūs patarimai ir raginimai, kurie gali būti naudingi siekiant pokyčių politikoje. Be to, jame taip pat pateikiama informacijos apie Švedijos konstitucijoje nurodytas demokratines laisves ir teises.

Nuomonė ir poveikis

Esama daug įvairių metodų, kaip pasitelkiant kūrybiškumą paruošti klausimus temai aptarti ar sprendimams priimti. Siekiant paskatinti dalyvavimą ar suteikti daugiau vaikų teisę išreikšti save, dalytis idėjomis ir pasiūlymais, galima taikyti įvairius nuomonės ir poveikio metodus.

Didesnių nacionalinių asamblėjų ir susitikimų, kuriuose priimami strateginiai su veikla susiję sprendimai ir renkami valdybos nariai, metu dalyviai gali jausti nerimą, gali būti sunku paprašyti žodžio ir pateikti savo nuomonę ir pasiūlymus plenariniame posėdyje. Šiuo atveju skautai naudoja skaitmeninę poveikio aikštę, kuri suteikia galimybę iš anksto pateikti ir aptarti įvairius pasiūlymus. Taigi prieš susirinkimą galima nesunkiai surengti tokią poveikio aikštelę – įvairių grupių diskusijos ir dokumentai galėtų būti surenkami ir pateikiami asamblėjai.

Nuomonės ir poveikio aikštė taip pat gali būti naudojama kitais atvejais, ne tik oficialių asamblėjų metu. Pavyzdžiui, ją galima naudoti politikams pasikvietus vaikus pokalbio. Patalpoje paruošiamos kelios stotelės su įvairiomis temomis, pavyzdžiui, švietimas, laisvalaikis bei sveikata. Kiekvienoje stotelėje turi būti po vieną ar kelis politikus ir sekretorius, kurie užrašytų tai, kas diskutuojama, o ypač vaikų nuomones ir mintis. Dalyviai lankosi skirtingose stotelėse, kuriose jiems suteikiama galimybė užduoti rūpimus klausimus ir nurodyti, kas, jų nuomone, vyksta tinkamai, o ką derėtų keisti. Taip politikai gali geriau suprasti, kas svarbu susitikime dalyvaujantiems vaikams, ir į tai atsižvelgti tęsdami savo darbus. Dalyviai gali patys nuspręsti, ar jie nori dalyvauti diskusijoje, ar užrašyti savo mintis raštu, priklausomai nuo to, kaip jie jaučiasi patogiau.

PATARIMAI

Apie Švedijos skautų susirinkimą galite paskaityti knygoje „*Demokratijos džambori*“. Į šį susirinkimą atvyksta atstovai iš visų Švedijos skautų draugovių ir balsuoja įvairiais klausimais, susijusiais su Švedijos skautų veikla, tikslais ir kitais svarbiais ateities planais.

Vaikų taryba ir jaunimo grupės

Siekiant suburti vaikus ir, be kita ko, suteikti jiems daugiau žinių apie sprendimų priėmimo procesus, užmegzti ryšius su atsakingais suaugusiais ir suteikti įtakos, galima taikyti įvairius metodus. Pavyzdžiui, galima suburti vaikų tarybą darželyje, mokyklų tarybą mokykloje ar jaunimo tarybą savivaldybėje. Siekiant išvengti tam tikrų vaikų grupių atskyrimo, svarbu pagalvoti apie atstovavimą. Paklauskite, kas daroma, kad vaikams iš įvairių socialinių grupių ir skirtingos aplinkos būtų suteikta galimybė dalyvauti ir daryti įtaką?

Iš pradžių derėtų apsibrėžti tikslą, kas turėtų būti aptarta ir kaip dalyviai gali daryti įtaką. Pavyzdžiui, kartais gali būti sudėtin-

ga pradėti nuo tokių plačių klausimų kaip: „Ko norėtumėte?“ arba „Kas svarbu jums?“ Dažnai gali būti sudėtinga suprasti, kas daroma su atsakymais į tokius klausimus ir kaip jie įgyvendinami. Pavyzdžiui, nors dalyviai teigia norintys naujos sporto aikštelės ir ši jiems atrodo svarbi, atsakymas vis tiek gali būti neigiamas, nes nėra politinio poreikio ar biudžeto tokiam pirkiniiui. Todėl, kiek tai įmanoma, stenkitės išieiti tašką pasirinkti konkrečias, realias aplinkybes, kurias galima paveikti. Be to, svarbu, kad suaugusieji būtų supratingi, pavyzdžiui, kad vaikai jaustųsi dalyvavę ir išklausti net ir tada, kai jie užduoda klausimus, kurie skiriasi nuo tų, kurie buvo numatyti.

Keletas dalykų, kuriuos galima paveikti, pavyzdžių:

- Dalyvauti sprendžiant dėl medžiagų įsigijimo
- Atkreipti dėmesį į su teisėmis susijusius klausimus
- Dalyvauti fizinės aplinkos kūrimo procese
- Dalyvauti planuojant vasaros vakarėlio, laisvalaikio ar jaunimo tarybos veiklas
- Dalyvauti rengiant valgyklos valgiaraštį
- Kurti turinį interneto svetainei
- Dalyvauti rengiant elgesio normas

Kiekviena grupė turi nuspręsti, kaip atrodys susitikimas ir kaip bus užduodami klausimai. Ar tvarkaraštis bus sudaromas iš anksto ar vietoje grupės susitikus? Ar dalyviai vadovaus susitikimui pamainomis ar bus išrenkamas pirmininkas? Kas ves užrašus ir su kuo jais bus dalijamasi? Kada bus kitas susitikimas ir ką reikia jam paruošti? Bet kokie pritaikymai ar priderinimai turi būti atliekami atsižvelgiant į tuo metu veikloje dalyvaujančius vaikus. Svarbu, kad visiems vaikams būtų suteikta aktuali ir jiems pritaikyta informacija, nes tik taip visiems bus suteikta vienoda galimybė dalyvauti ir daryti įtaką.

PATARIMAI

BRIS (2020), „*Vaikai kaip ekspertų grupė – patikrintas metodas siekiant vaikų dalyvavimo*“ (šved.)

Švedijos jaunimo taryba, „*Jaunimo tarybos vadovas*“ (šved.)

Piliečių dialogas

Piliečių dialogas remiasi tuo, kad kiekvienos savivaldybės piliečiai turi galimybę susitikti su savivaldybės veiklai vadovaujančiais ir ją vykdančiais politikais ir pareigūnais. Tai gali daryti net ir balsavimo teisės dar neturintys asmenys. Yra daugybė būdų surengti tokius susitikimus, tačiau jų tikslas toks pat – suteikti piliečiams daugiau įtakos ir erdvės pasidalyti savo mintimis ir idėjomis.

Piliečių žinios ir patirtis gali būti naudinga priimant geresnius sprendimus, be to, pats dialogas gali padėti geriau suprasti vykstančius procesus ir suteikti tam tikrą pagrindą. Kai kurios savivaldybės siekia stiprinti piliečių dialogą suteikdamos vaikams galimybę teikti naujus pasiūlymus per mokyklas ir asociacijas. Tai taip pat gali apimti galimybę pareikšti savo nuomonę komiteto posėdyje ar panašaus pobūdžio susitikime. Taip vaikams suteikiama galimybė ir formuojamas jų įprotis ieškoti atsakymų jiems

svarbiais klausimais, pavyzdžiui, į ką jaunimas galėtų kreiptis siekdamas finansavimo ir pagalbos savo idėjoms įgyvendinti.

Piliečių dialogai gali vykti įvairiais būdais ir formomis. Jie gali vykti kelis kartus, nagrinėti tam tikrą temą, būti skirti tam tikrai mažai žmonių grupei arba didesnei visuomenės daliai. Dialogai gali vykti kaip įprasti susitikimai arba diskusijos lauke ir užbaigiami, pavyzdžiui, išskyla. Dialogai taip pat gali vykti statant statinį iš lego kaladėlių arba skaitmeniniu būdu naudojant sutelktinius išteklius.

Svarbu, kad tiek skaitmeniniai, tiek gyvi susitikimai turėtų aiškius rėmus ir leistų daryti įtaką. Dialogo tema, tikslas ir laukiami rezultatai neabejotinai skirsis. Kartais politikai ir pareigūnai gali norėti išgirsti skirtingus požiūrius ir tikimybė paveikti sprendimus gali būti reali.

PATARIMAI

www.dialogguiden.se galima atrasti pavyzdžių, kaip atrodo piliečių dialogai įvairiose savivaldybėse, ir kūrybiškų pasiūlymų, kaip galima pajvairinti struktūrą ir turinį. Derėtų išskirti vieną dialogguiden.se paminėtą metodą, nes jis yra susijęs su jaunimo idėjų finansavimu. Savivaldybės tokioms iniciatyvoms, kuriomis siekiama greitai surinkti lėšų, naudoja tokius terminus kaip „greiti pinigai“, „jaunimo fondas“ ir „greiti

grynieji“. Šios iniciatyvos gali suteikti jaunimui pojūtį, kad jie turi galimybę paveikti ir įsitraukimas į visuomenę gali atsiperkti.

Įtraukimo tarnyba turi parengusi dalyvavimo skatinimui skirtą medžiagą „*Metodinė pagalba dialogui*“ (šved.), kuri gali padėti vesti dialogą su neįgaliais asmenimis.

METODAI, KURIE REMIASI ĮSITRAUKIMU

Pateikiame metodus, kuriuos inicijuoja, įgyvendina ir su kuriais susijusius sprendimus priima patys vaikai pagal savo įsitraukimą. Suaugusieji gali padėti konkretizuoti pasiūlymus suteikdami informacijos, mokymą ir paramą ar sudarydami sąlygas, pavyzdžiui, atlikti valdybos užduotis.

Piliečių pasiūlymai

Bet kuris savivaldybės gyventojas gali pateikti pasiūlymą, kuriuos savivaldybė turi apsvarstyti ir priimti sprendimus. Savivaldybėse pasiūlymų pateikimo tvarka gali skirtis. Kartais piliečių pasiūlymai gali būti siunčiami savivaldybėms paštu, o kartais užpildant pasiūlymų formą savivaldybės internetiniame puslapyje. Piliečių pasiūlymas turėtų iškelti tik tam tikrą vieną klausimą ir būti suformuluotas kaip galima aiškiau.

Piliečių pasiūlymus pirmiausia nagrinėja savivaldybės taryba, aukščiausiasis sprendimus priimančią savivaldybės organą, tačiau vėliau jie gali būti perduoti konkrečiam už tam tikrą sritį atsakingam skyriui. Svarbu ne tik parašyti, kokių pokyčių norima, bet ir motyvuoti, kodėl jie yra svarbūs, ir kaip tai būtų galima įgyvendinti. Kuo daugiau vai-

kai stebi su piliečių pasiūlymais susijusius reikalus, tuo labiau didėja tikimybė, kad jie bus įgyvendinti. Kokie argumentai yra svarbiausi ir su koku pasipriešinimu galima susidurti? Pavyzdžiui, pasipriešinimas gali būti susijęs ne tiek su dėmesio trūkumu, kiek su biudžeto trūkumu ar neaiškia nuosavybės teise.

Kai kuriose savivaldybėse galimybės piliečiams pateikti pasiūlymus nėra arba esama tam tikrų amžiaus apribojimų. Gali būti ir kitų pasiūlymų pateikimo formų, pavyzdžiui, elektroniniai pasiūlymai arba patariamasis gyventojų balsavimas, dar vadinamas „gyventojų iniciatyva“, tačiau, kad pasiūlymas būtų apsvarstytas, jį turi remti tam tikras skaičius žmonių.

PATARIMAI

Jaunimo ir pilietinės visuomenės reikalų tarnyba parėmė Švedijos jaunimo tarybos kuriamą platformą, kurioje, be kita ko, pateikiamas savivaldybių, kuriose veikia arba neveikia piliečių pasiūlymo sistema, sąrašą.

medborgarforslag.nu

Projektas

Kartais vaikai turi daug minčių ar idėjų apie dalykus, kurie turėtų būti pagerinti ar pataisyti. Pavyzdžiui, kad vaikai turėtų turėti didesnę laisvalaikio veiklų pasirinkimą. Dauguma pasitenkina tokiomis mintimis, tačiau kiti nori padaryti ką nors, kad tokios idėjos būtų įgyvendintos praktiškai.

Esama daugybės įvairių susitarimų, skirtų

skirtingiems projektams. Projektus vykdyti ir plėtoti gali bet kas – nuo pelno siekiančių įmonių iki nedidelių ikimokyklinio ugdymo įstaigų.

Tiesa, daugumai projektų būdingi tie patys punktai, dažnai susiję su tuo, ko reikia, kad per tam tikrą laikotarpį būtų pasiektas aiškiai suformuluotas projekto tikslas.

Keletas dalykų, kuriuos reikia įtraukti į projekto planą:

- Kokia idėja ir koks projektas turėtų būti įgyvendinamas?
- Kodėl turėtume įgyvendinti šią idėją?
- Koks yra mūsų tikslas?
- Ką liečia šis projektas ir kas yra tikslinė jo grupė?
- Kas nori dalyvauti ir vadovauti šiam projektui? Kokius vaidmenis turėsime?
- Ar turime suderinti sprendimus su kitais?
- Koks yra mūsų biudžetas?
- Koks galėtų būti grafikas, kad pasiektume projekto tikslus?
- Kaip galėtume pamatuoti, ar buvo pasiekti projekto tikslai?

Daugumai projektų būdingi tie patys punktai, dažnai susiję su tai:

Lukas ir Nojus pastebėjo, kad jų broliai ir sesės daug kalba apie gimtadienius: į kuriuos gimtadienius jie eis, o į kuriuos nebuvo pakviesti, ir ką jie kvies į savo gimtadienius. Lukas ir Nojus mano, kad pasiekus tam tikrą amžių gimtadieniai nebėra tokie svarbūs. Dabar svarbiau vakarėliai. Juose irgi smagu. Tačiau juos surengti ne taip paprasta. Norint pasikviesti draugų, jei tokių turi, reikia daug vietos namuose. Tačiau namai turi būti tvarkingi, garsiakalbiai turi būti geri, o maistas ir gėrimai daug kainuoja. Tačiau vakarėliai nėra taip jau dažnai rengiami. Vakarėliai galėtų būti rengiami sporto salėje, laisvalaikio centre ar panašiai.

Nojus paklausia savivaldybėje dirbančio dėdės, ar jie galėtų vienam vakarui pasiskolinti miesto sporto salę. Tačiau pasirodo, kad tai neįmanoma – sporto salė nuomojama įvairioms asociacijoms, visų pirma toms, kurios vykdo su sportu susijusias veiklas. Būdami asociacijos nariais Lukas ir Nojus galėtų dalyvauti ir paveikti, tačiau vakarėlius rengianti asociacija neegzistuoja. Bet gal turėtų? O jei jie galėtų suorganizuoti vakarėlį kitiems? Tad projekto darbai pradėdami vadovaujantis mintimi, kad turėtų būti rengiama daugiau vakarėlių.

Vis dėlto bandydami paaiškinti, kodėl tai gera idėja, jie negali sugalvoti nieko kito išskyrus tai, kad vakarėliai yra smagu. Su-

pratę, kad jų biudžetas vakarėliui surengti yra lygus nuliui, Lukas ir Nojus nusprendžia, kad jiems reikia pasitelkti visą savo sumanumą. Žinoma, jie galės rinkti pinigų už įėjimą į vakarėlį, tačiau niekas nepirks biuletų, nebent bus tikras, kad galės dalyvauti smagiame vakarėlyje. Tačiau galbūt būtų lengviau, jei vakarėlis padėtų įgyvendinti kitus tikslus?

Lukas prisimena, kad lankydamiesi mokykloje ir kalbėdami apie Vaiko teisių konvenciją UNICEF paminėjo, jog vaikai turėtų būti saugomi nuo to, kas žalinga, ir turėtų daryti tai, kas leidžia jiems jaustis gerai, ar kažką panašaus. Lukas ir Nojus vėl užsidega entuziazmu. Jie ieško internete, skaito ir dar kartą pasikalba su Nojaus dėde apie tai, ką savivaldybė daro, kad vaikai būtų saugomi ir gerai jaustųsi.

Taip atrodo pirmasis jų projekto planas:

Projekto pavadinimas	Vakarėliai yra jėga
Tikslas	Nemokami vakarėliai gali tapti saugia ir smagia erdve, kurioje būtų laukiami visi jaunuoliai nuo 13 iki 15 metų.
Kodėl rengti vakarėlius yra gera mintis	Vaiko teisių konvencijoje teigiama, kad visi vaikai yra vienodai svarbūs ir nė vienas neturėtų būti diskriminuojamas. Vis dėlto daug vaikų jaučiasi palikti nuošalyje, jiems neleidžiama dalyvauti arba jie neturi finansinių galimybių to daryti, negali pasikviesti kitų į savo namus ir pan. Be to, vaikai turi teisę į privatumą, jiems reikia turėti kitą nei namai erdvę susibūrimams. Švedija yra pasižadėjusi „skatinti tinkamų ir vienodų galimybių kultūros ir meno veiklai, poilsiui ir laisvalaikiui teikimą“ (Vaiko teisių konvencijos 31 str.). Vakarėliai suteikia galimybę mėgautis muzika ir kultūra puošnioje aplinkoje. Tvarką vakarėliuose turi palaikyti apsaugos darbuotojai. Vakarėliuose turi būti nuotaikingų veiklų. Vaiko teisių konvencijoje minima, kad vaikai turėtų būti saugomi nuo narkotikų ir bet koks pobūdžio smurto. Todėl saugūs vakarėliai, kuriuose visi laukiami, yra puiki mintis.
Tikslinė grupė	13–15 metų jaunimas.
Sprendimai	Priimami projektinės grupės, tačiau biudžetas apibrėžiamas pagal savivaldybės nustatytas ribas.
Biudžetas	Savivaldybės suteikti 1 500 eurų.

Projektinė grupė	Lukas sukuria interneto svetainę ir kvietimus. Nojus parengia ir seka grafiką, užsako daiktus ir prižiūri grupę. Kimas prižiūri biudžetą ir užtikrina, kad už viską sumokama laiku. Alina pasirūpina didžėjaus ir muzikos grupės kontaktais bei viskuo, kas susiję su muzika. Roberta pasirūpina mastu ir gėrimais. Marta pasirūpina patalpos papuošimu ir linksmomis veiklomis vakarėlio metu.
Grafikas	Sausis: planavimas, grupės ir patalpų užsakymas, rėmėjų radimas ir kvietimai. Vasaris: Valentino dienos vakarėlis. Kovas: pasiruošimas ir planavimas. Balandis: Pasaulinės sveikatos dienos vakarėlis (nes vakarėliai gerai sveikatai :-)). Gegužė: pasiruošimas ir planavimas. Birželis: vasaros vakarėlis. Liepa: įvertinimas ir ataskaita savivaldybei.

Su Luko ir Nojaus projektu susiję klausimai, kuriuos derėtų aptarti

- Kaip manote, kaip vakarėlių idėją priims kiti vaikai?
- Ar Lukas ir Nojus turėtų prisijungti prie kokios nors asociacijos?
- Kokią reikšmę turi tai, kad savivaldybė teikia pinigus supaprastintu būdu?
- Kodėl svarbu sugebėti paaiškinti, kodėl projektas turėtų būti įgyvendintas?
- Kas gali būti lengva ir sunku įgyvendinant projektą?
- Ar turime asmeninės patirties įgyvendinant ką nors panašaus?
- Kaip galima pamatuoti, ar buvo pasiektas projekto tikslas?

Narystė valdyboje

Švedijoje yra daugiau nei 200 000 pelno nesiekiančių organizacijų, tad yra įprasta būti vienos ar kelių organizacijų nariu. Tai gali būti sporto asociacija, aplinkosauginė organizacija arba politinė partija. Organizacijų nariai gali dalyvauti jų organizuojamose veiklose ir turi teisę dalyvauti metiniame susirinkime, kuriame priimami sprendimai dėl biudžeto, veiklos plano ir organizacijai vadovaujančios valdybos. Dalyvavimas valdybos veikloje nėra toks dažnas kaip buvimas nariu, tačiau jis gali būti itin naudingas asmeninei raidai, nes suteikia įgaliojimą dalyvauti ir priimti sprendimus.

Siekiant įtraukti daugiau vaikų į sprendimų priėmimo procesą, svarbu pasikalbėti su

rinkimų komitetu ir aptarti, kaip būtų galima paskatinti kompetencijų ir patirties įvairovę, kaip pasiekti vaikus ir kokie formalūs procesai vaikų pasirinkimui jau egzistuoja. Tam tikruose įstatuose pateikti amžiaus apribojimai.

Taip pat būtų įdomu aptarti įvairius veiksmus, kurie gali paveikti norą prisidėti ir eiti pareigas valdyboje.

PATARIMAI

Hans Albin Larsson (2000),
„Užkariauti demokratiją“ (šved.)

Keli klausimai ir nuomonės diskusijai:

- Jaučiuosi geriau dalyvaudamas tokiose jaunimo organizacijose kaip „LGBTQ jaunimas“ ir „Saugokite vaikus. Jaunimo taryba“ nei LGBTQ ir „Saugokite vaikus“.
- Norėčiau, kad manęs paklaustų, ar noriu dalyvauti valdybos veikloje.
- Man nepatinka eiti į susirinkimus.
- Mintis, kad kartu su kitais valdybos nariais galėčiau sugalvoti kokių nors smagių veiklų, labai jaudina.
- Man sunku suprasti ir žinoti, ką turėčiau daryti būdamas valdybos nariu.
- Ar tai, kad egzistuoja amžiaus ribos valdybos nariams yra gerai
- Ar svarbu turėti dienotvarkę ir vesti protokolą?

INFORMACIJOS RINKIMO METODAI

Pateikiami keli metodai, skirti informacijai žodžiu ir raštu rinkti. Pateikiamų pavyzdžių pagrindą sudaro įsitikinimas, kad vaikų nuomonė yra aktuali ir turėtų būti išgirsta. Tačiau šiais metodais taip pat gali naudotis ir vaikai, pavyzdžiui, kai norima atlikti tam tikrą nuomonių tyrimą ir sužinoti, ką mano kiti.

Savišvertinimas

Dalyviams gali būti smagu atsisėsti atskirai nuo kitų, pagalvoti ir nuspręsti, kaip atrodo būtent jiems. Dalyviams suteikiama šiek tiek laiko įvertinti veiklą ir užpildyti formą. Visi kartu galite nuspręsti, ką darysite su vaikų atsakymais. Galbūt panaudosite juos kaip išeities tašką diskusijai, o gal įvertinimo formas surinks vadovas? Kaip jos bus apibendrinamos ir kur panaudosite atsakymus? Neužmirškite pateikti grįžtamojo ryšio dalyviams.

Teiginių pavyzdžiai:

- Prieš šią veiklą jaučiausi...
- Po šios veiklos jaučiuosi...
- Susitikti su savivaldybės taryba buvo...
- Aišku, ką turime daryti...
- Žinau, kas yra kas...
- Mūsų susitikimų vieta yra gera...
- Jaučiu, kad mokausi, kai dalyvauju...

Atsakymų alternatyvų pavyzdžiai:

BLOGAI	1	2	3	4	5	6	GERAI
SUNKU	1	2	3	4	5	6	LENGVA
VISIŠKAI NESUTINKU	1	2	3	4	5	6	VISIŠKAI SUTINKU
VISIŠKAI NEATITINKA	1	2	3	4	5	6	VISIŠKAI ATITINKA

Taip pat galima pagalvoti apie savo motyvaciją ir vaidmenį grupėje atsižvelgiant į įvairias sąlygas:

NEĮDOMUS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ĮDOMU
NEIGIAMAS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	TEIGIAMAS
PASYVUS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	AKTYVUS
TRŪKO LAIKO	☐	☐	☐	☐	☐	☐	PAKANKAMAI LAIKO
NEAIŠKUS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	AIŠKUS
NIEKO NEIŠMOKAU	☐	☐	☐	☐	☐	☐	IŠMOKAU DAUG
NUOBODUS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	LINKSMAS
BEPRASMIŠKAS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	PRASMINGAS

© UNICEF/Choufany

PATARIMAI

SISU sporto mokytojų išleistame vadove „*Manyk ir toliau! Taip jaučiuosi ir manau aš!*“ (šved.) pateikiami konkretūs savijisvertinimo formos pavyzdžiai.

Savijisvertinimas gali būti atliekamas skaitmeniniu būdu. Pavyzdžiui, internetinėje svetainėje www.mentimeter.com galima parašyti klausimus, o dalyviai gali anoniminiu būdu pateikti atsakymus naudodami įvairias skales. Kiek tai įmanoma, atsakymų variantai turi būti trumpi, kad juos būtų galima aiškiai matyti. Visi gali matyti, kurie atsakymų variantai sulaukė daugiausiai ar mažiausiai palaikymo, tačiau negalima matyti, kas kaip atsakė. Tai suteikia gerą pagrindą diskusijai.

Interviu

Interviu – tai metodas, kuriuo siekiama per pokalbį surinkti tam tikrą informaciją. Pavyzdžiui, stebėjimas ir įvertinimas gali būti atliekamas interviu forma, taip sukuriant galimybę tiesiogiai susitikti ir pasikalbėti su tiksline grupe. Kaip visada, svarbu būti atviriems ir informuoti dalyvaujančius vaikus apie tai, kaip bus naudojami ir platinami jų atsakymai. Pavyzdžiui, galima paaiškinti, kad ataskaitoje pateiksime tam tikras citas, tačiau nenurodysime jų autorių, jos bus anoniminės. Kartu nuspręskite, kas vykdys ir kas prisidės prie interviu. Ar klausimus užduos vadovas, o gal tai norėtų daryti vienas ar keli vaikai?

Kad interviu pavyktų kaip įmanoma geriau, derėtų numatyti tinkamą patalpą. Geriau-

siai tiktų tokia patalpa, kurioje dalyvaujantys vaikai jau yra buvę. Jei tai neįmanoma, vaikams turi būti pranešta apie interviu vietą laiku, kad jie galėtų nesunkiai į ją atvykti.

Interviu laikas turi būti pritaikytas pagal vaikų tvarkaraštį, pavyzdžiui, interviu neturėtų vykti pamokų metu. Įsitinkite, kad interviu vyks tokioje vietoje, kurioje nebūsate trikdomi. Vaikai turi jaustis saugiai, tad įsitinkite, kad netoliese yra asmenų, kuriais vaikai pasitiki, pavyzdžiui, kad su vaiku ar už durų yra vienas iš jo tėvų. Gali būti, kad patalpoje vienu metu bus keli asmenys, tačiau kiekvienam vaikui, iš kurio imamas interviu, turėtų būti paskirtas tam tikras laikas. Taip pat gali būti naudinga turėti užkandžių ar kokių nors kitų užsiėmimų.

Interviu gali apimti įvairiausias temas. Tačiau ypač svarbu paminėti, kad vaikai neturėtų būti apklausti dažniau, nei tai būtina, ypač tada, kai tiriami vaikams žalą padarę įvykiai. Vaikui tai gali būti itin sunkus ir nemalonus procesas. Susitikimo metu turi būti sukurama rami ir saugi atmosfera, o interviu imantis asmuo turi parodyti savo norą išklaudyti, kuo vaikas nusprendė pasidalyti.

Klausimų pavyzdžiai:

- Kas tau labiausiai patiko dalyvaujant šiame projekte?
- Kas tau ne itin patiko?
- Ką darytum kitaip, jei reikėtų įgyvendinti šį projektą dar kartą?
- Ko išmokai dalyvaudamas projekte?
- Kaip manai, ar tau pavyko paveikti dalykus?
- Koku būdu jautei savo dalyvavimą?
- Ar turi kokį nors palinkėjimą ar patarimą vaikams, kurie dalyvaus projekte kitą kartą?

Nepamirškite, kad interviu imančiam asmeniui svarbu tylėti, nepertraukti ir sulaukti asmens, iš kurio imamas interviu, atsakymo. Tyla gali suteikti dalyviui laiko apmąstyti ir apgalvoti, kas buvo pasakyta. Suteikus galimybę pagalvoti, tokį atsakymą kaip „nežinau“ dažnai galima išplėtoti į ką nors daugiau. Turėkite kantrybės ir parodykite, kad tyla nėra nepriimtina. Labai svarbu suteikti pakankamai erdvės apmąstyti ir išreikšti.

Interviu galima imti iš vieno asmens vienu metu, tačiau taip pat interviu galima imti iš nedidelės vaikų grupės ir vesti vadinamąsias tikslines grupes. Tai gali būti naudojama siekiant geriau suprasti, kas grupei atrodė svarbu. Tais atvejais, kai vienu metu apklausiami keli vaikai, praktinė interviu struktūra gali skirtis, nes labai svarbu, kad visi turėtų pakankamai erdvės išreikšti nuo-

monę ir jaustųsi įtraukti. Pavyzdžiui, nėra būtina pasiruošti daug klausimų. Galima sutelkti dėmesį į vieną ar du klausimus ir pabandyti pagilinti savo supratimą šiais klausimais. Dalyviai turėtų susėsti „U“ forma taip, kad kiekvienas galėtų matyti lentą ar lapą, ant kurio bus rašomos vaikų mintys. Tikslinę grupę turėtų vesti moderatorius – jis užduoda klausimus, suteikia žodį konkrečiam dalyviui ir inicijuoja diskusiją. Taip pat svarbu turėti pagalbininką, kuris vestų užrašus, rūpintųsi technika, jei ji naudojama, ir prižiūrėtų, kad būtų paklausti visi klausimai. Priklausomai nuo tikslinės grupės svarstomų klausimų, gali būti aktualu apklausos metu balsuoti ir įvertinti pateiktus pasiūlymus. Tai gali padėti geriau suprasti, kas dalyviams atrodė svarbiausia, ir palengvinti dokumentaciją bei kitų žingsnių planavimą.

PATARIMAI

Upsalos miesto vaikų reikalų komisaras skaitmeninį interviu, kuris vykdomas naudojant kompiuterį, metoda apžvelgia knygoje „*Mano vietoje*“ (šved.). Vaikas ir interviu imantis asmuo kartu kompiuterio ekrane peržiūri paveikslėlius, kuriuose perteikiami jausmai, vaizduojami asmenys ir situacijos. Vaikas gali parodyti į ekraną, pridėti debesėlį su mintimi ar žodžiais ir paveikti tempą. Bet kurie programoje atlikti pakeitimai ar užrašai išsaugomi tam tikrame žurnale, kurį galima naudoti analizuojant interviu.

Anketa

Anketa yra puikus būdas pasiekti didelį skaičių žmonių ir sukurti erdvę pasidalyti savo patirtimi anonimiškai. Anketas galima naudoti įvairiuose etapuose, todėl labai svarbu iš anksto apgalvoti, ko jomis siekiama. Ruošiant anketą taip pat svarbu įsitikinti, kad visi dalyviai galės atsakyti į anketos klausimus nepriklausomai nuo jų negalios, amžiaus ar kalbos gebėjimų. Taip pat gali reikėti patikrinti, ar anketa veikia įvairiuose

įrenginiuose ir naudojant skirtingas naršykles. Anketos ypač puikiai tinka tada, kai siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai tam tikroje grupėje pasikartoja tam tikra nuomonė ar problema. Įvertinimo metu anketą galima naudoti siekiant sužinoti, ar tam tikras projektas ar veikla pavyko. Yra daugybė skirtingų būdų, kaip sudaryti anketą ir kokius klausimus užduoti.

Klausimų pavyzdžiai:

Įvertink savo pasitenkinimo dalyvavimu šiame projekte lygį?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 LABAI NEPATENKINTAS LABAI PATENKINTAS

Komentari: _____

Ar dalyvaudamas išmokai ką nors nauja?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 LABAI NEDAUG LABAI DAUG

Komentari: _____

Taip pat derėtų skirti vietos komentarams, mintims ar paaiškinimams. Didesniam skaičiui dalyvių atsakius į atvirus klausimus, pagilinaš žinios apie vaikų nuomonę. Vaikams neretai patinka aiškinti, kodėl jie atsakė vienaip, o ne kitaip. Siekiant gauti

atvirus atsakymus, galima naudoti klausimus, panašius į tuos, kurie gali būti užduodami interviu metu, pavyzdžiui, „Kas tau labiausiai patiko dalyvaujant šiame projekte?“

Tokios kombinacijos galėtų atrodyti taip:

Įvertink savo pasitenkinimo dalyvavimu šiame projekte lygį?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 LABAI NEPATENKINTAS LABAI PATENKINTAS

Kas labiausiai patiko? _____

Kas ne itin patiko? _____

Ar dalyvaudamas išmokai ką nors nauja?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 LABAI NEDAUG LABAI DAUG

Ką išmokai? _____

Jei neišmokai nieko nauja, ką manai apie tai? _____

Gali būti lengviau užpildyti anketą, kuri neatrodo itin sudėtinga ar ilga. Todėl svarbu tinkama struktūra ir forma, taip pat tai, kaip užduodami klausimai. Anketa neturėtų būti per ilga. Daugeliui kur kas lengviau įvertinti teiginį skalėje nuo 1 iki 10, nei pasirinkti vieną teiginį iš daugybės teiginių, kurie neretai gali atrodyti vienodi. Pavyzdžiui, galima paklausti, ar vaikų nuomonė visiškai atitinka, dalinai atitinka, nei atitinka nei neatitinka, ne visai atitinka arba visiškai neatitinka pateikto teiginio.

Visada naudinga įtraukti vaikus keliais skirtingais lygmenimis. Kuriant anketą vaikai gali prisidėti pateikdami klausimus, kuriuos suaugusieji galėjo praleisti. Jie taip pat gali užtikrinti, kad kalba bus suprantama kitiems vaikams. Tam tikros vaikų grupės dažnai nėra įtraukiamos į anketas, nes daugumoje anketų būna daug teksto. Tačiau galima sukurti anketas, kuriose būtų pateikta daugiau vaizdinės medžiagos – taip jos bus labiau prieinamos visoms grupėms.

Kai vaikai dalyvauja analizuojant atsakymus, jie gali padėti suprasti, kodėl jų bendraamžiai atsakė taip, kaip atsakė – šitai leidžia pagilinti žinias apie tai, kaip vaikai mąsto tam tikrais klausimais. Net jei nėra galimybės įtraukti vaikus į šį procesą, svarbu, kad keli vaikai išbandytų anketą prieš ją dalijantis – tai padės išvengti klaidingų interpretacijų ir nesusipratimų.

Svarbiausia yra apgalvoti, ką norima sužinoti ir kodėl tai bus naudinga. Neretai anketos sukuriamos atsižvelgiant į anketas, kurias esame pildę anksčiau, neapsvarsčius, kodėl užduodami būtent tie klausimai. Anketose gali būti aktualūs ir tie klausimai, į kuriuos atsakoma „taip“ arba „ne“. Pavyzdžiui, klausimas „Ar kitą semestrą norėtum dalyvauti šioje veikloje?“ gali būti itin svarbus prasmės aspektu ir planuojant veiklą.

Esama daugybės skaitmeninių įrankių, leidžiančių lengvai sukurti anketą. Pavyzdžiui, „Google“ formos.

PATARIMAI

Andreas Persson, red. (2016), „Klausimai ir atsakymai apie klausimų formulavimą anketiniuose ir interviu tyrimuose“ (šved.), Centrinis statistikos biuras

4 DALIS

Papildoma literatūra

PATARIMAI, KUR RASTI
DAUGIAU INFORMACIJOS APIE
VAIKŲ DALYVAVIMĄ IR POVEIKĮ

UNICEF ŠVEDIJA

JT įgaliojo UNICEF siekti, kad visos prie Vaiko teisių konvencijos prisijungusios valstybės ja vadovautųsi. Švedijoje UNICEF renka lėšas siekdamas apginti vaikų teises užsienyje, daro įtaką sprendimus priimančioms asmenims ir organizacijoms ir teikia informaciją bei moko apie vaiko teises. UNICEF vykdo tarptautinius tyrimus ir kasmet pateikia keletą ataskaitų apie vaikų padėtį pasaulyje. UNICEF taip pat yra parengęs keletą dokumentų apie Vaiko teisių konvenciją.

unicef.se/rapporter-och-publikationer

unicef.se/skolor/bestall-skolmaterial

VYRIAUSYBINĖS ĮSTAIGOS

Vaiko teisių ombudsmenas

Gina vaikų ir jaunimo teises ir interesus. Be kita ko, skaitykite:

- Informacinis dokumentas „Vaikų ir jaunimo teisė į įtaką savivaldybėse ir apskrityse“ (šved.)
- Patarimai vaikams „Kaip paveikti sprendimus“ (šved.)
- „Jaunimas tiesiogiai – kaip klausyti vaikų“ (šved.)
- „Max18skolan“ turi pamokų planą vaikų dalyvavimo tema, skirtą 4–6 klasių, 7–9 klasių ir gimnazijų mokiniams.

Įtraukimo taryba

Siekia skatinti kiekvienam asmeniui naudingą ir prieinamą visuomenę. Be kita ko, skaitykite:

- „Kliūtys ir galimybės įtraukiančiam darbui vaiko teisių srityje“ (šved.)
- „Tvarus darbas vaiko teisių srityje“ (šved.)

Jaunimo ir pilietinės visuomenės reikalų tarnyba

Rengia ir skleidžia žinias apie jaunimo gyvenimo ir pilietinės visuomenės sąlygas. Be kita ko, skaitykite:

- „Jaunimo galimybės paveikti“ (šved.)
- „Įtaka ir atstovavimas“ (šved.)
- „Teisėmis grindžiamos jaunimo perspektyvos“ (šved.)

Švietimo ministerija

Administruoja valstybinę vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų mokyklų sistemą, ikimokyklinio ugdymo įstaigų veiklą ir vaikų priežiūros sistemą. Be kita ko, skaitykite:

- Modulis „Dalyvavimas ir įtaka švietime“ (šved.)
- „Vaikų poveikis vertinimui ir dokumentacija ikimokyklinio ugdymo įstaigose“ (šved.)

Sveikatos priežiūros ir socialinės gerovės valdyba

Valdo, palaiko ir tobulina sveikatos apsaugos sistemą ir socialinių paslaugų sistemą. Be kita ko, skaitykite:

- „Bendravimas su vaikais. Informacija socialinių paslaugų, sveikatos ir dantų priežiūros srityse dirbantiems asmenimis“ (šved.)
- „Vaikų brandos dalyvavimui įvertinimas. Informacija socialinių paslaugų, sveikatos ir dantų priežiūros srityse dirbantiems asmenimis“ (šved.)

- „Vaikų socialinių paslaugų sistemoje įtraukimas. Pagalbinė medžiaga ir pavyzdžiai“ (šved.)

- Internetinė svetainė Kunskapsguiden.se. Pvz., tema „Kas geriausia vaikui ir teisė į dalyvavimą“ (šved.)

Specialiojo ugdymo institucija

Rūpinasi, kad vaikai, paaugliai ir suaugusieji pasiektų savo švietimo tikslus nepriklausomai nuo jų funkcinių gebėjimų. Be kita ko, skaitykite:

- „Vaikų ir mokinių teisė išreikšti savo nuomonę“ (šved.)

© UNICEF / Danlstrand

ORGANIZACIJOS

BRIS (šved. „Vaikų teisės visuomenėje“)

Organizacija, siekianti geresnės visuomenės vaikams. BRIS vizija – visuomenė, kurioje kiekvienas vaikas žinotų savo teises ir jos būtų įgyvendinamos. Be kita ko, skaitykite:

- „Tvarus gyvenimas. Apie vaiko teises, sąlygas, kuriomis auga vaikai, ir visuomenės atsakomybę“ (šved.)
- „Kaip einasi vaikams? Apie vaikų gyvenamosios situacijos tendencijas, iššūkius ir galimybes“ (šved.)

„Knas Hemma“

Jaunimo organizacija, kurios tikslas – suteikti vaikams ir jaunimui žinių apie vaiko teises globos šeimose bei vaikams ir jaunimui skirtuose priežiūros namuose, taip pat suteikti teisę dalyvauti priimant su jais susijusius sprendimus ir išreikšti pageidavimus.

Taip pat skaitykite:

- Dinaminis grupinis žaidimas, metodas ir įrankis „Pakeisk perspektyvą“

„Maskrosbarn“

Organizacija, kuri dirba siekdama pagerinti vaikų, kurie patiria smurtą arba kurių tėvai turi priklausomybių ar psichologinių sutrikimų, gyvenimo sąlygas. Be kita ko, skaitykite:

- „Vaiko teisių dėžutė“ (šved.)
- „Nepaklausęs nesužinosi. Kokybinis ir kiekybinis interviu tyrimas su 50 jaunuolių“ (šved.)

Švedijos jaunimo organizacijų taryba

Organizacija, skatinanti bendradarbiavimą tarp Švedijos jaunimo organizacijų ir atstovaujanti jų interesams. Jos vizija – de-

mokratiškas pasaulis, kuriame jaunimas yra organizuotas ir turi galios valdyti savo gyvenimą ir visuomenės plėtrą. Be kita ko, skaitykite:

- „Demokratiškas įtraukimas“ (šved.)
- „Galios turintis jaunimas“ (šved.)

Nacionalinė sporto konfederacija

Su sportu susijusius judėjimus jungianti organizacija, kuri siekia remti, atstovauti, plėtoti ir vadovauti šiam judėjimui nacionaliniu ir tarptautiniu mastu. Be kita ko, skaitykite:

- „Vaikų ir jaunimo sporto gairės“ (šved.)
- „Jaunimo įsitraukimas – raktas į sporto ateitį“ (šved.)

„Gelbėkit vaikus“

Organizacija, siekianti įgyvendinti vaikų teises Švedijoje ir visame pasaulyje. Be kita ko, skaitykite:

- „Vienodomis sąlygomis“ (šved.)
- „Kovojant su palikimu nuošalyje“ (šved.)

Skautai

Nacionalinė Švedijos skautų organizacija. Be kita ko, skaitykite:

- „Keičiantys pasaulį“ (šved.), Skautų demokratijos mokykla 8–10 m. vaikams

- „Lyderystės pritaikymas“ (šved.), skirta įtraukti vaikams su neuropsichiatriniais sutrikimais
- „Saugūs susitikimai“ (šved.), mokymai suaugusiesiems apie vaikų teises ir saugumą
- „Jauna lyderystė“ (šved.), pamatinės skautų vertybės

Švedijos seniūnijos ir regionai

Organizacija, vienijanti visų Švedijos savivaldybių ir apskričių organizacijas ir darbdavius. Be kita ko, skaitykite:

- „Kaip valdoma savivaldybė“ (šved.)
- „Vaiko teisės“ (šved.)
- „Vaiko teisių perspektyva – kas tai?“ (šved.)

„Unga Örnar“

Organizacija, suteikianti vaikams ir jaunimui galimybę prasmingai praleisti laisvalaikį už nedidelį mokestį arba nemokamai. Nariai turi galimybę mokytis, kaip daryti poveikį organizacijoje, visuomenėje ir tarptautiniu mastu. Be kita ko, skaitykite:

- „Demokratiklubb.se“ (šved.)
- „Vienoda įtaka“ (šved.)

 Metodinės medžiagos ir literatūros patarimai

Janusz Korczak (red. 2011), „*Vaiko teisė į pagarbą*“ (šved.)

Jenny Strömstedt (2020), „*Vaikai, pakeitę pasaulį*“ (šved.)

Vaiko teisių konvencijos tinklas (2014), Emma Fagerstrand, Lisa Ericson, Tove Kjellander, „*Vaikų galia. Metodinė knyga skatinti vaikų teisę į įtaką*“ (šved.)

Lundo savivaldybė (2017), „*Praktinis jaunimo įtakos vadovas*“ (šved.)

Kultūros mokyklos taryba (2015), „*Jei mums būtų leidžiama spręsti. Švedijos muzikos ir kultūros mokyklų ir LSU Švedijos jaunimo organizacijų metodai ir idėjos*“ (šved.)

Gyvosios istorijos forumas ir „LGBTQ jaunimas“ (2011), „*Laužome normas. Metodinė medžiaga apie heteronormas ir normas apskritai*“ (šved.)

Švedijos jaunimo taryba (2013), „*Metodinė knyga [!] vadovas, skirtas užsiimantiems jaunimo įtaką ir dalyvavimą skatinančia veikla*“ (šved.)

1 PRIEDAS. TRUMPA VAIKO TEISIŲ KONVENCIJOS STRAIPSNIŲ VERSIJA

1 PRIEDAS. TRUMPA VAIKO TEISIŲ KONVENCIJOS STRAIPSNIŲ VERSIJA

Internetinėje svetainėje unicef.se/barnkonventionen galite sužinoti daugiau apie kiekvieną straipsnį.

1 STRAIPSNIS

Vaikais yra laikomi visi asmenys iki 18 metų amžiaus.

2 STRAIPSNIS

Visi vaikai yra vienodai vertingi ir turi tas pačias teises. Nė vienas vaikas negali būti diskriminuojamas.

3 STRAIPSNIS

Priimant bet kokius su vaikais susijusius sprendimus būtina atsižvelgti į tai, kas geriausia vaikui.

4 STRAIPSNIS

Valstybės prisiima atsakomybę įgyvendinti vaikų teises ir tam visapusiškai naudoti turimus išteklius. Esant poreikiui, valstybės turi bendradarbiauti tarptautiniu lygiu.

5 STRAIPSNIS

Už vaikų auklėjimą ir vystymąsi yra atsakingi jų tėvai arba kiti globėjai. Jie taip pat turi padėti vaikams įgyvendinti savo teises.

6 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę gyventi, išgyventi ir vystytis.

7 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į savo vardą ir pilietybę. Vaikai turi teisę žinoti, kiek tai įmanoma, kas yra jų tėvai, ir būti jų prižiūrimi.

8 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į savo tapatybę, pilietybę, vardą ir šeimos ryšius.

9 STRAIPSNIS

Vaikai neturėtų būti atskirti nuo savo tėvų, išskyrus tuos atvejus, kai tai daroma siekiant visa, kas geriausia vaikui.

10 STRAIPSNIS

Vaikas turi teisę būti sugrąžintas savo tėvams, jei šeima turėjo pasidalyti.

11 STRAIPSNIS

Valstybės turi kovoti su vaikų pagrobimu ir laikymu užsienyje.

12 STRAIPSNIS

Vaikas turi teisę išreikšti savo nuomonę ir būti išklausytas bet kokiais jį liečiančiais klausimais. Jo pažiūroms turi būti skiriamas dėmesys, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą.

13 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į žodžio laisvę, t. y. laisvai ir gerbiant kitų teises mąstyti, turėti savo nuomonę ir ją išreikšti.

14 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę praktikuoti bet kurią religiją arba jokios religijos.

15 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę dalyvauti asociacijų veikloje ir taikiuose susirinkimuose.

16 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į privatumą.

17 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į prieinamą informaciją, pavyzdžiui, naudojantis internetu, radiju ar televizija. Valstybė turi skatinti vaikams naudingos medžiagos, kuri nekelia jiems jokio pavojaus, kūrimą.

18 STRAIPSNIS

Vaikų tėvai arba globėjai, remiami valstybės, yra kartu atsakingi už vaikų auklėjimą ir vystymąsi.

19 STRAIPSNIS

Vaikai turi būti saugomi nuo bet kokių fizinio ar psichologinio smurto formų, žalos ar prievartos, nepriežiūros ar aplaidaus elgesio, piknaudžiavimo ar išnaudojimo, įskaitant seksualinę prievartą.

20 STRAIPSNIS

Valstybė įsipareigoja rūpintis vaiku, kuris dėl tam tikrų priežasčių negali gyventi savo šeimoje, ir užtikrinti jo gyvenimą kitoje šeimoje arba visuomeninėje įstaigoje.

21 STRAIPSNIS

Valstybė įsipareigoja užtikrinti, kad įvairinimo metu bus atsižvelgiama į tai, kas geriausia vaikui.

22 STRAIPSNIS

Vaikai pabėgėliai turi teisę į apsaugą bei pagalbą ieškant tėvų ar kitų šeimos narių.

23 STRAIPSNIS

Vaikai su negalia turi teisę į visavertį ir deramą gyvenimą bei pagalbą, kad galėtų aktyviai dalyvauti visuomenėje.

24 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į kuo geriausią sveikatą, sveikatos apsaugą ir reabilitaciją. Turi būti atsisakyta tradicinių įpročių, kurie kenkia vaikų sveikatai.

25 STRAIPSNIS

Valstybės turi reguliariai užtikrinti, kad valdžios institucijų priežiūroje esantis vaikas būtų tinkamai prižiūrimas.

26 STRAIPSNIS

Kai tėvai ar kiti globėjai neturi pakankamai išteklių, vaikai turi teisę į socialinę apsaugą ir valstybės paramą.

27 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į deramą gyvenimo lygį, pavyzdžiui, namus, drabužius ir maistą.

28 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į išsilavinimą. Pradinis mokymas turėtų būti privalomas, nemokamas ir visiems prieinamas.

29 STRAIPSNIS

Mokykla turi padėti vaikams vystytis ir supažindinti vaikus su žmogaus teisėmis.

30 STRAIPSNIS

Vaikai, priklausantys etninėms, religinėms ar kalbinėms mažumoms arba kilę iš vietinių gyventojų, turi teisę į savo kalbą, kultūrą ir religiją.

31 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę į žaidimus, poilsį ir laisvalaikio užsiėmimus.

32 STRAIPSNIS

Vaikai turi teisę būti apsaugoti nuo ekonominio išnaudojimo ir darbo, kuris kenkia vaikams arba trukdo jiems mokytis.

33 STRAIPSNIS

Vaikai turi būti saugomi nuo narkotikų.

34 STRAIPSNIS

Vaikai turi būti saugomi nuo seksualinio išnaudojimo, prostitucijos ir pornografijos.

35 STRAIPSNIS

Valstybės turi apsaugoti vaikus nuo jų pagrobimo, kontrabandos ir prekybos jais.

36 STRAIPSNIS

Valstybės turi apsaugoti vaikus nuo kitų formų išnaudojimo, kuris gali neigiamai paveikti vaikus.

37 STRAIPSNIS

Nė vienas vaikas neturi būti kankinamas, baudžiamas, neteisėtai įkalinamas ar kitaip skriaudžiamas. Vaiko sulaikymas turi būti vykdomas remiantis įstatymais ir gali būti taikomas tik kaip paskutinė priemonė ir tik ribotą laiką.

38 STRAIPSNIS

Kiekviena valstybė turi užtikrinti dėl ginkluoto konflikto nukentėjusių vaikų apsaugą ir priežiūrą.

39 STRAIPSNIS

Vaikai, nukentėję nuo nepriežiūros, išnaudojimo, prievartos, kankinimo ar ginkluotų konfliktų, turi teisę į reabilitaciją ir socialinę reintegraciją.

40 STRAIPSNIS

Vaikai, kurie yra kaltinami įvykdę tam tikrą nusikalstamą veiką arba nuteisti dėl jos įvykdymo, turi teisę į teisingą ir pagarbų elgesį, teisinę pagalbą ir reintegraciją į visuomenę.

41 STRAIPSNIS

Kai valstybėje egzistuojantys su vaiko teisėmis susiję įstatymai yra išsamesni nei Vaiko teisių konvencijos nuostatos, taikomi valstybėje egzistuojantys įstatymai.

42 STRAIPSNIS

Valstybės privalo supažindinti vaikus ir suaugusiuosius su šioje konvencijoje numatytais teisėmis.

43–54 STRAIPSNIAI

Taisyklės, kaip įgyvendinti Vaiko teisių konvenciją ir kaip turėtų elgtis valstybės, siekiamos, kad ji būtų įgyvendinta.

UNICEF Sverige
Box 8161
104 20 Stockholm
08-692 25 00
unicef.se

unicef
för alla barn